

JULIÁN CARRÓN

STRĂLUCIREA OCHILOR

CE NE SMULGE
DIN NIMIC?

JULIÁN CARRÓN

STRĂLUCIREA OCHILOR

CE NE SMULGE
DIN NIMIC?

Traducere: Ruxandra Torean

© 2020 Fraternità di Comunione e Liberazione

INTRODUCERE

«Ce este omul ca să îți aduci aminte de el, fiului omului, ca să ai grijă de el?»¹

Ce forță au, azi, aceste cuvinte ale Psalmului, după ce ne-am dat seama cu mai mare luciditate de nimicul nostru, de fragilitatea și neputința noastră, din cauza unui virus care a pus o lume întreagă cu spatele la zid! Câți or fi surprins în ei înșiși – atunci când frica îi strângea cu cleștele sau lipsa de sens punea stăpânire pe ei – dorința ca cineva să aibă grijă de ei până la capăt și să îi smulgă din nimicul care se impunea amenințător!

«Ce ne smulge din nimic?». Aceasta este întrebarea care ar fi trebuit să călăuzească Exercițiile noastre spirituale, gestul cel mai important din viața Fraternității. Dacă urgența sanitară ne-a impus să renunțăm la acest gest – care ar fi trebuit să aibă loc în aprilie, când eram toți în plină izolare – nu a suprimat însă întrebarea, care, chiar mai mult, a dobândit, tocmai în lumina evenimentelor recente, o importanță specifică și mai mare. Întrebarea, trimisă din timp tuturor celor care ar fi urmat să participe la Exerciții, pentru a favoriza o atenție față de propria experiență și maturizarea unei contribuții personale a fiecăruia, întrebarea a fost resimțită ca fiind pertinentă față de experiența vieții – trezind o recunoștință imediată –, și totodată un mare gest de prietenie. Acest lucru pune accent și pe sensul

¹ Ps 8,5.

cuvântului prietenie: suntem prieteni ca să ne ajutăm să nu ne fie frică de întrebări, chiar și de cele care solicită și neliniștesc, care rănesc și zguduie. Statul nostru împreună nu ar putea fi prietenie dacă am pune cumva deoparte aceste întrebări.

Dacă vorbim despre un «nimic» este pentru că existența omului contemporan – adică existența noastră personală și socială –, într-un mod tot mai clar și mai impunător, fără agitație sau declarații deosebite, și totuși nu fără niște efecte vizibile, pare marcată de nihilism. Nu facem aluzie la un curent cultural, ci la o situație existențială. Această situație ne interesează s-o analizăm, chiar și numai la nivelul trăsăturilor ei esențiale, nu pentru o plăcere analitică sau descriptivă, ci mai degrabă cu pasiunea celui care dorește să descopere un drum care să-i permită vieții fiecăruia dintre noi să meargă spre propria împlinire, în circumstanțele date, oricare ar fi acestea.

Textul se articulează în șase capitole și intenționează să contureze un parcurs care, tocmai pentru că se bazează pe o experiență și pe o istorie, se oferă ca sprijin la căutarea și așteptarea inimii tuturor.

NIHILISMUL CA SITUAȚIE EXISTENȚIALĂ

Ce caracteristici are nihilismul care, în mod mai mult sau mai puțin explicit și conștient, s-a insinuat în modul nostru de a gândi și de a trăi?

1. Un dubiu față de consistența realității și față de pozitivitatea vieții

Pe de o parte, el se prezintă ca un dubiu față de consistența ultimă a realității: totul sfârșește în nimic, chiar și noi înșine. «Din percepția amețitoare a aparenței efemere a lucrurilor, se dezvoltă, ca cedare și negare mincinoasă, tentația de a gândi că lucrurile ar fi iluzie și neant».²

Pe de altă parte – corelat cu primul aspect –, nihilismul se prezintă ca un dubiu față de pozitivitatea vieții, față de posibilitatea unui sens și a unei utilități a existenței noastre, care se traduce în mod normal în percepția unui gol care amenință tot ceea ce facem, determinând astfel o disperare subtilă, chiar și în viețile foarte ocupate și pline de realizări, care au agendele încărcate de programări, de întâlniri și de proiecte pentru viitor.

² L. Giussani, *L'uomo e il suo destino* [Omul și destinul său, n. tr.], Marietti 1820, Genova 1999, p. 13.

Un film celebru, al anilor '80, *Poveste fără sfârșit*, face referire la această situație în mod sugestiv și de efect. Este vorba despre dialogul dintre Gmork, «slujitorul Puterii care se ascunde în spatele Nimicului», și Atreyu, tânărul erou chemat să oprească Nimicul. «Oamenii au încetat să mai sper. Și uită de propriile vise. Astfel Nimicul înaintază», spune primul. «Ce este acest Nimic?!», întreabă cel de-al doilea. «Este golul care ne înconjoară. Este disperarea care distruge lumea, și eu am făcut în așa fel încât să ajut Nimicul [...] Pentru că e mai ușor să stăpânești pe cineva care nu crede în nimic. Și acesta e modul cel mai sigur pentru a cuceri puterea».³

În aceste metafore și imagini se exprimă ceva din acea atitudine pe care azi o definim cu cuvântul «nihilism». Toți îl putem recunoaște: «nimicul care înaintază» în viață, «disperarea care distruge», «golul care ne înconjoară», care devine, cu alte cuvinte, fenomen social.

Poate că faptul de a fi trebuit să ne oprim din cauza Coronavirusului ne-a făcut să medităm, așa cum nu ni se întâmplase de mult, la cine suntem, la cum și cu ce trăim, la ce conștiință avem despre noi înșine și despre lucruri. Cum spune Tolstoi: «Omului de azi i-ar fi suficient să se oprească o clipă din activitatea lui și să se gândească, să compare exigențele rațiunii sale și ale inimii sale cu condițiile actuale ale existenței, ca să-și dea seama că toată viața sa, toate acțiunile sale sunt în contradicție continuă și răsunătoare cu conștiința sa, cu rațiunea și cu inima sa».⁴

³ *Poveste fără sfârșit* (*Die unendliche Geschichte*, RFT 1984), regie și scenariu de Wolfgang Petersen.

⁴ L. Tolstoi, «Non-acțiunea», în *Il risveglio interiore* [Trezirea interioară, n. tr.], Incontri, Sassuolo 2010.

Iată cum o tânără de liceu și-a dat seama de sine oprindu-se să mediteze: «În timpul primei săptămâni de carantină cred că am trăit, ca mulți alții, momente de mare tulburare. Ideea de a sta închisă în casă, fără să-mi văd prietenii, iubitul, și fără să pot ieși în mod liber, m-a terorizat. Apoi, însă, am dat o serie de telefoane care m-au impulsionat. Mai ales, discuția cu un prieten de-al meu care, în fața cuvintelor mele „sunt bine, dar nu prea”, a dorit să sape mai adânc. Vorbind cu el mi-am dat seama că de ceva vreme nu-mi mai puneam întrebări, lăsam să alunece totul din mine, un pic din frică, un pic pentru că nu voiam să ajung la niște răspunsuri incomode. Mi-am dat seama cât de prostesc era să nu-mi pun întrebări, dacă oricum atitudinea asta mă făcea deja nefericită. Așa am început să mă întreb ce mă speria cu adevărat și mi-am dat seama că ceea ce mă neliniștește cel mai tare este liniștea, pentru că mă face să mă gândesc, mă pune în fața propriilor mele întrebări. Și primul motiv pentru care mi-e frică să-mi pun întrebări este faptul că mi-e teamă că nu am răspunsuri. Asta explică de ce fug atât de mult de liniștea inevitabilă care mă ia cu asalt înainte să merg la culcare. Ca să nu fiu copleșită de acest lucru fac în așa fel încât mintea mea să fie invadată de gânduri de orice fel, astfel încât să nu mă gândesc la mine însămi, până ce nu sosește clipa somului. Mă îngrijorează răspunsul pe care anumite întrebări l-ar putea avea, mi-e teamă că m-ar constrânge să stau în fața unor aspecte din mine pe care nu vreau să le cunosc, sau care m-ar putea conduce pe un drum istovitor. Cum a spus prietenul meu, eu prefer să trăiesc într-o bulă alcătuită din zâmbete, râsete, momente de deznădejde și tristețe, toate extrem de devitalizate, opace. Trăiesc într-un

carusel de emoții care, într-o zi mă duce sus, iar în cealaltă mă face să cad în întunericul disperării; mă entuziasmez pentru timpul în care experimentez acea emoție, pentru ca mai apoi să las totul deoparte în ser-tarul „experiențelor frumoase”. Dar îmi dau seama că mie asta nu-mi ajunge, eu vreau mult mai mult, vreau ceva care trebuie să fie în mod obligatoriu mare, pen-tru că – așa cum spune Kierkegaard – „nimic din ceea ce e finit, nici măcar lumea întreagă, nu poate satisface sufletul uman care simte nevoia infinitului”.

Cu ceva vreme în urmă, *Tracce* descria nihilismul des-pre care vorbesc ca «un dușman subtil, greu de prins și de descifrat pentru că nu întotdeauna se arată cu niște trăsături clare [...], ci mult mai des are atitudinea impal-pabilă a unui gol de pierdut».⁵ Impalpabil și, în același timp, foarte concret. Un prieten, student, surprindea acest lucru astfel: «Nimicul este mult mai subtil și alu-necos decât mi-aș fi putut închipui, micul nimic de zi cu zi care, de multe ori, risc să îmi domine zilele».

Încercând să focalizăm cât mai mult problema – pe care unii poate nici măcar n-o văd sau se încăpățânea-ză să n-o vadă –, putem spune: dubiul față de lipsa de consistență a realului și neîncrederea în posibilitatea de semnificație și de împlinire a existenței se întrepătrund și se susțin reciproc în acel nihilism care ne privește pe toți.

Forma actuală a nihilismului se poate descrie, în sfârșit, ca un sentiment de gol în afara (contextul în care trebuie să trăim, care uneori se poate traduce

⁵ C. Esposito, *Il nichilismo della porta accanto* [Nihilismul e la ușa de lângă noi, n. tr.], interviu sub îngrijirea lui Davide Perillo, *Tracce-Lit-terae communionis*, noiembrie 2019, p. 12-18.

prin «bula alcătuită din zâmbete, râsete, momente de deznădejde și tristețe, dar toate extrem de devitalizate, opace») și înăuntrul nostru («îmi dau seama că mie nu-mi ajunge asta, eu vreau mult mai mult»), a cărui consecință este o deteriorare a raportului cu realitatea, cu circumstanțele, care par, la urma urmei, toate fără sens, par să nu merite din partea noastră un consens adevărat. E ca o *toropeală* a eului, care frânează implicarea noastră în ceea ce se întâmplă, chiar și atunci când suntem acaparați de vârtejul unor activități frenetice; acele activități care, dintr-o dată și pentru o anumită perioadă de timp, au fost întrerupte de Coronavirus – astfel încât, mai mult sau mai puțin, am fost „constrânși” oarecum cu toții să ne gândim încotro mergem, ce vrem să facem cu viața noastră, ce o poate susține efectiv.

Această frenezie nu a dispărut, probabil, nici în timpul izolării totale; pentru mulți, doar și-a schimbat forma, modalitatea; astfel am descoperit, ca să folosim cuvintele lui Lewis «nimicul e foarte tare: îndeajuns de tare încât să dea pe apa sâmbetei anii cei mai buni din viața unui om, nu din pricina vreunor dulci păcate, ci doar de dragul acelor nevrednice *pâlپări* [*volubilități*, n. tr.] ale *minții*, preocupată nici ea nu știe de ce și pentru ce, al satisfacerii unor curiozități atât de sleite, că omul e doar pe jumătate conștient că le are». ⁶ Mă gândesc la numeroasele tentative puse în aplicare, în această perioadă, pentru a nu poposi pe întrebări prea neliniștitoare, căutând satisfacții imediate printr-o morișcă de solicitări.

⁶ C.S. Lewis, *Sfaturile unui diavol bătrân către unul mai tânăr*, Humanitas, București 2012, p. 60. Caractere italice ale noastre.

Toropeală, volubilitate a minții și, cum observă Orwell în romanul său profetic *1984*, *apatie*: «Îl atinse faptul că ceea ce caracteriza cu adevărat viața modernă nu era atât de mult cruzimea ei, nici sentimentul general de nesiguranță ce putea fi resimțit, cât acel gol, acea apatie incoloră».⁷ Este o «apatie incoloră» care corodează profunzimea eului și care sapă o distanță, o groapă, între noi și ceea ce se întâmplă: «adică nu exista nimic demn de stimă în mediul meu înconjurător, nimic care să mă atragă»⁸, scrie Dostoievski.

Nimic nu pare, așadar, în stare să acapareze eul cu adevărat. Raporturile pe care totuși le avem, lucrurile pe care totuși le facem, ne plictisesc, chiar și cele care pentru o perioadă ne-au entuziasmat.

Acesta este chipul asumat azi de nihilism: o astenie, o absență de tensiune, de energie, o pierdere a plăcerii de a trăi. «Sunt mai multe bogății, dar e mai puțină putere; nu mai există ideea care să lege inimile, totul sa șubrezeit, totul sa moleșit, totul e putred! Suntem cu toții putrezi, cu toții, cu toții...!».⁹

2. Absența unui sens care să fie la înălțimea vieții

Într-o poezie pe care a scris-o pe când avea doar șaptesprezece ani, Cesare Pavese exprimă sfâșierea în fața absenței unui sens proporțional cu așteptarea viețuirii

⁷ Cfr. G. Orwell, *1984*, Oscar Mondadori, Milano 1983, p. 97. Traducere a noastră.

⁸ F. Dostoievski, *Însemnări din subterană*, Mondadori, Milano 2011, p. 26-27.

⁹ F. Dostoievski, *Idiotul*, Polirom, Iași 2018, p. 318.

umane: «Să merg singur pe drumuri / tulburat mereu de frica / de a vedea cum dispar de sub ochii mei / creațiile îndelung contemplate; / simțind cum se ofilește în mine sufletul / pasiunea, speranța ... totul ... totul / și să rămân astfel fără urmă de iubire, / [...] / condamnat la zilnică tristețe».¹⁰

Cu câteva luni în urmă, îmi scria o tânără studentă: «În ultima vreme, ca niciodată până acum, mi-am dat seama că trăiesc momente de gol, momente în care orizontul vieții mele e caracterizat de decăderea dorinței și eu mă sting, trăiesc pe jumătate. Nimicul din mine vorbește într-o formă delicată, mă face să mă menajez: să îmi menajez energia, fiindcă merită să fac doar ceea ce am eu în minte, fără ca nici măcar să nu țin cont de alte propuneri; mă menajez în relații, pentru că nu merită să împărtășesc dificultățile mele. În sfârșit, mă face să fac minimum indispensabil și eu mă trezesc că sunt tot mai aridă și mai nemulțumită. Și în aceste ultime zile de noiembrie mi se pare că trăiesc o atmosferă de mormânt: în fața multor ocazii frumoase, pornind de la raportul neașteptat cu cei din primul an, până la examenul de licență al prietenilor mai mari, adesea îmi dau sesama că sunt închisă în gândurile mele și în dificultățile mele. Îmi dau seama, întocmai, că sunt la cheremul nimicului, al unei frământări pe care nu știu s-o explic».

La aceeași experiență face aluzie fragmentul unei alte scrisori, pe care am primit-o recent: «Stând acasă, fără să lucrez [datorită izolării impuse de urgența sanitară], am început să experimentez pe propria piele ce este acest nimic la care te referi. Dacă acest timp nu e um-

¹⁰ C. Pavese, «A Mario Sturani», Monza – Torino, 13 ianuarie 1926.

plut de ceva care rămâne prezent, e chiar complet gol și eu sunt nimic».

Dar nu e totul. Caracteristicilor pe care le-am scos în evidență li se alătură, de fapt, și un sentiment de neputință, neputința de a modifica atitudinea pe care ne-am asumat-o («atitudinea impalpabilă a unui gol de pierdut», spuneam), neputința de a ne ridica din nou, ca și cum eforturile, și nici măcar anumiți stimuli care ajung la noi din afară, n-ar fi suficiente pentru a ne pune din nou pe picioare, pentru a ne schimba privirea față de noi înșine și față de lucruri, pentru a ne face să sesizăm densitatea realității și să ne răscumpere din golul pe care îl simțim.

Este o experiență dureroasă care-i apropie pe mulți contemporani de-ai noștri. «Într-adevăr, nu există nimic care să poată împiedica revenirea tot mai imediată a acelor momente în care singurătatea ta absolută, percepția neantului universal, presentimentul că existența ta se apropie de un dezastru dureros și definitiv se combină ca să te scufunde într-o stare de adevărată și reală suferință».¹¹ De aceea papa Francisc susține că azi «amenințarea cea gravă [...] este pierderea sensului vieții».¹²

Avem nevoie de ceva care să fie în stare să rețrezească toată ființa noastră, să ne redeschidă în fața provocării realității, a circumstanțelor, astfel încât să putem «să trăim întotdeauna, în mod intens realul».¹³ Ne dăm seama că nu e de ajuns ca lucrurile să se întâmple pur și

¹¹ M. Houellebecq, *Estensione del dominio della lotta* [Extinderea domeniului luptei, n. tr.], Bompiani, Milano 2007, p. 15. Traducere a noastră.

¹² Francisc, *Audiență generală*, 27 noiembrie 2019.

¹³ L. Giussani, *Sensul religios*, Ed. Arhiepiscopiei Romano-Catolice, București 2000, p. 169.

simplic, ne trezim în situația celui care încearcă să urce din nou o povară și alunecă înapoi, revine la punctul de pornire. Recădem în nimicul nostru. Nu vedem ce anume l-ar putea contracara și nu înțelegem de unde să pornim. Suntem așadar profund neîmpăcați cu noi înșine.

Este vorba de nemulțumirea pe care o identifică în tineri – care însă se extinde asupra tuturor – psihanalistul Galimberti: «Tinerii nu sunt bine, dar nici măcar nu înțeleg de ce».¹⁴

«Să aud această frază a lui Galimberti», îmi scrie un tânăr prieten, «mi-a frânt inima, pentru că descrie perfect viața mea din această perioadă. De luni de zile deja, există în mine un fel de insatisfacție și de tristețe în tot ceea ce fac. Văd că această nemulțumire e peste tot, ca și cum, sub masca zâmbetelor și a miilor de lucruri de făcut, ar domni nimicul, o absență a semnificației adevărate, o absență a bucuriei adevărate. Lipsind semnificația, rămâne doar datoria, o tipică inutilă, care mă trage și mai mult la fund. Poate acesta e nihilismul despre care adesea ne vorbești. E o problemă care se referă la existența mea. De fapt e ca și cum viața, acum, ar fi mai puțin viață. Și prima dovadă e că tot ceea ce nu merge conform planurilor mele devine un bolovan care mă îngroapă. E suficient un nimic, un mărunțiș care nu merge cum aș vrea, și mă prăbușesc, mă dau bătut, mă las pradă decăderii. În fața realității sunt cumva resemnat și trist. În pofida măștilor, a în-

¹⁴ U. Galimberti, «A 18 anni via da casa: ci vuole un servizio civile di 12 mesi» [«La 18 ani scoși afară din casă: e necesar un serviciu civil de 12 luni», n. tr.], interviu de S. Lorenzetto, *Corriere della Sera*, 15 septembrie 2019.

cercării de a mă prefacă că nimic n-ar fi, de a mă forța să merg înainte, îmi dau seama că, în adâncul meu, în fața tuturor lucrurilor care mi se întâmplă și pe care le văd, sunt trist, dar nu înțeleg de ce. Numai cu câțiva ani în urmă era cu totul invers, dificultățile erau niște rampe, nu niște bolovani; acum, nevoia pe care o am în inimă încerc să n-o privesc, mă prefac că nu există, mă prefac că sunt bine, nimic nu mă mai miră. Am nevoie de ceva mare care să învingă nimicul în care am căzut. Am nevoie să înțeleg ceea ce mi se întâmplă în timpul zilelor, pentru că în acest nimic nu vreau să rămân». Ne lăsăm pradă decăderii, punând accentul pe banalități, fără pretenții, pentru a umple cumva timpul care trece. «Nimicul nu îl aleggem, ci ne abandonăm în el»,¹⁵ pentru că, așa cum spunea Malraux, «nu există ideal pentru care să ne putem sacrifica», pentru care să ne putem implica cu adevărat, «deoarece cunoaștem minciunile tuturor, noi cei care habar n-avem ce este adevărul».¹⁶

Nihilismul actual, nu mai este cel de odată, care se lupta eroid cu valorile; nihilismul de azi nu e ambițios: are chipul unei vieți „normale”, dar cu o molie înăuntru, pentru că nimic nu mai pare să merite, nimic nu atrage, nimic nu acaparează cu adevărat. E un nihilism suferit pasiv, care pătrunde sub piele și duce la o oboseală a dorinței, ca un maratonist epuizat chiar imediat după start. Augusto Del Noce vorbea despre un «nihilism vesel», «fără neliniște», care ar vrea să

¹⁵ C. Fabro, *Libro dell'esistenza e della libertà vagabonda* [Cartea existenței și a libertății vagabonde, n. tr.], Piemme, Casale Monferrato (AL) 2000, p. 28.

¹⁶ A. Malraux, *Ispita Occidentului*, Ed. Meridiane, București 1933, p. 49.

nege «*inquietum cor meum* augustinian» prin plăceri superficiale.¹⁷

3. Libertatea în fața unei alternative

În acest context, libertatea noastră este în fața unei provocări. Să ne întrebăm: putem oare să ne limităm la a observa detașat spectacolul nimicului care înaintea-ză în viața noastră, cum descrie Houellebecq? «Instalat la intersecția dintre spațiu și timp, / observ cu ochi rece înaintarea nimicului».¹⁸ Libertatea poate decide foarte bine și să nu vadă și să fugă, spunând «Ok, suntem în voia nimicului. Pfff, cui îi pasă?!», amăgindu-se că rezolvă problema pur și simplu uitându-se în altă parte. Putem face asta în orice situație. Edgar Morin, unul dintre cei mai cunoscuți gânditori europeni în viață, observă în mod acut: «Am înțeles că o sursă de greșeli și de amăgiri este să ascundem faptele care ne deranjează, să le anesteziem și să le eliminăm din mintea noastră».¹⁹ Ca și cum ai zice, scoți dintele și nu te mai doare; dacă ochii nu văd, inima nu mai suferă. Am încercat de toate în perioada Coronavirusului. Dacă

¹⁷ A. Del Noce, *Lettera a Rodolfo Quadrelli* [Scrisoare adresată lui Rodolfo Quadrelli, n. tr.], Inedito, 1984. «Il nichilismo oggi corrente è il nichilismo gaio, senza inquietudine (forse si potrebbe definirlo per la soppressione dell'*inquietum cor meum* agostiniano)» [«Nihilismul de azi este nihilismul vesel, fără neliniște (poate că ar putea fi definit prin suprimarea acelui *inquietum cor meum* augustinian)», n. tr.].

¹⁸ M. Houellebecq, *Cahier* [Caiet, n. tr.], La nave di Teseo, Milano 2019, p. 23.

¹⁹ E. Morin, *Insegnare a vivere. Manifesto per cambiare l'educazione* [A învăța pe cineva cum se trăiește. Manifest pentru schimbarea educației, n. tr.], Raffaello Cortina, Milano 2015, p. 14.

Iov ar fi trăit în aceste vremuri ale noastre, prietenul său, Zofar, ca să-l consoleze de nenorocirile suferite, i-ar fi putut spune: «În momentele de izolare, trebuie să te distrezi! Nu există niciun analgezic mai bun decât plăcerea!».

Dar oare o fi adevărat? Oare putem cu adevărat să realizăm intenția pe care Del Noce i-o atribuie nihilismului vesel, adică să suprimăm neliniștea inimii sau, cum spune Morin, să eliminăm din mintea noastră înaintarea nimicului? Fiecare să se uite la propria experiență și să judece singur! Putem realmente să rezolvăm așa problema, doar întorcând capul în altă parte?

Există unii, precum Andrea Momoitio, care au sinceritatea de a mărturisi caracterul impracticabil al acestui drum: «Ai o zi grea? Nu-ți fă griji, îți trimit unul din bancurile alea stupide pe care continuăm să le tot trimitem prin WhatsApp, chiar dacă nu le găsim deloc amuzante, chiar dacă mă simt o cinică ce încearcă să smulgă un zâmbet de la ceilalți în timp ce tot ceea ce vreau să fac e să mă uit la Hospital Central [un serial TV]. Fac schimb de video-uri cu colega mea, Andrea Liba, mă gândesc la imaginile gif prostești de postat pe Instagram și pe urmă mă prăbușesc fiindcă nu cred în nimic. Am nevoie să știu că lumea mea există aici, dar nu e așa. [...] Nu mai am nimic de zis, decât că sunt disperată, că mi-e greu să înțeleg de ce atâta bucurie în aer și de ce atâta optimism, atâtea solicitări Zoom, atâtea mesaje, atâtea aplauze și atâtea tâmpenii. [...] Nu-mi rămâne decât să învăț să trăiesc cu această furie. Această furie care mă invadează și de care nu știu pe cine să consider vinovat».²⁰ La fel de sincer, Sol

²⁰ A. Momoitio, *Público*, 10 aprilie 2020.

Aguirre mărturisește că a elaborat o rețetă a cărei inconsistență o recunoaște chiar ea însăși: «Și iată-mă aici, povestind tot felul de prostii [...] ca să văd dacă nu cumva una din ele reușește să aducă un zâmbet pe vreun chip morocănos. Râsul, încă o dată, ca antidot la o realitate prea întunecată. Râsetul, adesea atât de disprețuit, e întotdeauna remediul meu».²¹

Ideea e că vrem să trăim intens și că, așa cum scrie Simone Weil, «nimeni [...] nu se mulțumește pur și simplu și numai cu faptul că trăiește [...]». Vrem să trăim pentru ceva».²² Încă o dată Dostoievski ne avertizează: «Se poate greși la nivel de idei, dar nu se poate greși cu inima sau să ne pierdem propria conștiință din greșeală».²³

Dacă nu se poate greși cu inima, ce anume presupune asta?

Putem foarte bine să deciden să nu băgăm în seamă această tulburare îndepărtând problema aceluia nimic care ne macină zilele. Dar, iată, surpriză: durerea rămâne. Și încă cum! Neliniștea inimii poate fi acoperită, nu suprimată; insatisfacția poate fi disimulată, nu eliminată. În noi există ceva ce, la urma urmei, nu poate fi redus la tăcere. În pofida măștilor pe care le purtăm și a încercării de a ne preface că nimic n-ar fi, forțându-ne să mergem înainte, suntem triști și totul e ca un bolovan care ne strivește. Fix invers decât a crede că o dată ce scoți dintele, trece și durerea! Durerea rămâne. Există ceva în noi care rezistă și se face simțit. «Era

²¹ S. Aguirre, *El Español*, 3 aprilie 2020.

²² S. Weil, *L'amore di Dio* [Iubirea lui Dumnezeu, n. tr.], Borla, Roma 1979, p. 78.

²³ F. Dostoievski, *Lettere sulla creatività* [Scrisori despre creativitate, n. tr.], Feltrinelli, Milano 1991, p. 55.

ceva în mine care nu murea, în adâncul inimii mele și al conștiinței mele: ceva ce nu voia să moară și care se manifesta sub forma unei tristeți arzătoare».²⁴

Ce anume rezistă? Scrie Houellebecq în scrisoarea către Bernard-Henri Lévy pe care am citat-o cu alte ocazii și mi se pare că mărturisește exemplar dinamica umană pe care o descriem aici: «Îmi e greu să admit că am simțit tot mai des *dorința de a fi iubit*. [...] O minimă judecată mă convingea [...] de fiecare dată de absurditatea unui astfel de vis [...]. Dar judecata nu ajută la nimic, dorința era tot acolo și trebuie să mărturisesc că încă e aici».²⁵

Atunci să nu ne păcălim singuri și să nu ne lăsăm păcăliți de nimeni care ne spune că pentru a „rezolva” problema vieții e suficient să ne uităm în altă parte: nihilismul găsește un punct de rezistență mai ales în noi înșine. Și trebuie să fim atenți la acest punct.

În fața provocării Coronavirusului, Isabel Coixet trebuie să își admită propria neputință: «Tot ceea ce consideram drept scontat, nu mai există. Și ceea ce se deschide înaintea noastră este o ceață densă, fără lumină. Recunosc că nu știu să trăiesc această oră, aceste minute care sunt pe punctul de a deveni eterne».²⁶ Regizoarea spaniolă recunoaște că nu reușește să stea în fața a ceea ce i se întâmplă ei – ei la fel ca nouă –, și asta îi provoacă o frământare care transformă minutele ce trec într-un coșmar care pare nesfârșit. Sol Aguirre, la rândul ei, descrie experiența izolării: «În timpul primei săptămâni de izolare mi-a fost frică. Îmi era fică

²⁴ Cfr. F. Dostoievski, *Însemnări din subterană*, op. cit., p. 63.

²⁵ M. Houellebecq, B-H. Lévy, *Nemici publici* [*Dușmani publici*, n. tr.], Bompiani, Milano iunie 2019, p. 10.

²⁶ I. Coixet, *ABC*, 31 martie 2020.

nu doar de virus, ci și de posibilitatea ca tristețea să nu vină în vizită. Mă refer la acea tristețe insuportabilă și persistentă care întunecă privirea și viața. N-am mărturisit asta nimănui pentru că știu ce mi-ar fi răspuns: fii fericită, fă-ți planuri, găsește soluții».²⁷

4. Dorința este inextirpabilă

Ce anume iese în evidență din aceste reacții, din aceste mărturii sincere și deschise? Permanența acelei structuri originare a eului uman căreia îi aparține dorința de împlinire, de a fi iubit și de a iubi, de a cunoaște semnificația deplină a propriului eu și a realității. E uimitor să vedem asta în cineva precum Houellebecq. Nu avem nicio putere asupra direcției ultime a dorinței noastre, asupra tensiunii care străbate adâncul ființei noastre. E ceea ce a reușit să rostească în mod memorabil Augustin: «*Fecisti nos ad te et inquietum est cor nostrum donec requiescat in te*».²⁸ Această structură originară care se anunță, cu ireductibilitatea ei, poate sub alte denumiri, se află tocmai la rădăcina nihilismului, care a devenit azi haină culturală și fenomen social.

Atunci care e cea dintâi mișcare a celui care nu vrea să trăiască fugind de o problemă pe care nu știe cum s-o rezolve? A recunoaște, tocmai în acest context de gol de sens, că există ceva ce nu poate fi comprimat, extirpat, care rezistă în fața nihilismului și a oricărui cinism raționalist. Ce anume rezistă? Eul meu, ireductibil.

²⁷ S. Aguirre, *El Español*, 10 aprilie 2020.

²⁸ Sfântul Augustin, *Confesiuni* I, 1. «Ne-ai creat pentru tine și inima noastră e neliniștită până nu își va afla odihna în tine».

Dacă sunt atent, trebuie să recunosc persistența unei structuri elementare a eului meu, a mea, care îndur totuși golul de sens în care sunt cufundat, gol de sens care a devenit, de ceva vreme, „atmosferă”, „cultură”. Cu cât nimicul se extinde mai mult, cu atât rănilile și așteptările umanității noastre ies mai mult la iveală cu toată forța lor, nu mai sunt acoperite de dialecticile culturale și de proiectele colective care nu mai au niciun impact: sunt așteptări și răni care apar cu chipul lor cel mai elementar, fără armătura prea multor discuții. «Era ceva ce nu murea în mine», spunea Dostoievski. Și Chesterton observă: «Doar atunci când veți fi naufragiat de-a binelea, veți găsi cu adevărat ceea ce aveți nevoie».²⁹

Am văzut asta în mod surprinzător în momentul în care a explodat Coronavirusul: fiind treziți din topeala noastră, au apărut întrebările. «Eram într-o epocă – afirmă Maurizio Maggiani, intervievat de *Tracce* – care părea că s-a terminat acolo. Părea că nu se mai poate întâmpla nimic, totul avea o logică a sa, inatacabilă. Sistemul nu putea fi străpuns. [...] Și, în schimb, o mișcare telurică, a încrețit această întindere nemișcată și a făcut din ea un peisaj tulburător». Care a fost primul rezultat al acestui cutremur? Întrebările. «E necesar să ne punem fiecare întrebări, pentru că ele ne plasează într-un spațiu mai puțin închis, ne eliberează de după gratiile închisorii în care suntem izolați. [...] În zbuciumuri, în haosul nostru, noi ne putem îndrepta spre rațiune, spre condiția de adult. Cum? Tocmai întrebând. Punând întrebări». În fața întrebărilor,

²⁹ G.K. Chesterton, *Le avventure di un uomo vivo* [Aventurile unui om viu, n. tr.], Mondadori, Milano 1981, p. 62.

se domolește «orice aroganță, orice mândrie»,³⁰ care ne însoțesc atât de des.

Provocați fiind de o circumstanță amețitoare, întrebările și-au croit o breșă în zidurile zonei de confort în care ne-am refugiat. Bula s-a făcut țândări: «Am trăit prea mult timp sub anestezie», spune Nuria Labari, «făcând parte dintr-un sistem care mult prea des are bazele greșite».³¹ Am experimentat ceea ce Giussani afirmă în capitolul X al volumului *Sensul religios*: «O persoană care a trăit în mică măsură impactul cu realitatea fiindcă, de exemplu, n-a fost nevoită să facă prea multe, va avea un sentiment slab al propriei sale conștiințe, va percepe mai puțin energia și vibrația rațiunii sale».³²

Există momente în care realitatea ne izbește atât de puternic încât e foarte greu să-i amortizăm lovitura, să evităm sau să ignorăm provocarea care derivă din această lovitură. Ceea ce s-a întâmplat ne-a retrezit atenția – având concursul libertății noastre – și a pus din nou în mișcare rațiunea noastră, eliberând exigențele de sens care exprimă natura acestei rațiuni. Vorbesc despre acea urgență de semnificație care ne constituie și pe care impactul – acceptat – cu realitatea despuțată și crudă l-a readus la lumină într-un mod atât de impunător. În acest sens am vorbit despre o «retrezire a umanului».³³

³⁰ M. Maggiani, «Il cambio della vita» [«Schimbul vieții», n. tr.], interviu îngrijit de Alessandra Stoppa, *Tracce-Litterae communionis*, mai 2020, p. 15-16.

³¹ N. Labari, *El País*, 18 martie 2020.

³² L. Giussani, *Sensul religios*, Ed. Arhiepiscopiei Romano-Catolice, București 2000, p. 157.

³³ Cfr. J. Carrón, *Retrezirea umanului, Reflecțiile unor vremuri amețitoare*, Bur, Milano 2020, ebook.

5. Un strigăt care presupune răspunsul

Cu cât nihilismul înaintea mai mult, cu atât devine mai evidentă imposibilitatea de a trăi fără un sens, cu atât se face mai auzită dorința indestructibilă de a fi doriți, de a fi iubiți.

E ceea ce i se întâmplă «fiului risipitor»³⁴ despre care vorbește Evanghelia: cu cât decade mai mult, cu atât apare mai surprinzător în el dorul de tatăl său. Dar și cei care se gândesc că nu au un tată își dau seama că dorința de a fi iubiți persistă, în mod ireductibil, așa cum arăta scrisoarea lui Houellebecq către Bernard-Henri Lévy. Această dorință nu dispare, nu se stinge. «Timpul nostru este sceptic cu cuvintele, fuge de dogme. Și cu toate astea, cunoaște semnificația dorinței.»³⁵ Cehov observă, în acest sens, că, pentru a înțelege cine este persoana care se află în fața noastră, punctul la care trebuie să ne uităm este dorința acesteia: «Atunci când, în trecut, voiam să înțeleg pe cineva, sau pe mine însumi, începeam să analizez nu atât acțiunile [așa cum, în schimb, adesea suntem tentați să facem noi, mai ales în ceea ce ne privește pe noi înșine: cu o înverșunare moralistă ne blocăm foarte ușor privirea la ceea ce greșim, pentru ca mai apoi să ne putem condamna], în care totul e complicat, ci dorințele.»³⁶ E ceea ce face Isus: la ce se uită în Samariteancă? La dorința ei. El se adresează setei acelei femei: «Eu am o apă, o apă nouă,

³⁴ Lc 15,11-32.

³⁵ E. Varden, *La solitudine spezzata. Sulla memoria cristiana [Singurătatea sfărâmată. Despre memoria creștină]*, n. tr., Edizioni Qiqajon – Comunità di Bose, Magnano (Bi), 2019, p. 143.

³⁶ A. Čechov, «Una storia noiosa» [«O poveste plictisitoare», n. tr.] în Id., *Racconti [Povestiri]*, n. tr., Einaudi, Torino 1974, p. 201.

diferită, unica în măsură să îți potolească setea». ³⁷ În acest sens, Cehov încheie: «Spune-mi ce anume îți doarești, ca să-ți spun cine ești!». ³⁸

Dorința noastră, ceea ce ne dorim în mod autentic și profund, arată care este chipul ultim al eului nostru. Spunea Giussani: «Cred că această continuă rechemare a mea la dorință, care provine din experiența vieții mele, [...] este unul din lucrurile care face mai simpatice [mai interesante] ceea ce spun, pentru că este un lucru evident uman, dar e aspectul cel mai puțin pus în practică dintre toate». ³⁹ Mulți ar vrea, într-adevăr s-o sufoce, să se uite în altă parte, s-o calce în picioare.

Cum să trăim în această situație? De unde să pornim pentru a recâștiga viața pe care riscăm s-o pierdem? Această întrebare exprimă o urgență existențială, e ca un ghimpe în coastă. Datorită ireductibilității dorinței, care rezistă în pofda invaziei nimicului și care face dramatică viața făcând să ardă și mai mult întrebarea, ne aflăm în fața unei răscruci: fie ne resemnăm privind în altă parte, prefăcându-ne că nimic nu s-a întâmplat și bătându-ne joc de noi înșine, fie dăm curs la toată urgența inimii pe care nimeni n-o poate stinge, lăsând astfel ca dorința noastră să strige. Putem recunoaște realul, pornind de la nemulțumirea noastră, și să strigăm setea noastră de semnificație totală, de satisfacție totală.

Dar ... este oare rezonabil să strigăm dacă la urmă nu există nimic? Uneori suntem descurajați, obosiți să

³⁷ Cfr. In 4,4-42.

³⁸ A. Čechov, «Una storia noiosa» în Id., *Racconti*, op. cit., p. 201.

³⁹ Fraternitatea Comunione e Liberazione (FCL), *Documentație audiovizuală*, Zi de meditație pentru persoanele căsătorite, Milano, 23 ianuarie 1977.

tot strigăm. Alte ori predomină dubiul că nu merită să strigăm. Rațiunea acestei descurajări, a acestui dubiu e că noi considerăm scontată existența strigătului inimii, a acelei dorințe care rezistă în fața oricărui nihilism. Dar existența strigătului, a întrebării, a dorinței, e lucrul cel mai puțin scontat care există. Imediat ce ne gândim la asta, începem să ne mirăm de existența sa. Acum, ce anume presupune existența strigătului?

Dacă există strigătul, există răspunsul. O astfel de afirmație ni se pare uneori greu de înțeles și de acceptat. Motivul e cel menționat: considerăm scontat strigătul. Folosind până la capăt rațiunea, fidel față de ceea ce apare în experiență, Giussani identifică o lege permanentă: «Afirmarea existenței răspunsului, conținut în însăși întrebare».⁴⁰ Oricât de misterios ar fi, răspunsul există. E implicit întrebării (în această direcție, în interviul citat, Maggiani observă că răspunsul «este deja în întrebare»⁴¹). De fapt, insistă Giussani, «dacă nu admitem existența răspunsului suprimăm implicit și întrebarea».⁴²

Eul fiecăruia dintre noi «e foame și sete și pasiune pentru un obiect ultim ce se impune orizontului său, dar rămâne mereu dincolo de acesta».⁴³ Exigența de semnificație, de iubire, de împlinire, este afirmarea implicită «a unui răspuns ultim care stă *dincolo* de modalitățile existențiale experimentabile», dar există. De unde știu că există? Pentru că – repet – existența este implicită în dinamica însăși a persoanei mele, în

⁴⁰ L. Giussani, *Sensul religios*, op. cit., p. 90.

⁴¹ M. Maggiani, «Il cambio della vita», op. cit., p. 15.

⁴² L. Giussani, *Sensul religios*, op. cit., p. 89.

⁴³ *Ibidem*, p. 79-80.

structura de exigențe a umanității mele. «Dacă ar fi eliminată ipoteza lui „dincolo de”, acele exigențe ar fi artificial sufocate».⁴⁴

Nevoia de semnificație totală, de explicație totală e parte constitutivă a rațiunii noastre, este expresia ei supremă. Simplul fapt că există această nevoie ne „constrânge” să afirmăm existența răspunsului, chiar și dincolo de orizontul a ceea ce măsurăm noi. «Omul nu o poate găsi această explicație [rațiunea, eul] înăuntrul orizontului experienței sale de viață [...]. Dacă rațiunea se vrea salvată, adică dacă vrem să fim coerenți cu această energie care ne definește, dacă vrem să nu o renegăm, însăși dinamismul ei ne constrânge să afirmăm acel răspuns exhaustiv *dincolo* de orizontul vieții noastre.»⁴⁵ Ea nu coincide cu nimic din ceea ce pot eu cuprinde, nu știu ce e, dar știu că există. Altfel n-ar exista strigătul, nu ne-am explica existența întrebării. Atunci când abolim categoria posibilității, care este însăși stofa rațiunii, atunci când, datorită dificultății de a afirma răspunsul, spunem: «Nu există, nu se poate să existe», renegăm rațiunea chiar în esența ei, deprimăm dinamismul ei vital. Dacă m-aș trezi pierdut într-o pădure, a striga «Ajutor!» ar fi gestul cel mai rezonabil. Dar să strig presupune posibilitatea că există cineva care îmi ascultă strigătul. Oricât de îndepărtată ar fi, de fapt, nu pot exclude niciodată în mod absolut posibilitatea că cineva mă aude – posibilitatea care trimite la existența altora –. Altfel ar fi absurd să strigăm.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 178.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 180. Puțin mai jos, pe aceeași pagină, Giussani continuă: «Culmea cuceririi rațiunii este perceperea unei existențe necunoscută, de neatins, căreia toată mișcarea omului îi este destinată, pentru că depinde de aceasta. Este ideea de *mister*».

A nu admite existența răspunsului, în sensul mai sus exprimat, ar însemna să negăm întrebarea – care însă există –, ar însemna să reneg impulsul rațiunii, să trădez imboldul dorinței. Iată, de această «iraționalitate», de această «disperare»⁴⁶ este foarte tentat omul contemporan, adică fiecare dintre noi, datorită greutăților pe care le întâlnește de-a lungul drumului.

6. Un «tu» care să îmbrățișeze strigătul

Strigătul – ca expresie a urgenței de sens a rațiunii, a dorinței de împlinire a inimii – aparține naturii ființei umane; poate fi atenuat, slăbit, contrastat, dar nu dezrădăcinat, nici din sine, nici din ceilalți; nu stă în puterea noastră să facem acest lucru. El este «un semn major al grandorii și nobleței ce se ghicesc în natura umană»⁴⁷, scrie Leopardi. Desigur, suntem în diferite moduri tentați să nu ținem cont de el și adesea constatăm cât de greu e să ne deschidem și să rămânem fideli față de toată grandoarea sa. În anumite momente ale acestei perioade de lockdown, așa cum mulți au mărturisit, am simțit cum acest strigăt apare cu mai mare claritate, cu o mai mare inexorabilitate. În alte momente el e ca o foame care tinde să regreseze datorită dificultății de a repera hrana care s-o potolească sau ca o căutare ce se ofilește fiindcă nu vede să apară niciun indiciu a ceea ce caută.

De fapt, când se retrezește întrebarea în toată am-

⁴⁶ Cfr. *ibidem*, op. cit, p. 217.

⁴⁷ G. Leopardi, *Pensieri* [Gânduri, n. tr.], LXVIII în Id., *Poesie e prose* [Poezii și proză, n. tr.], vol. 2, Mondadori, Milano 1980, p. 321.

ploarea ei? Atunci când găsim în fața noastră o prezență care răspunde, o prezență la înălțimea întrebării noastre de totalitate. Așadar, nu e greu să ne închipuim, cât de tare s-o fi ridicat strigătul orbului Bartimeu, și cât de nestăvilit era strigătul său când a aflat că se apropie cineva despre care auzise spunându-se că răspunde la întrebarea profundă a vieții oamenilor.

«În timp ce pleca din Ierihon, împreună cu discipolii săi și cu o mare mulțime, fiul lui Timeu, Bartimeu, care era orb, stătea de-a lungul drumului și cerșea. Auzind că era Isus Nazarineanul, a început să strige [strigăm în fața cuiva; o fi trecut o grămadă de oameni pe lângă Bartimeu, însă numai când a auzit vorbindu-se despre acel om, care avea nume și prenume, a început să strige:] [...] „Fiule al lui David, Isuse, fie-ți milă de mine!”. Mulți l-au certat ca să tacă, dar el striga și mai tare: „Fiule al lui David, fie-ți milă de mine!”. Isus se opri și spuse: „Aduceți-l!”. Aduseră orbul, spunându-i: „Curaj! Ridică-te, te cheamă!”. El, aruncându-și mantaua, sări în picioare și veni la Isus. Atunci Isus îi spuse: „Ce vrei să fac pentru tine?”.»⁴⁸

De atunci, de când Isus a dat buzna în istorie, există în orizontul vieții oamenilor o Prezență în fața căreia se poate striga, Cineva care, în fața strigătului fiecăruia dintre noi, ne întrebă: «Ce vrei să fac pentru tine?». Există Cineva care ne îmbrățișează strigătul, o Prezență pe care nimeni n-o mai poate elimina, atât de mult este un Fapt care s-a întâmplat și care se întâmplă, care rămâne prezent în istorie. Posibilitatea de a-l întâlni ne este dată fiecăruia dintre noi. Oricare ar fi situația în care ne aflăm, ariditatea sau oboseala din noi, incapa-

⁴⁸ Mc 10,46-51.

citătea de a fi cuprinși de lucruri sau nimicul care ne ia cu asalt – orice poziție am decide să luăm –, nimic nu ne va putea împiedica să nu fim atinși, să nu auzim răsunând, bubuind întrebarea lui Cristos ca și cum ne-ar fi adresată personal: «Ce vrei să fac pentru tine?». Și nimic nu ne poate împiedica să răspundem ca orbul Bartimeu: «Rabi, să văd din nou!»,⁴⁹ să pot vedea, adică să experimentez atractivitatea Ta care mă târăște în afara nimicului. Compania creștină e alcătuită din cei care, la fel ca Bartimeu, au interceptat și primit această Prezență capabilă să găzduiască strigătul umanității noastre, retrezind o ultimă, ireductibilă iubire față de noi înșine, o duioșie față de noi înșine altminteri de neînchipuit, și susținând drumul uman astfel încât să nu alunece în nimic.

⁴⁹ Mc 10,51.

«CUM POATE FI UMPLUT ACEST ABIS AL VIEȚII?»

Întrebarea pe care am pus-o în centrul atenției noastre este fundamentală: «Ce ne smulge din nimic?». Cum putem noi, în drama inevitabilă a vieții, să nu cedăm în fața vulnerabilității și neputinței noastre? Ce poate răspunde la golul de sens? Șocul cauzat de Coronavirus, care ne-a zdruncinat pe fiecare și ne-a făcut să ne temem pentru viața noastră, a acutizat și mai mult întrebarea, punându-ne în poziția de a verifica mai clar tentativele de răspuns.

1. Tentative insuficiente

a) Argumente care nu mai prind pe nimeni

Unii oameni cred că *un discurs* ar fi suficient pentru a depăși provocarea golului care avansează. Dar nenumăratele discursuri, așa cum experiența noastră ne-o arată, nu sunt suficiente. Un gând, o filosofie, o analiză psihologică sau intelectuală nu sunt capabile să determine umanul să repornească, nu sunt capabile să-i dea din nou suflare dorinței, să regenereze eul. Bibliotecile sunt pline de astfel de lucruri și, datorită internetului,

totul este la îndemână, dar totuși nimicul se extinde. Devenim mai conștienți de această insuficiență cu cât suntem mai atenți la ceea ce frează în intimitatea fiecăruia dintre noi. «În ființa umană, este în joc ceva care e ascuns, suprimat, ignorat, distorsionat. Cum poate fi străpunsă o astfel de armură, și cum se poate ști dacă aceasta este aspirația ultimă a ființei umane? Ocupați să studiem comportamentul uman, de prea multe ori neglijăm rătăcirea umană.»⁵⁰

Câte cuvinte, dintre cele pe care le auzim și pe care chiar le rostim, se învârt în jurul cozii! Shakespeare reclamă acest lucru în maniera sa deosebită: «Poate să vorbească întruna și să nu spună nimic. Rațiunile sale sunt două boabe de grâu în două măsuri de neghină. Trebuie să cauți o zi întreagă ca să le găsești și, odată găsite, nu își merită efortul căutării».⁵¹ Rațiunea se poate învârti în cerc cu argumente lipsite de conținut real. «Inteligența [...] este întotdeauna tentată să devieze spre un joc de concepte de care se poate lăsa vrăjită fără să-și dea seama că astfel a rupt legătura care o unește cu realul.»⁵²

Adică nu e de-ajuns să propunem niște concepte, oricât de corecte și juste ar fi ele; nu asta e ceea ce poate cuceri viața și potoli setea care o caracterizează. Nici măcar un «discurs religios» – «o sumă de idei diferite, dezarticulate care nu vor fi în stare să-i mobilizeze pe alții»⁵³ – nu e ceea ce l-ar putea trage după sine pe

⁵⁰ A.J. Heschel, *Chi è l'uomo?* [*Cine-i omul?*, n. tr.], SE, Milano 2005, p. 18.

⁵¹ W. Shakespeare, *Il mercante di Venezia* [*Negustorul din Veneția*, n. tr.], Actul I, Scena I.

⁵² F. Varillon, *L'umiltà di Dio* [*Umilința lui Dumnezeu*, n. tr.], Qiqajon – Comunitatea Bose, Magnano (Bi) 1999, p. 30.

⁵³ Francisc, Exortatie apostolică *Evangelii gaudium*, 147.

omul de astăzi. Pentru a ieși din mlaștina nihilismului nu este suficient să ai o viziune religioasă, să vorbești despre Dumnezeu, despre transcendență sau despre divin. Cineva poate fi religios din punct de vedere cultural, sau de-a dreptul creștin, și totuși să experimenteze golul existenței, până la disperare, dincolo de cuvintele rostite și de valorile proclamate. Nu predicile abstracte și moraliste – religioase sau laice, orice-ar fi – ne vor smulge din nimic. Prin urmare, Evdokimov scrie: «Discursurile nu mai sunt suficiente, ceasul istoriei marchează momentul în care nu mai este doar o chestiune de a vorbi despre Cristos, ci mai degrabă de a *deveni Cristos*, loc al prezenței sale și al cuvântului său». ⁵⁴ Conceptele, chiar și atunci când sunt toate perfecte, nu reușesc să producă nici măcar o fărâmă din ceea ce ar putea învinge nimicul. Gnoza, în orice versiune, nu poate concura cu nihilismul existențial, concret. Și pentru a face față situației nu este suficient să schimbăm conceptele și să avem mai multe cunoștințe intelectuale.

Dostoievski exprimă, în felul său, nerăbdarea în fața unei trăncăneli lipsite de experiență reală: «pălăvrăgeala asta cu care încearcă să se amețească oamenii, toate aceste nesfârșite banalități, mereu aceleași și aceleași, m-au dezgustat într-atât [...] încât zău că roșesc nu numai când le spun eu, dar chiar atunci când le debitează altul în prezența mea». ⁵⁵ Dar motivul acestei nerăbdări – care în timpul nostru a devenit omniprezentă și pe care noi înșine o experimentăm direct – îl menționează von Bal-

⁵⁴ P.N. Evdokimov, *L'amore folle di Dio [Dragostea nebună a lui Dumnezeu]*, n. tr., San Paolo, Cinisello Balsamo (Mi) 2015, p. 63.

⁵⁵ F. Dostoievski, *Crimă și pedeapsă*, Polirom, Iași 2011, p. 95.

thasar: «Într-o lume care nu se mai crede capabilă să afirme frumusețea, argumentele în favoarea adevărului și-au epuizat puterea de concluzionare logică: silogismele se rotesc în funcție de ritmul prestabilit, ca și cum ar fi niște mașini rotative sau niște calculatoare electronice care trebuie să scuipe un anumit număr de date pe minut, dar procesul care duce la o concluzie [a acestor raționamente, a acestor silogisme] este un mecanism care nu mai prinde pe nimeni și însăși concluzie nu se mai finalizează».⁵⁶ Putem spune chiar lucruri care sunt adevărate, dar, atâta timp cât acestea nu se întâmplă în fața ochilor noștri ca o frumusețe concretă care atrage – «*pulchritudo est splendor veritatis*»,⁵⁷ frumusețea este splendoarea adevărului, spune sfântul Toma – acestea nu mai prind pe nimeni, nici pe noi, nici pe ceilalți. De fapt, von Balthasar spune, «dacă *verumului* îi lipsește acel *splendor*, care pentru sfântul Toma este semnul frumuseții, atunci cunoașterea adevărului rămâne atât pragmatică, cât și formalistă».⁵⁸

b) O înmulțire a regulilor

Alții cred că antidotul la nihilismul existențial ar fi o *etică*. Astfel, apelurile la datorie, la «lucrurile de făcut» se înmulțesc, apeluri care, deși pot obține supunerea,

⁵⁶ H.V. von Balthasar, *La percezione della forma. Gloria. Una estetica teologica* [Percepția formei. Gloria. O estetică teologică, n. tr.] Vol. I, Jaca Book, Milano 2005, p. 11.

⁵⁷ «*Pulchritudo consistit in duobus, scilicet in splendore, et in partium proportione. Veritas autem habet splendoris rationem et acqualitas tenet locum proportionis*» (Sfântul Toma, *Commentum in Primum Librum Sententiarum*, distinctio III, quaestio II, expositio primae partis).

⁵⁸ H.V. von Balthasar, *Percepția formei. Glorie. O estetică teologică*, Op. cit., p. 138.

conformarea, având ca scop propria supraviețuire și diferite avantaje, nu răspund nici pe departe la frământarea eului, la urgența sa de sens. «Lipsind semnificația, rămâne doar datoria, o tipicărie inutilă care mă trage și mai mult la fund»,⁵⁹ a spus tânărul prieten citat mai sus. Este o percepție bine exprimată de Tolstoi: «Întotdeauna după asemenea treziri la realitate, Nehliudov își statornicea unele reguli de purtare, pe care își propunea să le respecte toată viața: își scria jurnalul, reîncepea o nouă viață, pe care nădăjduia să n-o mai schimbe niciodată – *turning a new leaf* [dădea pagina, n. tr.], cum spunea el. De fiecare dată însă, ispitele lumefști îl prindeau iar în mrejele lor și pe nesimțite cădea iarăși, uneori chiar mai jos decât înainte». ⁶⁰ Etica, chiar și atunci când este lăudabilă, nu este suficientă. Și din nou von Balthasar este cel care ne dezvăluie motivul profund al acestui fenomen: «Dacă lui *bonum* îi lipsește acel *voluptas* [acel șarm care atrage persoana noastră și permite o experiență de plinătate, de bucurie] care pentru Augustin este semnul frumuseții sale, atunci raportarea față de bine rămâne utilitaristă și hedonistă». ⁶¹

Cunoaștem cu toții fragilitatea oricărei tentative de a sprijini răspunsul nostru la setea de împlinire, de plenitudine, pe un efort moral, pe o măsură proprie de activism. Cu toate acestea, dacă, adulți fiind ne obișnuim să conviețuim cu incapacitatea proiectelor, a planurilor de viață și a «lucrurilor de făcut» pentru

⁵⁹ Vezi aici, p. 13.

⁶⁰ L. Tolstoi, *Învierea*, Editura Univers, București 1978, p. 72.

⁶¹ H.V. von Balthasar, *Percepția formei. Glorie. O estetică teologică*, Op. cit., p. 138.

a satisface solicitarea care provine din adâncul eului nostru, la tineri percepția de gol și foamea de sens sunt arzătoare – chiar și atunci când acestea sunt disimulate – și caută cumva, poate chiar în mod contradictoriu, modalități care să-i mulțumească sau prin care să fugă . Într-un articol publicat cu luni în urmă în *Corriere della Sera*, intitulat «Fragili și singuri, astfel cad tinerii noștri», Susanna Tamaro scria: «Nu există niciun week-end în care să nu ni se comunice vestea tristă a unor grupuri de prieteni care își pierd viața striviți pe străzi după o noapte de distracție în discotecă. În încercarea de a stopa această realitate tragică, sunt evocate noi strategii: mai multe controale, teste de alcoolemie la ieșirea din localuri, mijloace de transport care să-i poată duce pe tineri acasă în siguranță. Intervenții cu siguranță necesare, și care parțial salvează, dar care nu sunt cu mult diferite de a încerca să delimitați abisul cu o sârmă ghimpată. Unii s-ar salva, cu siguranță, dar prăpastia ar fi întotdeauna și oricum acolo [...]. Ceea ce mă uimește este că nimeni, după aceste evenimente repetate, nu se oprește să spună: ce se întâmplă?».⁶²

În fața abisului existențial, nu se poate crede că soluția ar fi «sârma ghimpată». Pentru a feri viața de vid, regulile, mizele și limitele nu sunt suficiente. Nu poate fi acesta răspunsul la misterul ființei noastre, iar experiența o confirmă mereu. Lucrurile nu se schimbă chiar dacă apelăm, cu mai mult rafinament, la ceea ce grecii numeau «dreapta măsură», o etică a limitei care să ne protejeze de impulsuri, aspirații și dorințe prea mari. «Mi-ar plăcea ca această cultură a limitei – scrie

⁶² S. Tamaro, „Fragili și singuri, astfel cad tinerii noștri” *Corriere della Sera*, 18 octombrie 2019.

Galimberti – să fie recuperată de cultura noastră care nu cunoaște limite în ceea ce privește dorința.»⁶³

Dorința ar fi așadar un defect de corectat? În fața disproporției sale, a excesului său, care nu ne dă niciun răgaz, de la greci până în prezent, se pare că singura strategie ar fi aceea de a reduce dorința. Dar această luptă, mai mult sau mai puțin acerbă, de a reduce dorința la niște limite acceptabile este cea mai evidentă confirmare a nemărginirii structurale a acesteia, a exorbitanței sale tulburătoare. Eșecul oricărei tentative de a pune frâu dorinței prin stabilirea unor limite, prin impunerea unor reguli, demonstrează ireductibilitatea ei, face vizibilă permanența aceluia *cor inquietum* augustinian din adâncul ființei noastre.

c) Coborârea ștachetei dorinței

Tentativele de a reduce și masca dorința sunt continue și fine ca un fir de păr, notează Luisa Muraro: «Obiecția și înșelăciunea vin odată cu auto-moderarea: ne mulțumim cu puțin. Păcăleala începe atunci când ne apucăm să subestimăm enormitatea nevoilor noastre și începem să credem că trebuie să le recalculăm în funcție de propriile forțe, care sunt, în mod natural, limitate». Prin urmare, ne conformăm «la niște dorințe false, cum ar fi cele din reclamele publicitare, luând ca obiective niște rezultate oarecare, nu ne mai preocupăm de adevăratele noastre interese, nu mai facem ceea ce ne interesează pe noi cu adevărat, nu mai căutăm propriul avantaj» autentic; «practic, ajungem să

⁶³ U. Galimberti, «Il greco senso della misura» [«Sensul grec al măsurii», n. tr.], *D la Repubblica*, 16 noiembrie 2019, p. 182.

ne sfărmăm mai mult pentru a câștiga mai puțin». ⁶⁴ Coborâm ștacheta dorinței noastre, încercând să ne păcălim inima. Un băiat mi-a scris: «Mie mi-e greu să trăieasc la înălțimea dorinței mele și adesea bat în retragere, și mă mulțumesc cu mult mai puțin». Montale spunea: «Se umple golul cu inutilități». ⁶⁵ «Nu se poate să-ți omori timpul fără să-l umpli cu ocupații care să potolească acel gol. Și, din moment ce puțini oameni sunt capabili să privească ferm acel gol, apare necesitatea socială de a face ceva, chiar dacă acest ceva servește doar pentru a anestezia preocuparea vagă la gândul că acel gol se va repeta în noi». ⁶⁶

Oare există ceva mai decisiv astăzi decât a descoperi care este stofa originară a dorinței noastre? «Pe ce merită cu adevărat să ne concentrăm – observă de Lubac – nu este tributul pe care, mai mult sau mai puțin greoi, fiecare îl plătește slăbiciunii umane, ci este natura și anvergura dorinței sale». ⁶⁷ Amenințarea cea mai perfidă a timpurilor noastre este tocmai nerecunoașterea staturii autentice a dorinței umane; o tăgăduire care-o poate lua pe diferite căi și care poate surveni în diverse moduri, stimulată de cei care au interesul de a controla viețile altora.

Lewis, cu perspicacitatea sa, pune acest concept în cuvintele lui Sfredelin: «Cele mai profunde preferințe

⁶⁴ L. Muraro, *Il Dio delle donne* [Dumnezeul femeilor, n. tr.], Mondadori, Milano 2003, p. 31-32.

⁶⁵ E. Montale, *Nel nostro tempo* [În timpul nostru, n. tr.], Rizzoli, Milano 1972, p. 18.

⁶⁶ E. Montale, «Ammazzare il tempo» [«Omorârea timpului», n. tr.], în Id., *Auto da fê* [Act de credință, n. tr.], Il Saggiatore, Milano 1966, p. 207.

⁶⁷ H. de Lubac, «Ecclesia Mater», în id., *Meditazione sulla Chiesa*, vol. 8 – *Opera omnia* [Meditație asupra Bisericii Vol. 8 – *Opera omnia*, n. tr.], Jaca Book, Milano 1979, p. 188.

și impulsuri ale unei creaturi umane sunt materialul brut, arsenalul minim, cu care a dăruit-o Dușmanul [Dumnezeu]. E întotdeauna un punct câștigat să o putem despărți de ele; chiar și în chestiunile cele mai lipsite de importanță, e oricum de dorit să înlocuim preferințele reale ale unui om cu standarde ale lumii, ale convenției sau modei». ⁶⁸ Aceasta este tactica diabolică: să fim îndepărtați de impulsurile noastre cele mai profunde, de dorințele noastre constitutive, prin distracție. Dar distracția, folosită de orice putere pentru a ne separa de noi înșine, își face văzut punctul slab de îndată ce realitatea revine și ne zguduie, așa cum am văzut în aceste vremuri de Coronavirus, spărgând bula înșelăciunilor obișnuite. Cu distracția, pentru a folosi cuvintele rapperului Marracash, care par un epitaf, «Îmi umplu timpul, dar nu golul». ⁶⁹

2. Umanitatea noastră

Dacă nu se întâmplă ceva care să ne poată cuceri pe deplin ființa, trezind un interes față de totalitatea realității, totul devine străin, după cum spune Joseph Roth: «Înstrăinarea creștea în jurul fiecăruia dintre ei, fiecare ședea ca și cum ar fi fost închis într-o sferă de sticlă, se uita la celălalt și nu ajungea la el». ⁷⁰ Dar nici numeroasele discursuri, laice sau religioase, oricum ar fi, nici apelurile la datorie, la «lucrurile de făcut»,

⁶⁸ C.S. Lewis, *Sfaturile unui diavol ...*, op. cit., p. 63.

⁶⁹ «TUTTO QUESTO NIENTE – Gli occhi» [«TOT ACEST NIMIC – Ochii», n. tr.], de Marracash, 2019, © Universal Music.

⁷⁰ J. Roth, *Lo specchio cieco* [Oglinda oarbă, n. tr.], în Id., *Il mercante di coralli* [Negustorul de corali, n. tr.], Adelphi, Milano 1981, p. 63.

chiar și în numele religiei, nu ne pot răscumpăra până la capăt din mâinile acelei astenii a dorinței și ale acelei toropeli a interesului pe care le-am menționat la momentul respectiv.

Acest lucru este documentat de scrisoarea pe care un tânăr prieten mi-a scris-o: «Descopăr în mine că cea mai mare ispită este aceea de a crede că știu deja răspunsul la această întrebare: „Ce ne smulge din nimic?”. Dar, în fapte, sunt mereu pe marginea neantului. Toate lucrurile, chiar și prietena mea sau momentele în care învăț, chiar și examenul de licență, pot deveni plictisitoare, toate la fel și oarecum distante [insuficiente pentru a umple dorința]. Îmi dau seama de această indiferență [de care nici măcar iubirile nu scapă] doar după și, cu cât mă uit mai mult la ea, cu atât mai mult mi se pare că intru în contradicție chiar și cu ceea ce cred că știu. Îmi dau seama că sunt înconjurat de nimic, chiar și atunci când stau de vorbă cu colegii mei: dialogul care are loc între noi este sub semnul nimicului, trecem de la un subiect la altul fără ca nici măcar să ne amintim de ceea ce vorbeam mai înainte. Dar există un lucru pe care-l înțeleg, în fața unor astfel de momente, și este acela că eu n-am fost creat pentru nimic. Am nevoie să nu discut vorbe goale, am nevoie de ceva care să mă acapareze și care să mă smulgă din nimic, dar mi se pare că simplul fapt că îmi dau seama de asta nu e suficient pentru a intercepta ceea ce mă poate scoate din acest punct».

Și, în schimb – spun eu – tocmai în realizarea faptului că n-am fost creați pentru nimic există un element decisiv, indispensabil în drumul nostru de identificare a ceea ce ne smulge din nimic: descoperirea propriei aspirații umane, a propriei umanități.

Ce este această umanitate a noastră care nu se lasă înșelată, pe care n-o putem păcăli, căreia nu-i putem da un răspuns oarecare, ales în mod arbitrar? Înșelăciunea și distracția acoperă frământarea, dar nu ne smulg din nimic. Deși rănită, neîngrijită, confuză, umanitatea noastră nu se lasă derutată, nu se lasă fraierită de primul care trece, iar acesta e semnul că este mai puțin confuză decât pare. Deși, uneori, din lipsă de loialitate sau de atenție sau de moralitate ultimă, dăm curs la ceea ce nu este adevărat și ne lăsăm târâți de neadevăr, mai devreme sau mai târziu, tocmai umanitatea care se află în noi ne face să realizăm că am trăit pe urmele unei mari iluzii, așa cum spunea titlul unei cărți de François Furet, *Trecutul unei iluzii*, referindu-se la iluzia comunismului.

Umanitatea noastră constituie un dig critic care, în ultimă instanță, este inevitabil. Îl surprindem în experiență. « Ce mă încântă la experiență – scrie Lewis – este onestitatea ei; poți să te abați din drum de multe ori; dacă ții însă ochii deschiși, nu ți se va îngădui să mergi foarte departe înainte de a întâlni primele semne de avertizare. Poate că tu te poți înșela, dar experiența nu încearcă să te înșele. Universul se vedește adevărat ori de câte ori îl pui la încercare cu bună credință.»⁷¹ Însă, experiența, pentru a fi astfel – aici este punctul important – presupune o judecată, o evaluare și, prin urmare, un criteriu în baza căruia judecata să poată fi formulată. Care este criteriul? Umanitatea noastră. Ea nu este pur și simplu ceva care ne face să suferim, o povară pe care trebuie s-o purtăm în pofida noastră, o prăpastie care nu poate fi umplută și

⁷¹ C.S. Lewis, *Surprins de bucurie*, Ed. Humanitas, București 2011, p. 95.

care îngreunează relația noastră cu realitatea: nu, ea este tocmai criteriul nostru de judecată.

Încă îmi amintesc ce tare m-am bucurat când am surprins în mod conștient în mine acea capacitate de a judeca ce ne permite să trăim o experiență în raport cu totul. Experiența este, de fapt, un a încerca plin de judecată în baza aceluși criteriu care este umanitatea noastră: un complex de exigențe și de evidențe originare care ne aparține din punct de vedere structural și care se activează în comparația cu ceea ce vine în întâmpinarea noastră. Am descoperit că acel set de exigențe și de dovezi pe care le aveam în mine era criteriul suprem pentru a judeca ceea ce se întâmpla.

Conștientizarea aportului la nivelul cunoașterii umanității noastre este ceea ce îl determină pe Giussani să spună: «Doar o conștientizare atentă, dar și tandră și pasionată, a mea însumi, mă poate deschide și predis pune la a recunoaște»,⁷² la a intercepta motivul pentru care merită să trăiesc. Ar trebui să ne întrebăm dacă aceeași pasiune, atenție, tandrețe caracterizează privirea noastră față de noi, sau nu? Uneori se pare că ar fi lucruri dintr-o altă galaxie decât din cea în care ne aflăm. Ce reacție puternică am avut când, mai apoi, l-am auzit pe Giussani spunând: «Cât de omenesc e umanul, cât de umană este umanitatea!».⁷³ Cât de umană este umanitatea mea! Adesea simțim frică, și nu pasiune, pentru umanitatea noastră, astfel încât ajungem să fim confuzi, incapabili să interceptăm adevărul, iar în cele din urmă totul dispare în abstract.

⁷² L. Giussani, *La originea pretenției creștine*, Ed. Meridiane, București 2002, p. 9.

⁷³ L. Giussani, *Affezione e dimora* [Afecțiune și locaș, n. tr.], Bur, Milano 2001, p. 42.

«Căzu într-o adâncă visare, sau mai bine zis, într-un fel de toropeală; mergea înainte fără să vadă nimic în jurul lui și, de altfel, nici nu voia să vadă».⁷⁴ Cu cât ne punem mai mult umanitatea între paranteze, cu atât mai mult ezităm să recunoaștem valoarea a ceea ce ni se întâmplă, suntem nesiguri de direcția pe care trebuie s-o luăm. Este opusul a ceea ce poetul spaniol Jesús Montiel a observat cu emoție în copiii săi, în timpul Coronavirusului: «Copiii mei nu încetează să mă surprindă. În timpul izolării nu s-au plâns nici măcar o dată, spre deosebire de noi, adulții. Ei acceptă situația pentru că adevărata normalitate a unui copil este familia lui. Am observat că un copil care crește într-un context iubitor – care nu este neapărat perfect – nu aspiră la mult mai mult. [...] Tot ce avem nevoie sunteți voi, spun ei. [...] Copiii, cred, sunt dovada că nu suntem făcuți pentru niște proiecte, ci pentru a trăi iubind și fiind iubiți. Numai așa situația contingentă are sens și prezentul nu se prăbușește».⁷⁵

Copiii interceptează cu ușurință ceea ce au nevoie pentru a trăi: prezența părinților lor. În timp ce noi, adulții, paradoxal, șovăim adesea și alunecăm în lamentare. Există, desigur, adulți care păstrează și aprofundează umanitatea simplă a copiilor. Etty Hillesum este un exemplu strălucitor. În *Jurnalul* său scrie: «Dumnezeul meu, îți mulțumesc că m-ai creat așa cum sunt. Îți mulțumesc pentru că uneori pot fi atât de plină de imensitate, acea imensitate care nu este nimic altceva decât faptul că sunt plină de tine».⁷⁶

⁷⁴ F. Dostoievski, *Crimă și pedeapsă*, op. cit., p. 2.

⁷⁵ J. Montiel, *The Objective*, 2 aprilie 2020.

⁷⁶ E. Hillesum, *Diario. Edizione integrale [Jurnal. Ediție completă, n. tr.]*, Adelphi, Milano 2012, p. 271.

3. «Arta de a „simți” omul ca un întreg»

Care dintre noi are, în fiecare zi, cel puțin un moment de tandrețe adevărată față de sine însuși, față de propria sa umanitate? De atâtea ori ne chinuim pe noi înșine, sărim furioși la umanitatea noastră, care nu se lasă sedusă de minciună: am dori să scăpăm de ea și, pe de altă parte, nu reușim s-o astupăm. Acest lucru este bine exprimat de fraza pe care, în Știința *voioasă*, Nietzsche i-o atribuie călătorului: «Avântul acesta spre adevăr, realitate, nonaparență, conștiință! Ce ciudă mi-e pe el!».⁷⁷

Din acest motiv, m-a impresionat mereu fraza lui Ioan Paul al II-lea: «*Tandrețea este arta de a „simți” omul ca un întreg*».⁷⁸ Acest „a simți” omul întreg este esențial pentru a trăi și este opusul sentimentalismului. Dar «rar găsești – spune Giussani – o persoană plină de tandrețe față de sine!».⁷⁹ Dacă încercăm să numărăm câte astfel de persoane cunoaștem, poate le vom putea număra pe degetele de la o mână. Astăzi primează destul de des mânia, violența față de sine și față de ceilalți, precum și față de realitate.

Cu toate acestea, ceea ce fiecare om dorește să experimenteze este tocmai această tandrețe față de propria sa umanitate, după scrie Camus în *Caligula*: «Totul pare atât de complicat. Și totuși e atât de simplu. Dacă aș fi avut luna, dacă iubirea mi-ar fi fost de ajuns, totul

⁷⁷ F. Nietzsche, *Știința Voioasă*, Ed. Humanitas, București 2019, p. 83.

⁷⁸ K. Wojtyła, *Amore e responsabilità [Dragoste și responsabilitate, n. tr.]*, Marietti, Torino 1980, p. 150.

⁷⁹ L. Giussani, *Un avvenimento di vita, cioè una storia [Un eveniment de viață, adică o istorie, n. tr.]*, Edit-Il Sabato, Roma-Milano 1993 p. 457.

s-ar fi schimbat. Dar unde să-mi sting setea asta? Ce inimă, ce zeu ar putea să aibă pentru mine profunzimea unui lac? Nimic în lumea asta și nici în cealaltă, care să fie pe măsura mea. Știu totuși, după cum și tu știi, că mi-ar fi de ajuns ca imposibilul să existe. Imposibilul! L-am căutat *între hotarele lumii, între propriile hotare. Am întins mâinile, le întind și acum și mereu mă izbesc de tine, mereu tu în fața mea, și nutresc o ură cumplită contra ta*.⁸⁰

Dacă nu găsim „ceva” care ne permite să avem această tandrețe față de setea noastră, față de umanitatea noastră, ajungem s-o privim ca pe o rană pe care am vrea s-o smulgem din noi – fix contrariul iubirii –. Dar de ce am vrea s-o smulgem? Ca să nu simțim drama, ca s-o amortizăm cât mai mult posibil, ca să nu simțim insuficiența tuturor lucrurilor în care ne punem toate așteptările, ca să nu trebuiască să facem față disproporției dintre ceea ce ne dorim și ceea ce reușim să realizăm. Cum spune Camus: «Nimic nu-mi convine», sau cum cântă Guccini, referindu-se la relația de iubire: «Vezi, dragă, e greu de explicat, / este greu de înțeles, dacă nu ai înțeles deja ... // Tu ești mult, chiar dacă nu ești destul, / [...] tu ești totul, dar acel tot este încă puțin».⁸¹

Atunci se conturează alternativa: tandrețea («arta de a „simți” omul ca un întreg») sau ura față de propria umanitate («nutresc o ură cumplită contra ta»). Cât de des ne îngrijorăm fiindcă nu reușim să ne ținem umanitatea sub control, nu reușim s-o înăbușim: chiar și cu

⁸⁰ A. Camus, «Caligula», în Id. *Teatru*, Ed. Rao, București 2004, p. 88.

⁸¹ «Vedi cara», [«Vezi, dragă», n. tr.] text și muzică de F. Guccini, 1970, © EMI.

toate eforturile de a o reduce la tăcere, când ne așteptăm mai puțin, explodează, se face auzită.

Miguel Mañara a lui Milosz povestește această experiență într-un mod exemplar. *Mañara* se lasă pradă pierzaniei, dar acest lucru nu reușește să umple abisul umanității lui, al dorinței lui. «Am târât Dragostea în plăcere, și în noroi, și în moarte [...]. Mănânc iarba amară de pe stânca plictiselii. Am servit-o pe Venus cu furie, apoi cu răutate și dezgust [...]. Desigur, în tinerețea mea, și eu am căutat, la fel ca tine, bucuria mizerabilă, neliniștita străină care îți dă viața și nu-ți spune numele ei. Dar în mine a apărut curând dorința de a urmări ceea ce nu vei cunoaște niciodată: iubirea imensă, întunecată și dulce. [...] Ah! Cum să umplu acest abis al vieții? Ce să fac? Pentru că dorința e tot acolo, mai puternică, mai ne bună ca niciodată. E ca un incendiu maritim care-și trimite flăcările în cele mai mari adâncimi ale întunecatului nimic universal!»⁸² Dorința rămâne, persistă, mai solidă ca niciodată, în ciuda tuturor lucrurilor. Asta e surpriza, am spus. Nu se stinge: cu cât cineva trăiește mai mult, caută, încearcă s-o domolească sau s-o paralizeze, cu atât dorința crește mai mult.

Nimic, pentru Augustin, nu este comensurabil cu profunzimea inimii umane, care vibrează în fiecare dintre noi: «Dacă abisul este profunzime, nu credem oare că inima omului ar fi un abis? Ce este mai adânc decât acest abis? Oamenii pot vorbi, pot fi văzuți acționând cu membrele lor, pot fi auziți când vorbesc: dar

⁸² O.V. Milosz, *Miguel Mañara. Mefiboseth. Saul de Tarso* [*Miguel Mañara. Mefiboseth. Saul din Tars*, n. tr.], Jaca Book, Milano 2010, p. 27-28.

în gândul cui pătrundem, cui îi examinăm inima? Ce face acest lucru în tine, ce poate, la ce meditează, ce dispune, ce vrea și ce nu vrea, cine poate înțelege? Prin urmare, eu cred că omul trebuie înțeles, pe bună dreptate, ca abis, despre care într-un alt pasaj se spune: „Cu inima sa profundă se va apropia omul și Dumnezeu va fi proslăvit”». ⁸³

Dar atunci – iar repetăm – ce ne smulge din nimic, ce poate umple acest abis al vieții, această dorință ireductibilă, incomodă și sublimă, «chiar mai mare decât tot universul», ⁸⁴ valoarea umanului care e în noi, care demaschează parțialitatea, insuficiența tentativelor noastre?

⁸³ Vezi Sf. Augustin *Expunere despre psalmi*, 41,13.

⁸⁴ G. Leopardi, «Pensieri», LXVIII, în Id., *Poesie e prose*, op. cit., p. 321.

«CARO CARDO SALUTIS»

«Caro cardo salutis.» «Trupul este cheia salvării.»⁸⁵ E o frază a lui Tertulian, un părinte al Bisericii. Poate părea enigmatică, dar semnificația ei se arată imediat ce ne privim experiența: ce anume – dacă s-a întâmplat, când s-a întâmplat – a fost în măsură să ne smulgă din nimic?

1. O prezență trupească

Ca și contribuție personală pentru tratarea temei pe care o dezvoltăm,⁸⁶ o tânără femeie mi-a trimis o scrisoare care scoate în evidență foarte simplu și clar ceea ce ne interesează. Așa că merită s-o amintim. Alții – cred – cu toată diversitatea formelor care îi caracterizează, se vor putea recunoaște în ceea ce scrie ea.

«Atunci când mă întreb ce anume mă smulge din nimic, nu pot să nu mă gândesc la toata istoria mea de până azi. Există două momente care mi-au rămas întipărite și care-mi vin în minte atunci când mă gândesc la acest nimic. Unul este amintirea de când eram copil și a disproporției imense pe care o simțeam când pri-

⁸⁵ Tertulian, *De carnis resurrection*, 8,3: PL 2,806.

⁸⁶ Se face referire la invitația de a trimite propria contribuție scrisă ca răspuns la întrebarea «Ce ne smulge din nimic?»; vezi aici, p. 3-4.

veam stelele. Mă șoca gândul că eu eram nimic în comparație cu imensitatea universului. Și în unele nopți nu reușeam să adorm din acest motiv, pentru că viața mea părea un moment fără sens în scurgerea timpului. Un alt moment este acela când mă întorceam acasă cu mama după ce fusesem prin magazine să facem cumpărături (ceea ce, de obicei, îmi plăcea la nebunie), mă urcasem în mașină cu o tristețe infinită (o anumită tristețe pe care am simțit-o mereu foarte aproape de mine). I-am spus mamei: „Sunt unele zile în care, deși nu se întâmplă nimic deosebit, simt o tristețe enormă și nu știu de ce”. Tot restul drumului am mers fără să mai vorbim, cu radioul în surdină. O tristețe infinită, care sfârșea în neant. Am cunoscut CL (și odată cu ea creștinismul) atunci când m-am mutat la o școală nouă pe care o înființaseră câteva familii din mișcare. După vreo doi ani de la boala și moartea tatălui meu – aveam 17 ani – m-am hotărât să fac Prima Împărtășanie și să ader la mișcare. În primul an de facultate am cunoscut un preot. Văzând situația dureroasă prin care treceam, mi-a dat scrisoarea pe care tu ai scris-o pe tema abuzurilor sexuale (o situație care nu avea nicio legătură cu ceea ce trăiam eu), „Răniți, ne întoarcem la Cristos”) (*la Repubblica*, 4 aprilie 2010). În această scrisoare vorbeai despre setea de dreptate, dar puteai vorbi despre setea mea în general. Spuneai că această sete „este fără margini”, „fără capăt”, este „incapabilă de a fi consumată, atât e de infinită”. „Dacă aceasta e situația, problema cea mai arzătoare – pe care nimeni n-o poate evita – e atât de simplă pe cât de inexorabilă: ‘*Quid animo satis?*’” Tu puteai și numai să pui această întrebare, iar eu nu? De ce? De ce puteai presupune că ar fi existat ceva care s-o potolească, s-o sature? Am ci-

tit și recitit scrisoarea, așezată singură în livingul meu, și am izbucnit în lacrimi gândindu-mă: „Dar oare e chiar posibil ca această durere, această dorință de eternitate, această rană, să poată fi atenuată? E posibil să existe ceva în lumea asta care să le satisfacă?”. A fost pentru prima dată, în viața mea, când m-am gândit că poate ar fi posibil să existe ceva real, ceva carnal, ceva concret care să răspundă la setea mea. Era ca și cum, dintr-o dată, toate elementele s-ar fi rearanjat într-o unitate: oamenii pe care îi cunoscusem în școala aceea, privirea atât de diferită a profesorilor mei, momentele acelea din taberele de vară când inima mea se dilata și, vibrând, mă gândeam în sinea mea că era ca și cum toată viața mea așteptasem să aud tocmai ceea ce auzeam. Toate astea erau un Tu concret, la înălțimea răni și dorinței mele de eternitate: „Cineva care face ca lumea de dincolo să fie prezentă aici și acum: Cristos, Misterul devenit trup”. Anii aceștia au fost istoria unei afecțiuni față de acest trup concret, față de un Tu concret. În aceste săptămâni de izolare îmi dau seama că Cristos m-a cucerit, făcându-mă să văd, să experimentez că tristețea mea nu e condamnată să sfârșească în neant.»

Dar, după întâlnirea acestei prezențe carnale care smulge din neant, partida nu s-a terminat chiar deloc. Datorită multitudinii de situații de viață, uneori datorită îngâmfării noastre sau a slăbiciunii noastre, datorită dificultăților care apar și care ne dezorientează, putem pierde cărarea, putem să ne trezim că suntem departe de prezența întâlnită, o putem chiar abandona. Și în aceste cazuri va fi doar și mereu un trup cel care ne va acapara din nou. Lunile trecute mi-a scris o studentă: «Acum un an, sub greutatea anumitor lucruri pe care

le aveam pe suflet, fugeam de acea companie, deși o recunoscusem esențială pentru viața mea. Nu mă mai recunoașteam. Aveam o privire stinsă, goală, și inima îmi era atât de obosită încât îmi doream chiar să dispar. Credeam că pentru mine nu s-ar mai fi putut face nimic, că nu mai era nicio speranță. Credeam că nu mi-aș mai fi revenit niciodată. Însă, grație companiei câtorva prieteni care nu m-au lăsat niciodată singură, care au avut grijă de mine și de inima mea, am încercat s-o iau de la capăt. Am repornit tocmai de la acele chipuri care mă priveau cu o iubire și cu o tandrețe pe care, în clipa aceea, nu puteam să le am față de mine însămi».

Cât de bine funcționează *detectorul* din noi! Când cineva e privit cu acea tandrețe care îmbrățișează tot eul, își dă seama imediat!

«De multe ori – continuă scrisoarea – m-am întrebat: dar dacă eu însămi nu reușesc să mă iubesc, cum pot, și de ce ar face-o, ceilalți? Ce inimă trebuie să aibă oamenii ăștia! Ce trebuie să fi văzut? Ce trebuie să fi întâlnit ca să iubească atât de mult pe cineva ca mine? Voiam să înțeleg. Atunci am început să caut. A fost un an plin, intens, istovitor, dar foarte frumos. A fost un an care – chiar pot să spun – mi-a răvășit și mi-a umplut viața; nu pentru că eu aș fi fost mai bună sau pentru că acea durere și acele frici pe care le aveam în mine ar fi dispărut, ci pentru că am experimentat, prin anumite chipuri precise, acea „neînchipuită, de neînchipuit, o niciodată trăită corespondență cu inima”.⁸⁷

Aș vrea ca toți să poată trăi frumusețea unei întâlniri

⁸⁷ L. Giussani-S. Alberto-J. Prades, *Generând urme în istoria lumii*, Fraternità di Comunione e Liberazione, 2019, p. 18.

și a unei prietenii ca cele trăite de mine. E foarte frumos să trăiesc cu certitudinea că am găsit o mare companie pentru inima mea. Vreau să țin cu dinții de ea. Nu mai pot s-o pierd, ca să alerg după propriile gânduri, pentru că niciodată ca acum nu am recunoscut că doar în acest loc este îmbrățișat și iubit totul din mine, fragilitatea mea, fricile mele, durerea și nevoia mea; doar aici mă pot privi pe mine însămi și mă pot lua în serios fără să las nimic pe dinafară, fără să consider nimic scontat. Recunosc că doar în această companie am găsit prieteni care țin la inima mea. Mă uimește să fiu atât de certă, pentru că, de obicei, nu sunt așa.»

Atunci când dăm peste o privire plină de tandrețe adevărată față de noi, ne dăm seama că există o alternativă la ura și furia pe care le avem față de noi înșine.

Continuă scrisoarea: «Așadar, ce mă smulge din nimic? Ce anume m-a smuls din nimicul acelor zile? Această companie». Adică: o companie reală, carnală, istorică. Acesta este trupul care salvează viața. *Caro cardo salutis*: carnea, nu gândurile noastre, nu imaginile noastre, nu închipuirile noastre, nu ceea ce e virtual, ci un trup, adică – termină tânăra – «chipuri precise în care găsesc această privire plină de iubire și tandrețe care m-a trimis către Altcineva, către un Tu viu, prezent aici și acum, și care mi-au dat viața înapoi».

«Trupul este cheia salvării.» Este un trup ce poate fi recunoscut datorită diversității sale, așa cum povestește, într-un fragment autobiografic emoționant, scriitorul Daniele Mencarelli, în *La casa degli sguardi* [*Casa privirilor*, n. tr.]: «În dreptul geamurilor înalte stau doi tineri. Mama ține în brațe un copil în timp ce tatăl se joacă cu el, îi arată fântâna din grădina interioară și,

între timp, cu mutre și strâmbături, îl face pe copil să râdă. Când ajung la mai puțin de un metru de ei, cei doi părinți se întorc, și odată cu ei și copilul. Pașii mei încetinesc odată cu respirația. Micuțul o fi având vreo trei ani; în afară de ochi, fața lui nu există, în locul nasului și a gurii, sunt niște găuri de carne roșie. Mă uit fix la marmura de pe jos, trec pe lângă ei fără să mă mai uit la ei. [...] Pierd vremea în speranța că acei doi tineri și fiul lor desfigurat au plecat. Râsetele copilului ajung la mine. Sunt tot acolo. Dar acum nu mai sunt doar ei. În fața lor stă o soră, e bărtrână, aplecată, fața ei atinge fața cumplită a copilului. „Tu ești frumosul lui mama și tata, așa-i?”. Ia o mânuță și o sărută. Poate că el se gădilă și izbucnește în răs. Sora nu are mai puțin de optzeci de ani, are o față dolofană, albă ca laptele. „Dar se pare că tu nu ești numai frumos, ci ești și simpatic, îți place așa?” Și își duce din nou mânuța la gură, la bărbie, spre marea lui încântare. Pe urmă sora se îndreaptă de spate, se uită la mamă și la tată. „Dar voi n-auziți ce răs are? Copilul ăsta nu are în el argint, ci aur, aur viu”. Îl pupă, fără să țină cont de fața lui și de nimic altceva. Sunt înmărmurit, nu pot să-nțeleg, să descifrez. Am văzut ceva uman și complet străin, în același timp, ca un ritual de pe niște meleaguri foarte îndepărtate, nu reușesc nicicum să găsesc în mine instrumentele potrivite ca să traduc în limba mea cele văzute [...], am încercat orice abordare posibilă, am încercat să lichidez cele văzute ca și cum ar fi fost delirul unei bătrâne îmbrăcate în gri, pe urmă ca fanatismul unei sore surde și oarbe în fața durerii, care voia cu orice preț să ateste supremația Dumnezeuului ei, chiar și în fața acelei desfigurări, pe urmă ca și cum ar fi fost spectacolul dat de o actriță foarte bună care, o secundă

după, poate, la toaletă, cu ușile închise, s-ar fi spălat pe gură de acel sărut dat chipului diform. Dar nicio lectură nu reușește să învingă distanța dintre ceea ce am văzut și logica mea». ⁸⁸

Scriitorul a încercat să explice excepționalitatea pe care a văzut-o, care i-a invadat ochii («ceva uman și în același timp străin»), a încercat să facă legătura cu cele știute, cu ceea ce e previzibil, cu ceea ce poate fi înțeles, o excepționalitate care l-a atras și care, într-un anumit sens, l-a blocat. De câte ori nu încercăm noi cu încăpățănare să reducem diversitatea pe care o vedem la o măsură a noastră?! « Dar omul e în așa hal atașat de sistem și de concluzia logică, încât e gata să deformeze cu bună știință adevărul, e gata să se prefacă a fi orb și surd, numai ca săși justifice logica.» ⁸⁹

Ce anume l-a atras atât de tare pe Mencarelli? Același lucru care le-a atras și pe fetele ale căror scrisori le-am citat: o diversitate umană. În fața chipului complet desfigurat al aceluși copil, sora nu a dat înapoi, ba dimpotrivă, a avut o duioșie față de el, o simpatie profundă, ametoare, trupească, o simpatie în sensul intens al termenului, un vârtej de afecțiune, care avea ceva atât de abisal uman încât părea «mai mult» decât uman, «străin» – divin –.

Doar un trup, o prezență carnală este în stare să ne smulgă din gol; o prezență pe care toate interpretările noastre n-o pot elimina, atât de mult ne atrage ca un magnet, ne ia pe sus, ne atrage până în adâncul măruntaielor noastre, provocând toată dorința noastră în

⁸⁸ D. Mencarelli, *La casa degli sguardi* [Casa privirilor, n. tr.], Mondadori, Milano 2020, p. 183-185.

⁸⁹ F. Dostoievski, *Însemnări din subterană*, op. cit., p. 12.

aceeași clipă în care ne face să experimentăm o corespondență inimaginabilă cu acea dorință. Cui nu i-ar plăcea să fie privit cu acea tandrețe cu care s-au simțit privite prietenele noastre și cu care sora l-a privit pe acel copil?

Doar coliziunea cu o asemenea privire întrupată în cineva poate învinge «abisul vieții» despre care vorbește Milosz. Doar un trup poate învinge nimicul. Nu orice trup, nu orice prezență carnală, ci o prezență care are în ea ceva care corespunde la toată așteptarea noastră și, drept urmare, e în stare să ne atragă toată ființa precum un magnet. Într-adevăr există un trup care ne lasă un gust amar, care sfârșește în plictiseala unei vieți pline de singurătate, așa cum i se întâmpla lui Miguel Mañara înainte să fi trăit întâlnirea lui cu Girolama și cu noutatea pe care ea a introdus-o în viața lui. Așa cum scrie de Lubac: «Nimic din ceea ce creează omul sau din ceea ce rămâne în plan uman nu va putea să smulgă singurătatea din om. Ba mai mult, solitudinea va crește tot mai mult pe măsură ce omul se va descoperi pe sine, fiindcă ea nu e nimic altceva decât contrariul comuniunii la care acesta este chemat».⁹⁰

2. Evreul Isus din Nazareth

Ce poate învinge nihilismul din noi? Doar faptul de a fi atrași în mod irezistibil de o prezență, de un trup, care duce cu sine, în sine, ceva care-i corespunde întregii noastre așteptări, corespunde la toată dorința noastră,

⁹⁰ H. de Lubac, «Ecclesia Mater» în Id., *Meditazione sulla Chiesa [Meditații despre Biserică, n. tr.]*, op. cit., p. 161-162.

la toată exigența noastră de sens și de afecțiune, de plinătate și de stimă. Ne poate smulge din nimic doar „acel” trup care e în stare să învingă «abisul vieții», «dorința nebună» de împlinire care se află în noi, ca să folosesc din nou o expresie de-a lui Milosz.

Dacă nu are loc această experiență, nu ieșim din nihilismul nostru, chiar dacă suntem formați, la nivel cultural, de discursuri religioase și ne facem de lucru în fel și chip, pentru că «argumentele în favoarea adevărului», despre care vorbea von Balthasar, și «lucrurile de făcut» nu sunt în stare să ne „ia”, să târască după ele tot eul nostru; și, mai devreme sau mai târziu – de obicei mai devreme, și nu mai târziu – ajung să ne plictisească.

Acum, această privire plină de tandrețe față de umanitatea noastră a pătruns în lume prin trupul unui Bărbat, evreul Isus din Nazareth, acum două mii de ani. «Prin Întrupare, Logos-ul etern S-a legat pe Sine de Isus astfel încât [...] Logos-ul nu mai poate fi conceput independent de legătura Sa cu omul Isus. [...] Oricine intră în contact cu Logos-ul îl atinge pe Isus din Nazareth. [...] El este Logos-ul însuși care în omul Isus este un subiect istoric. Cu siguranță Dumnezeu îl atinge pe om în multe feluri chiar și în afara sacramentelor. Dar El îl atinge mereu prin omul Isus care este automedierea Sa în istorie și medierea noastră în eternitate.»⁹¹

Acest eveniment – Întruparea – este un moment de cumpănă în istoria omului și nimeni nu-l va mai putea scoate din ea. De aceea, afirmă Giussani, «noi putem

⁹¹ J. Ratzinger, «Cristo, la fede e la sfida delle culture» [«Cristos, credința și provocarea culturilor», n. tr.], *Asia News*, n. 141/1994.

recunoaște prezența Cuvântului întrupat într-un trup; dacă a devenit trup Cuvântul, atunci *într-un trup* îl găsim și noi, identic». ⁹² Cine îl interceptează sesizează că se află în fața celui mai decisiv moment din viața lui. Vedem asta foarte clar atunci când se întâmplă. Atunci, să revenim la unul dintre cele mai semnificative episoade ale Evangheliei, din acest punct de vedere, încercând să ne identificăm cu acea femeie care, ajunsă în fața lui Isus cu o conștiință îndurerată față de sine, față de nevoia ei, cu amarul în gură pentru tot răul ei, cu incapacitatea ei de a-și găsi pacea, cu lipsa de tandrețe față de sine însăși, poate chiar cu impulsul de a smulge de pe ea acea umanitate, acea dorință a ei pe care încercase cu neîndemânare s-o satisfacă. Și cu toate acestea, tocmai acea umanitate, tocmai acea nevoie de a fi iubită, de a fi privită cu adevăr, e ceea ce i-a permis să surprindă neprevăzutul, adică prezența lui Isus.

«Unul dintre farisei l-a invitat să mănânce la el acasă. El intră în casa fariseului și se așeză la masă. Și iată, o femeie, o păcătoasă din acel oraș, aflând că se găsea în casa fariseului, duse un vas de parfum, și, stând în spate, la picioarele lui, plângând, începu să-i le ude cu lacrimile, apoi le ștergea cu părul ei, le săruta și le ungea cu ulei parfumat. Văzând acestea, fariseul care îl invitase își spuse: „Dacă acesta ar fi un profet, ar ști cine e femeia aceasta, și ce fel de femeie e cea care-l atinge: e o păcătoasă!”. Atunci Isus îi spuse: „Simon, am ceva să-ți spun”. Iar el răspunse: „Spune, așadar, învățătorule!”. „Un creditor avea doi datornici: unul

⁹² L. Giussani, *L'attrattiva Gesù* [Atractiva Isus, n. tr.], Bur, Milano 1999, p. 123. Cfr. Constituția dogmatică despre Revelația Divină *Dei Verbum*, 4.

îi datora cinci sute de dinari, celălalt cincizeci. Neavând niciunul banii să-i dea înapoi, le iertă datoriile amândurora. Care dintre cei doi avea să-l iubească mai mult?”. Simon răspunse: „Presupun că cel căruia i-a iertat mai mult”. Isus îi spuse: „Ai judecat bine”. Și, întorcându-se către femeie, îi spuse lui Simon: „Vezi femeia aceasta? Am intrat în casa ta și tu nu mi-ai dat apă să-mi spăl picioarele, însă ea mi le-a spălat cu lacrimile ei și mi le-a șters cu părul ei. Tu nu mi-ai dat niciun sărut, ea însă, de când am intrat, nu a încetat să-mi sărute picioarele. Tu nu mi-ai uns cu ulei capul, însă ea mi-a uns picioarele cu ulei parfumat. De aceea îți spun: Păcatele ei, care sunt multe, sunt iertate, căci a iubit mult. Dar cui i se iartă puțin iubește puțin.»⁹³

Aici ne aflăm în fața aceluia «realism nemaiauzit» despre care vorbește Benedict al XVI-lea, atunci când afirmă că «adevărata noutate a Noului Testament nu se află în idei noi, ci în figura însăși a lui Cristos, care conferă trup și sânge conceptelor.»⁹⁴ Fiecare dintre noi – cred – ar dori să fie atins de o asemenea privire, orice ar fi făcut, oricum și-ar fi trăit viața.

De ce a avut nevoie femeia aceea pentru a fi „luată” de privirea lui Cristos? Doar de umanitatea ei, așa rănită și neîngrijită cum era – cum, în fond, e a tuturor –. Atunci când l-a întâlnit pe acel Om, umanitatea ei, chiar și cu toate greșelile făcute, a fost irezistibil atrasă, cu totul, astfel încât n-a fost cu putință să fie oprită: femeia a trecut dincolo de ostilitatea și dezaprobarea celorlalți și a mers la banchetul lui Simon ca să-i spele picioarele lui Isus cu lacrimile ei. Identificarea cu

⁹³ Lc 7,36-47.

⁹⁴ Benedict al XVI-lea, Enciclica *Deus caritas est*, 12.

Evanghelia e unul dintre lucrurile cele mai frumoase pe care ni le-a comunicat Giussani. Adesea citim aceste povestiri considerându-le scontate, privându-le de densitatea lor faptică, istorică, vitală. În schimb, revenind și tot revenind la acele episoade din Evanghelie, identificându-se cu evenimentele descrise în ele, Giussani ne-a făcut să „vedem” – în ele – cum se adresa Isus umanității rănite și pline de limite a celor pe care-i întâlnea. Nimic nu-L bloca. Și nimic nu Îl blochează nici acum. Tocmai această umanitate a noastră – de multe ori trăită cu efort, pentru că socotelile nu ies, pentru că nu ne place, datorită numeroaselor limite pe care le vedem în noi – este cea pe care Cristos o cuprinde până în adâncul măruntaielor noastre, ei i se adresează El, și fără de ea nu ar fi niciun chip să intre în viața mea și a ta, nu ar găsi niciun punct de care să se agațe. «Doar Dumnezeu surprinde punctul profund al conștiinței în care omul, în pofida propriei vieți, a propriilor păcate, este cu adevărat uman, și umanizează. În fond, mântuirea este Cristos care valorifică ceea ce este mai profund în om și care valorează mai mult decât păcatul său»,⁹⁵ scrie François Varillon.

Cea a lui Cristos este o privire care citește înăuntrul nostru, în adâncimile dorinței noastre de plinătate. A amintit recent papa Francisc acest lucru: «Noi ne-am născut cu un *sâmbure de neliniște* în noi. Dumnezeu a vrut așa: neliniștea de a găsi plenitudinea, neliniștea de a-l găsi pe Dumnezeu, de multe ori chiar și fără să știm că noi avem această neliniște. Inima noastră e neliniștită, inimii noastre îi este sete: sete de întâlnirea

⁹⁵ F. Varillon, *Traversate di un credente* [Traversările unui credincios, n. tr.], Jaca Book, Milano 2008, p. 98.

cu Dumnezeu. Îl caută, de multe ori chiar pe drumuri greșite: se pierde, pe urmă revine, îl caută ... Pe de altă parte, lui Dumnezeu îi e sete de întâlnire, atât de mult încât l-a trimis pe Isus ca să ne întâlnească, pentru a veni în întâmpinarea acestei neliniști». ⁹⁶

Nicio ființă umană nu s-a mai simțit atât de radical afirmată ca de privirea introdusă în istorie de acel om, Isus din Nazareth; nicio femeie nu a mai auzit pe nimeni să vorbească despre fiul ei cu aceeași duioșie originală, cu aceeași afirmare total pozitivă a destinului lui, dincolo de orice reușită imaginabilă și de orice nereușită. Cu această privire amețitor de afirmativă Isus îi spune femeii care i-a spălat picioarele cu lacrimile ei: «„Păcatele tale au fost iertate”. Atunci comeseții au început să murmure [este revolta în fața unei noutăți care pune la îndoială]: „Cine este acesta care iartă și păcatele?” [și nu spuneau acest lucru cu uimire, ci refuzându-l, ca și cum ar fi spus: e un blasfemator]. Dar el îi spuse femeii [nimeni nu reușește să-l clinească din atitudinea lui față de ea]: „Credința ta te-a salvat; mergi în pace!”». ⁹⁷ Această privire nu va mai putea fi niciodată smulsă de pe fața pământului: de aceea, ceea ce spunem despre noi înșine, ceea ce tu spui despre tine însuși sau despre tine însăși nu mai este ultimul cuvânt. Ceea ce a smuls-o pe femeia din Evanghelie din nimic n-au fost gândurile ei, obiectivele ei, eforturile ei, a fost o Prezență care avea o asemenea pasiune, o preferință atât de mare pentru persoana ei, pentru eul ei, încât a fost cucerită de ea. Tot cursul vieții ei a fost zdruncinat, revoluționat de acea întâlnire: nu-i mai păsa de privirile celorlalți, fiindcă era toată definită de Isus, de privirea lui, de acea

⁹⁶ Francisc, *Omilia de la Sfânta Marta*, 26 aprilie 2020.

⁹⁷ Lc 7,48-50.

prezență în carne și oase. Niciun alt om din viața ei nu o mai privea vreodată ca acel om. Altfel nu ar fi intrat în casa aceea, nu i-ar fi spălat picioarele cu lacrimi, nu i le-ar fi șters cu părul ei. Ce experiență o fi trăit, ce certitudine o fi avut femeia aceea ca să sfideze așa pe fariseii așezați la masa aceea și întreg orașul! Fără o astfel de certitudine sfârșim prin a ajunge să fim la cheremul popriilor comentarii și a celor din jurul nostru. În schimb, toate gândurile noastre și ale celorlalți sunt depășite de acea privire, pe care nicio putere a acestei lumi n-o va putea șterge: aceste gânduri nu sunt eliminate, ci inhibitate în capacitatea lor de a ne bloca.

Putem spune, împreună cu von Balthasar, că este vorba despre «o certitudine care nu se bazează pe evidența proprie inteligenței umane, ci pe evidența manifestă a adevărului divin: nu în ceea ce am prins noi, ci în faptul de a fi fost prinși». Aceasta, insistă teologul din Basel, «este o chestiune vitală a creștinătății actuale». Pentru că credința poate fi credibilă pentru lumea care ne înconjoară doar dacă «se percepe pe sine ca fiind credibilă, dacă deci credința nu înseamnă [...], în primul și în ultimul rând, „a considera adevărate niște afirmații” care, fiind de neînțeles pentru rațiunea umană, pot fi acceptate doar printr-o ascultare față de autoritate; credința, de fapt, în pofida întregii transcendențe a adevărului divin, ba chiar prin intermediul ei, îl conduce pe om la înțelegerea a ceea ce este Dumnezeu cu adevărat, și, în această înțelegere (alături de ea) și înțelegerea de sine însuși».⁹⁸

⁹⁸ H.U. von Balthasar, *La percezione della forma. Gloria. Una estetica teologica* [*Percepția formei. Gloria. O estetică teologică*, n. tr.], op. cit., p. 120, 125.

Certitudinea și credința acelei femei se bazau «pe evidența manifestată a adevărului divin», prin privirea fără asemănare a lui Isus, de care s-a simțit afirmată și cuprinsă cu totul, și pe experiența unei corespondențe față de exigențele ei constitutive pe care n-o mai trăise niciodată. E atât de puternică această evidență a adevărului, e atât de strălucitoare «această revelare a gloriei – insistă Balthasar – încât nu are nevoie de nicio altă justificare în afară de ea însăși».⁹⁹ Implicarea lui Giussani în domeniul educativ a fost caracterizată, chiar de la început, de faptul că el era conștient de cât de decisivă era această evidență pentru credibilitatea credinței azi: «am devenit profund convins că o credință care nu putea fi reperată în experiența prezentă, confirmată de ea, capabilă să răspundă nevoilor ei, nu putea fi o credință în măsură să reziste într-o lume în care totul, *totul*, spunea și spune contrariul».¹⁰⁰

3. Un eveniment

În Isus din Nazareth, Dumnezeu a devenit unul dintre noi. «Cuvântul s-a făcut trup.»¹⁰¹ Însă pentru a înțelege despre ce vorbim, trebuie, în mod obligatoriu să revenim la început și să ne uităm cu atenție la ceea ce s-a întâmplat. Atitudinea noastră de „știm deja”, de fapt, alterează adesea înțelegerea noastră. «Să ne transpunem în vremurile de atunci, nu exista Isus Cristos prin aer,

⁹⁹ *Ibidem*, p. 126. Cfr. DS 3008.

¹⁰⁰ L. Giussani, *Riscul educativ*, Corint, București 2005, p. 8.

¹⁰¹ In 1,4.

nu era un nume devenit obișnuit: ceea ce vedeau ei era un om», care umbla pe străzi, pe care-l puteai întâlni, cu care se putea sta de vorbă. Isus era o prezență contemporană vieții lui Petru, a lui Zaheu, a Magdalenei. «Când îl ascultai pe omul acela aveai un presentiment nou de viață; nici nu știu dacă cineva spunea asta, dar simțea asta.» Bine, «a fost o seară în care, pentru Petru, pentru Zaheu sau pentru Magdalena, în ziua aceea, s-a întâmplat ceva care era toată viața lor, care a fost toată viața lor»: dăduseră peste acel om și fuseseră „luați”, atrași în mod irezistibil de el. Acela a fost evenimentul decisiv pentru ei. În acel om, de fapt, «eternul, consistența, existența, semnificația, pentru ce merită trăit, în sfârșit, obiectul pentru care a fost creată rațiunea, pentru care a fost creată conștiința, pentru care a fost creat omul, devine prezent. Consistența, definitivul, totalitatea este un om!».¹⁰²

Iar pentru noi, care am sosit la două mii de ani după? La fel este și pentru noi. Identic. Afirmă Giussani, adresându-se unor studenți: «Se poate să fi fost o clipă extrem de scurtă, subtilă, a unui presentiment de promisiune pentru viață, cea care ne-a condus aici, fără rezonanța unei autoconștiințe, fără rezonanță critică. Dar există o zi din viața noastră în care a avut loc o întâlnire în care este cuprinsă întreaga semnificație, toată valoarea, tot ceea ce e deziderabil, tot ceea ce e drept, tot ceea ce e frumos și tot ceea ce e vrednic de a fi iubit. Pentru că Dumnezeu devenit om asta e. Și Dumnezeu devenit om ajunge la tine prin mâinile, prin ochii, prin gura, prin realitatea fizică a unei uma-

¹⁰² L. Giussani, *Qui e ora (1984-1985) [Aici și acum (1984-1985)*, n. tr.], Bur, Milano 2009, p. 425-427.

nități.»¹⁰³ Care realitate? Aceea a companiei celor care cred în El, corpul Său misterios. Omul care a zis «Eu sunt calea, adevărul și viața»¹⁰⁴ a înviat, adică este contemporan istoriei. «Voi fi cu voi în toate zilele, până la sfârșitul vremurilor.»¹⁰⁵ Unde poate fi văzut? Unde poate fi ascultat? Prezența Sa aici și acum coincide cu un fenomen vizibil, tangibil, concret, alcătuit din cei care au fost atinși de inițiativa Sa și care L-au recunoscut: este realitatea Bisericii. «*Contemporaneitatea lui Cristos față de omul tuturor vremurilor se înfăptuiește în corpul său, care este Biserica.*»¹⁰⁶

«Așadar, chiar când Isus se afla în toiul activității sale pământești, evenimentul său îmbrăca o formă care nu se identifica doar cu fizionomia fizică a persoanei sale, ci și cu fizionomia prezenței celor care credeau în El, într-atât încât să fie trimiși de El s-i poarte cuvintele, mesajul, să repete gesturile sale miraculoase, să poarte deci mântuirea care era persoana Sa.»¹⁰⁷

Cristos este o prezență contemporană. A observa asta presupune aceeași identică experiență de acum două mii de ani – așa cum au arătat cele două scrisori citate și fragmentul din Mencarelli – , adică impactul cu o prezență care are o umanitate diferită, care trezește un presentiment nou de viață, ne mișcă deoarece corespunde ca nimic altceva la setea structurală de sens și de plenitudine care se află în noi. Este vorba și azi de experiența unei întâlniri în care, spuneam mai devreme, «este ferecată toată semnificația, tot ceea ce e

¹⁰³ *Ibidem*, p. 426.

¹⁰⁴ In 14,6.

¹⁰⁵ Mt 28,20.

¹⁰⁶ Ioan Paul al II-lea, Enciclica *Veritatis Splendor*, 25.

¹⁰⁷ L. Giussani, *De ce Biserica*, Nemira, București, 2005, p. 14.

valoros, tot ceea ce e deziderabil, tot ceea ce e drept, tot ceea ce e frumos și tot ceea ce e vrednic de a fi iubit». Acesta e modul prin care suntem investiți de prezența Sa acum: ciocnirea cu «ceva diferit care atrage omul deoarece corespunde inimii lui, trece, prin urmare, prin confruntarea și judecata rațiunii, și suscită libertatea în afectivitatea ei».¹⁰⁸

Pentru a caracteriza prezența acestei umanități diferite, Giussani folosește cuvântul «excepțional». Prin acest cuvânt el nu înțelege o superioritate a *performanței* individuale, o ciudățenie sau o excentricitate, ci, în mod precis, prin cuvântul «excepțional» el exprimă corespondența pe care am pomenit-o. Ceva poate fi definit ca excepțional atunci când corespunde în mod adecvat la așteptările originare ale inimii, chiar dacă persoana e posibil să nu aibă o claritate de conștiință în privința respectivei corespondențe. Dar de ce ar trebui să se cheme «excepțional» ceea ce e «corespunzător»? Deoarece corespondența la exigențele noastre originare, care ar trebui să fie ceva normal, de obicei nu se întâmplă. În ziua de azi putem înțelege mai bine ca niciodată acest lucru: avem totul, putem avea acces la tot, în toate sensurile, mult mai mult decât înainte, incomparabil mai mult, atât în termeni de relații și de lucruri, cât și de experiențe, dar nu există nimic din toate astea care să fie în stare să ne acapareze până la capăt, să ne facă să experimentăm corespondența de care îi e sete inimii noastre. De aceea, atunci când, într-o anumită întâlnire are loc această corespondență, ea se impune ca ceva excepțional. Prezența, chipul,

¹⁰⁸ L. Giussani-S. Alberto-J. Prades, *Generând urme în istoria lumii*, op. cit., p. 30..

prin care experimentăm acea corespondență se distinge de celelalte fețe tocmai din acest motiv. Și spunem: «E excepțional!».

Acum, doar contemporaneitatea lui Cristos ne poate smulge din nimic. Doar prezența Sa aici și acum poate fi răspunsul adecvat la nihilism, la golul de sens: o prezență înțeleasă, deci, nu în termeni spiritualiști, în termeni „ideali” abstracti, ci trupești, istorici. Cristos nu e o idee, un gând, ci un eveniment real care erupe în viața mea: întâlnesc «ceva în care se află ceva»¹⁰⁹ și care atrage în mod irezistibil toată ființa mea: «Isus Cristos, acel om de acum două mii de ani, se ascunde, devenind prezent, sub vălul, sub aspectul unei umanități diferite».¹¹⁰

O altă scrisoare oferă o documentare foarte realistă: «Nu credeam că, în pragul vârstei de cincizeci de ani, s-ar putea renaște. Am trăit patruzeci și șapte de ani convins că Isus Cristos nu este un „lucru” indispensabil pentru mine. Am urmat în toți acești ani obiective care nu făceau față loviturii timpului: universitatea, meseria, familia. De fiecare dată când atingeam obiectivul prestabilit nu mă simțeam mulțumit și continuam să caut noi obiective. În pofida faptului că majorității viața mea le părea frumoasă, aveam senzația că mă hrănesc cu ceva care nu mă satură. Toate acestea au dat naștere în mine unei crize profunde. Mă simțeam inutil și chiar și raporturile cu prietenii, cu colegii și cu cei dragi mie începuseră să fie dificile. Voiam să

¹⁰⁹ L. Giussani, *Il cammino al vero è un'esperienza* [Drumul către adevăr este o experiență, n. tr.], Rizzoli, Milano 2006, p. 142.

¹¹⁰ L. Giussani, «Qualcosa che viene prima», în *Dalla fede il metodo* [De la credință, metoda, n. tr.], Cooperativa Editoriale Nuovo Mondo, Milano 1994, p. 39.

stau singur. Într-o zi, prin intermediul școlii copiilor mei, am cunoscut pe cineva care avea niște ochi strălucitori. Și el trăia un moment nu chiar ușor datorită problemelor de serviciu, dar mi se părea senin, sigur pe sine, într-un cuvânt, bucuros. Nu știam ce-i permitea să fie așa, așa cum nu știam că era din CL. S-a născut o prietenie puternică între noi care m-a condus să îmi doresc compania lui. Am început să-i frecventez prietenii, care apoi au devenit prietenii mei. Am început să particip la gesturile propuse de mișcare. Am reînceput să mă rog, să merg la liturghie, să mă spovedesc. Uneori mă întrebam: „De ce faci asta?” și îmi răspundeam: „Fiindcă sunt mai bine așa”. Chiar și azi încă mă mir de această prietenie, a cărei origine este iubirea pentru Isus Cristos. Înainte aveam doar prieteni uniți de muncă, de pasiunea pentru același sport sau de conveniență. Acești trei ani m-au schimbat, m-au făcut mai bun. Cine mă cunoaște de multă vreme, vechii mei prieteni, rudele mele, colegii mei au observat la mine ceva diferit. Poate că nu e aceeași lumină pe care o are în ochi prietenul meu, dar cred că, în mod sporadic, vreun licăr apare și în ochii mei. Vreau să stau cât mai mult cu acești prieteni ca să ne „amintim că Cristos este totul” – cum spunea don Giussani –, pentru a-l recunoaște pe „Cel care este printre noi” și ca „să ne ajutăm să trăim această conștiință, rechemându-ne la ea până ce devine ceva obișnuit”¹¹¹».

Aceasta este metoda prin care s-a comunicat și se va putea întotdeauna comunica credința: o întâlnire im-

¹¹¹ L. Giussani, *L'opera del movimento. La Fraternità di Comunione e Liberazione* [Opera mișcării. Fraternitatea Comunione e Liberazione, n. tr.] , San Paolo, Cinisello Balsamo (bMI) 2011, p. 216.

previzibilă, care provoacă dorința și mișcă persoana ca să verifice promisiunea pe care această dorință o are în sine, participând la viața comunității creștine. «Biserica antică, la sfârșitul perioadei aposolilor, a dezvoltat, ca Biserică, o activitate misionară relativ redusă, nu avea nicio strategie proprie pentru a le vesti păgânilor credința și [...], cu toate acestea, timpul ei a devenit o perioadă de mare succes misionar. Convertirea lumii antice la creștinism nu a fost rezultatul unei acțiuni planificate, ci rodul probei credinței în lume așa cum devenea vizibil în viața creștinilor și în viața comunității Bisericii. Invitația reală, de la experiență la experiență și nimic altceva, a fost, din punct de vedere uman, forța misionară a Bisericii antice. Comunitatea de viață a Bisericii invita la participarea la această viață, în care se dezvăluia adevărul de la care provenea această viață. [...] Doar împlinirea dintre un adevăr în sine consecvent și garanția în viață a acestui adevăr poate să facă să strălucească acea evidență a credinței așteptată de inima umană; doar prin această poartă Spiiul Sfânt intră în lume.»¹¹²

Nihilism / carnalitate: aceștia sunt termenii care definesc situația noastră de azi; și nu numai de azi, ci dintotdeauna, fiindcă nihilismul despre care vorbim nu este un fenomen contingent, ci e o posibilitate permanentă a sufletului uman, chiar dacă în alte epoci s-au folosit alți termeni pentru a-l denumi. Nihilismului, adică nimicului care ne invadează și în care suntem mereu tentați să cădem, nu îi pot răspunde niște discursuri, niște reguli, niște distracții, pentru că nu sunt în stare

¹¹² J. Ratzinger, *Guardare Cristo*[*A-l privi pe Cristos*, n. tr.], Jaca Book, Milano 1989, p. 31.

să ne atragă irezistibil, să ne cucerească umanitatea cu adevărat. Asta explică insistența papei Francisc asupra pericolului de a reduce creștinismul la gnosticism sau la pelagianism.¹¹³ Nihilismului, golului de sens, îi poate răspunde doar un trup, o privire întrupată într-o soră de optzeci de ani sau într-un prieten, ieri, la fel ca azi. «Numai Cristos are la inimă tot ceea ce ține de umanitatea mea.»¹¹⁴ Fie experimentez azi o prezență căreia îi pasă de toate aspectele umanității mele, fie, în fond, nu există nicio scăpare, pentru că nici discursul, nici etica, nici distracțiile de care dispunem cât vrem, nu pot genera acea plenitudine pe care o aștept în străfundul ființei mele.

Fără experiența acestei „capturări” a eului meu nu există creștinism; nu există creștinism ca eveniment, adică în conformitate cu natura sa originară, și deci, nu există posibilitate de schimbare a modului de a concepe și de a trata persoanele și lucrurile, nu există *metanoia* și nu există afecțiune adevărată. «Pentru a fi recunoscut, Dumnezeu a intrat în viața omului ca om, adoptând forma umană, astfel încât gândirea, imaginația și afectivitatea omului au fost ca „blocate”, zguduite de El. Evenimentul creștin are forma unei „întâlniri”: o întâlnire umană în realitatea banală de fiecare zi.»¹¹⁵ Nu este nimic mai inteligibil pentru om, nimic mai ușor de înțeles, ca un eveniment care are forma unei întâlniri. Atunci, se înțelege de ce papa Francisc repropune adesea fraza din *Deus caritas est*: «Nu voi

¹¹³ Cfr. Francisc, Exortația apostolică *Evangelii gaudium*, 94.

¹¹⁴ L. Giussani-S. Alberto-J. Prades, *Generând urme în istoria lumii*, op. cit., p. 7.

¹¹⁵ *Ibidem*, p. 28-29.

obosi să tot repet acele cuvinte ale lui Benedict al XVI-lea care ne conduc spre centrul Evangheliei: „La începutul faptului de a fi creștin nu se află o decizie etică sau o idee măreață, ci întâlnirea cu un eveniment, cu o Persoană, care îi conferă vieții un nou orizont și, în același timp, îi arată direcția decisivă”.¹¹⁶ Aceasta este metoda lui Dumnezeu, este metoda pe care Dumnezeu a ales-o ca să-l smulgă pe om – pe mine, pe tine, pe fiecare dintre noi – din nimic, din imposibilitatea de a se împlini, din dubiul că totul ar putea sfârși în nimic, din dezamăgirea melancolică de sine, din ușurința cu care omul cade în resemnare, din mâinile disperării. «Totul, în viața noastră, azi, ca în vremurile lui Isus, începe cu o întâlnire.»¹¹⁷

Dumnezeu s-a făcut trup și locuiește între noi: asta e creștinismul; nu o doctrină înainte de toate, o morală, ci Unul prezent, aici și acum. Restul – doctrina, morala – vin după. «Cel care a creat toate lucrurile [adică Dumnezeu, originea, destinul, sensul vieții] s-a identificat cu precaritatea unui trup, se identifică [încă] cu precaritatea unui trup, se face audibil și tangibil prin precaritatea unui trup»,¹¹⁸ prin precaritatea unor oameni ca mine și ca tine; un trup fragil, plin de limite, dar care a fost acaparat, și astfel, transformat. Dacă creștinismul ne-a fascinat, dacă ne-am atașat de o anumită realitate, e datorită faptului că am văzut persoane care trăiesc diferit ceea ce avem cu toții de făcut, persoane care trăiesc cu o bucurie și cu o pace –

¹¹⁶ Francisc, Exortația apostolică *Evangelii gaudium*, 7.

¹¹⁷ Francisc, *Discurs adresat mișcării Comunione e Liberazione*, Piața Sfântul Petru, 7 martie 2015.

¹¹⁸ L. Giussani, *La verità nasce dalla carne* [Adevărul se naște din trup, n. tr.], Bur, Milano 2019, p. 115.

chiar și în durere și în greutate – pe care le-am dorit și noi, persoane care trăiesc cu o gratuitate și cu o pozitivitate în privire chiar și cele mai grele și contradictorii circumstanțe, astfel încât ne-am trezit că le „invidiem”; persoane „acaparate”, schimbate de evenimentul creștin – eveniment care și pentru aceste persoane a avut forma unei întâlniri –, martori ai unei noutăți de viață care tulbură, în sens uman, contextul din jurul lor. Originea respectivei tulburări e foarte bine descrisă de Liturgia ambroziană: «Voi face evidentă prezența mea prin bucuria inimii lor».¹¹⁹

Atunci, observă Giussani, dacă Dumnezeu a devenit trup în Isus, atunci «e nevoie să fim în trup pentru a-l înțelege pe Isus. E o experiență pe care Isus ne face să-o înțelegem. Dacă Dumnezeu, Misterul, a devenit trup, născut din măruntaiele unei femei, nu se poate înțelege nimic din acest Mister decât pornind de la experiențe materiale. Dacă pentru a se face înțeles a devenit de carne, trebuie pornit de la carne». Și mai mult: «Dacă dai la o parte carnea, se distruge paradoxul: această credință nu mai interesează pe nimeni»,¹²⁰ devine discurs, devine abstractă, devine etică, instrucțiuni de folosință, și nu ne mai atrage în mod irezistibil. Doar o experiență umană îți poate permite să descoperi prezența lui Cristos, să înțelegi ce este raportul tău cu El.

¹¹⁹ «*Populus Sion, ecce Dominus veniet ad salvandas gentes: et auditam faciet Dominus gloriam laudis suae in laetitia cordis vestri*» (Cântec la frângerea pâinii, a IV-a Duminică de Advent, ritul ambrozian, în *Liturgierul ambrozian. De la Advent, la Sâmbăta Mare*, Milano 1942, p. 78).

¹²⁰ L. Giussani, *Si può (veramente?) vivere così? [Se poate (cu adevărat?) trăi așa?, n. tr]*, Bur, Milano 2011, p. 481, 207.

4. Pentru a putea intercepta adevărul este suficientă o atenție sinceră

A intercepta prezența contemporană a lui Cristos este un lucru ușor: prezențele care ne atrag în mod irezistibil, care ne fac să experimentăm corespondența despre care am vorbit, sunt rare. De aceea e ușor să le interceptăm: pentru Petru, pentru Zaheu, pentru Samari-teancă, pentru Magdalena a fost ușor. E ușor, dar nu scontat. Se vedea asta chiar și cu Isus. Să ne gândim la scandalul, și la repulsia aferentă, a aceluia care Îl vedeau mergând acasă la Zaheu.

Ce o fi trebuit să fie în sufletul lui Petru, al lui Zaheu, al Samaritencei, al Magdalenei și în al celorlalți care L-au întâlnit, astfel încât să intercepteze noutatea Sa, diversitatea Sa, unicitatea Sa? O atenție sinceră, o privire larg deschisă. De fapt, «adevărul ultim e ca și cum ai găsi ceva frumos pe propriul tău drum: acolo îl vezi și îl recunoști, dacă ești atent. Deci problema e de atenție».¹²¹ Ea este la îndemâna tuturor și acest lucru este eliberator, deoarece eliberează terenul de o obiecție recurentă, care maschează o lipsă de implicare cu realitatea vieții: «Eu nu sunt în stare, nu sunt inteligent, îmi lipsesc mijloacele pentru a înțelege». Pentru a intercepta ce este adevărat e suficientă atenția.

Desigur, nu e niciodată ușor să fim atenți, așa cum scrie Simone Weil: «În sufletul nostru există ceva care se sustrage de la adevărata atenție în mod mult mai violent decât îi repugnă trupului efortul. [...] Atenția constă în suspendarea propriului gând, adică să lăsăm

¹²¹ L. Giussani, *Sensul religios*, op. cit., p. 57.

ca gândurile să fie disponibile, goale și permeabile în fața obiectului». ¹²²

Dar pentru a lăsa ca gândul să fie permeabil în fața obiectului, pentru a nu fi închiși în propria măsură, pentru «a ne deschide larg față de totalitatea factorilor aflați în joc», ¹²³ e necesară o fărâmă de afecțiune față de noi înșine, de interes pentru destinul propriei existențe; această fărâmă, chiar dacă se află în adâncul sufletului, e cea care ne permite să acceptăm să fim iubiți, să „reacționăm” în fața unei prezențe care afirmă ființa noastră și să-i acordăm atenție. Petru, Zaheu, Samarițeanca, Magdalena nu își pusese rădăcinile în surdina: în privirea lor era o sete, o așteptare neliniștită, chiar suferindă, pe care prezența celui Om a evocat-o, a făcut-o să răsună, îmbrățișându-o, corespunzându-i.

Cu siguranță acea privire larg deschisă a fost provocată, declanșată în ei de prezența excepțională a lui Isus, dar ei au trebuit să urmeze acea provocare, acea solicitare, în ei nimic nu s-a întâmplat în mod magic sau mecanic (ceva ce s-ar putea întâmpla astfel, ar fi un lucru străin umanului).

Pentru a ne da seama de prezențele care au în ele o nouă viață, pentru a le intercepta, e nevoie așadar de o atenție, de o rațiune implicată la nivel afectiv, de o umanitate vie. Nu poate exista atenție, deschidere a ra-

¹²² S. Weil, *Attesa di Dio* [Așteptarea lui Dumnezeu, n. tr.], Rusconi, Milano 1972, p. 75-76.

¹²³ L. Giussani, *Sensul religios*, op. cit., p. 194. Autorul observă: «Oricum o educație a libertății către atenție, deci către deschiderea spre totalitatea factorilor aflați în joc, și o educație spre acceptare, adică spre îmbrățișarea conștiinței a ceea ce ne stă în fața ochilor, constituie chestiunea fundamentală a unui drum uman». Așadar Giussani ridică și problema esențială a *educării* libertății către atenție.

țiunii, fără o vibrație afectuoasă, fără un interes real. O privire atentă e întotdeauna o privire interesată. «Dacă un anume lucru nu mă interesează, nu îl privesc: dacă nu-l privesc nu îl pot cunoaște. Pentru a-l cunoaște trebuie să-i acord atenție. Atenție înseamnă, din latină, „a fi orientat spre ...”. Dacă mă interesează, mă atinge, voi fi orientat spre.»¹²⁴

5. O recunoaștere numită credință

Așadar, această atenție este începutul recunoașterii naturii a ceea ce avem în fața noastră. De fapt, atunci când interceptăm o prezență plină de o umanitate diferită – atunci când se întâmplă, acolo unde se întâmplă –, e greu să eliminăm întrebarea despre esența celor pe care le vedem. În fața prezenței lui Isus, în persoanele care-l auzeau vorbind și-l vedeau acționând, se naștea întrebarea: «Cine este acesta?». O întrebare ciudată. Ceea ce trezea această întrebare era diversitatea Lui ireductibilă. «Știi de unde vine, îi cunosc mama, și rudele, știi totul despre el, dar e atât de disproporționată puterea pe care o demonstrează acel om, el este atât de mare și de diferit în personalitatea sa, încât chiar și întrebarea are un sens diferit: oare cine e totuși acesta?»¹²⁵

Aceeași întrebare se naște în noi, azi, în fața prezenței unor persoane peste care dăm, pe care le-am cunoscut și pe care le-am frecventat, cu care am devenit prieteni: «Cine ești, de ce ești așa?». Întrebarea apare datorită

¹²⁴ *Ibidem*, p. 49.

¹²⁵ Cristos, compania lui Dumnezeu în viața omului – Afiș de Paști, 1982, Comunione e Liberazione.

excepționalității prezenței lor, o excepționalitate care devine evidentă în experiența noastră. Așa se comunică creștinismul, acum, la fel ca atunci. Foarte bine ilustra asta scrisoarea citată mai devreme, a prietenului de cincizeci de ani. Apariția acestei întrebări este, de fapt, simptomul aceleiași «probleme exorbitante» pe care și-au pus-o cei care au avut de-a face cu Isus. Așa cum observă papa Francisc: «Mărturia provoacă admirație, și admirația provoacă întrebări în cei care văd mărturia. Altor le vine să se întrebe: cum de ăla e așa? De unde îi vine darul de a putea spera, și de a-i trata pe ceilalți cu caritate?».¹²⁶

Oare toți te privesc cu aceeași tandrețe? Toți te privesc cu aceeași gratuitate? Toți te privesc cu aceeași pasiune pentru destinul tău? E totul la fel? De aceea, atunci când cineva se află în fața unei diversități fără asemuire – așa cum scriitorul Mencarelli s-a trezit în fața acelei călugărițe – nu poate să nu se întrebe: «Totuși, oare cine o fi ăsta?». De aici, de la acest ecou plin de mirare, care provoacă o întrebare imposibil de suprimat, începe acel parcurs de cunoaștere, de recunoaștere, care se numește credință.

Să ne uităm cum se desfășoară acest parcurs în primii care l-au întâlnit pe Isus. Să încercăm să ne identificăm cu una dintre numeroasele scene din Evanghelie, ca să ne comparăm cu dinamica de cunoaștere care reiese din povestire. Isus pleacă împreună cu discipolii în zona Cezareii. Pe drum, la un moment dat, se oprește și îi întreabă: «Cine spune lumea că sunt eu?». Luați prin surprindere se străduiesc să dea ceva răspunsuri:

¹²⁶ Francisc, *Senza di Lui non possiamo far nulla* [Fără El nu putem face nimic, n. tr.], LEV, Città del Vaticano 2019, p. 37.

«Unii spun că ești Ioan Botezătorul, alții spun că ești Ilie, alții chiar că ești Ieremia sau unul dintre profeți». În clipa aceea, întrebarea devine directă și personală: «Dar voi, voi cine spuneți că sunt eu?». Primul care răspunde e Petru, cu modul lui impulsiv de a reacționa: «Tu ești Cristosul, Fiul lui Dumnezeu cel viu». ¹²⁷ Cum o fi putut rosti acele cuvinte? Petru nu rostește ceva gândit de el, o concluzie la care a ajuns el, prin capacitatea de cuprindere a rațiunii proprii; a repetat ceea ce a auzit chiar de la Isus. Nu sunt cuvintele lui, cuceririle lui. Cum de le repetă? Ce anume face ca repetarea lor să fie total rezonabilă, chiar dacă Petru nu deținea pe deplin semnificația lor? Certitudinea la care Petru ajunsese cu privire la acel om, experiența pe care o trăise în raportul cu el și care îl făcuse să ajungă la evidența că, «dacă nu mă pot încrede în acest om, nu mă pot încrede nici măcar în mine însumi!».

6. Libertate și încredere

De ce Petru putea – trebuia – să aibă încredere în Isus («dacă nu credem în acest om, nu putem avea încredere nici în ochii noștri»)? Înainte de toate trebuie să subliniem că noi suntem cu atât mai autorizați să avem încredere în cineva, cu cât suntem mai atenți la viața sa. Cine a înțeles că în Isus trebuia să ai încredere? Cei care l-au urmat și au stat cu El, nu mulțimea care mergea să fie vindecată, dar care nu se angaja într-o împărtășire vitală. Doar prin conviețuire și prin împărtășire se pot acumula acele semne necesare pentru

¹²⁷ Cfr. Mt 16,13-19.

atingerea certitudinii cu privire la cineva, astfel încât să poți ajunge să spui, în mod cu totul rezonabil: «În el pot avea încredere».

Dar inteligența semnelor, interpretarea lor, solicită libertatea. Semnele nu „impun” concluzia la care totuși ne conduc. «Libertatea se pune în joc ea însăși în acel spațiu de joc numit semn. [...] Semnul este un eveniment de *interpretat*»¹²⁸ De aceea, chiar în fața persoanei lui Isus, printre oameni exista o varietate de interpretări. În fața semnelor, iese la iveală libertatea.¹²⁹

Pentru mulți, prezența libertății reprezintă o obiecție, e percepută ca fiind ceva care îngreunează viața sau care slăbește adevărul concluziei la care se ajunge.

În încercarea de a-i arăta clar unui tânăr, prieten de-al meu, că nu doar că nu ne putem cruța libertatea, dar că ea este un bine pentru noi, i-am propus un exemplu: «Imaginează-ți – i-am zis – că, după mulți ani împreună cu iubita ta, și având numeroase semne că sunteți atât de mult un bine unul pentru celălalt, te hotărăști s-o întrebi explicit: „Vrei să te căsătorești cu mine?”. Oare, făcând acest lucru ai simți vreo trepidație?» Răspunde: «Cred că chiar da». «Cum de – răspund eu – având în vedere că deja pentru tine lucrurile sunt clare?». «Fiindcă îmi poate răspunde că nu», afirmă imediat. «Deci, tu ai avea emoții pentru că nu știi dacă toate acele semne ar fi suficiente pentru iubita ta astfel încât să-ți spună da, fiindcă ești expus la interpretarea „ei” a semnelor, adică ești expus în fața libertății ei. Așa e?». «Da», confirmă el. Atunci l-am întrebat: «Ai prefera ca totul să fie mecanic, automat, așa încât să nu

¹²⁸ L. Giussani, *Sensul religios*, op. cit., p. 189.

¹²⁹ Despre libertate în actul de credință, cfr. DS 3035.

existe riscul libertății ei, așa încât să n-ai nicio emoție, sau, ți-ar plăcea, riscând, să-ți spună da în mod liber?». Și el: «Aș prefera fără dubii să-mi spună da în mod liber». Am adăugat: «Și oare tu te gândești că Dumnezeu are gusturi mai slabe decât tine? Și Dumnezeu preferă pe cineva care să-i spună „da” în mod liber». Ne-a reamintit-o recent papa Francisc: «Cum acționează Isus? [...] El respectă, respectă propria noastră situație, nu merge înainte. [...] Domnul nu accelerează pasul, merge mereu la pasul nostru, [...] așteaptă ca noi să facem primul pas».¹³⁰ Asta nu înseamnă că El nu ne-ar da niciun semn, toate semnele de care avem nevoie, ci că noi rămânem liberi în fața acestor semne. Dumnezeu ne-a creat liberi și cumva s-a supus deciziei libertății noastre, pentru că nu există termen de comparație între un da spus cu libertate de către om și o recunoaștere lipsită de exercițiul conștient al libertății. Încheiam: «Dacă nu ar fi rodul libertății ei, „da”-ul ei n-ar putea provoca în tine nicio explozie de bucurie».

Cât de determinant e să ne dăm seama că libertatea noastră nu e o complicație, ci un dar!

Libertatea este, așadar, implicată în acea interpretare a semnelor care ne permite să ajungem, în mod cu totul rezonabil, la certitudinea că pot avea încredere în celălalt. Datorită acestei încrederi Petru și-a însușit cuvintele auzite de la Isus. Credința nu înseamnă să ne aruncăm în prăpastie, un act săvârșit fără nicio noimă. «Credința este a recunoaște ca adevărat ceea ce o Prezență istorică zice despre sine». «Un Om a zis despre sine un lucru pe care alții l-au acceptat ca adevărat și

pe care acum, prin modul excepțional în care acel Fapt încă mă atinge, îl accept și eu. Isus este un om care a zis: „Eu sunt Calea, Adevărul, Viața”. [...] A fi atenți la ceea ce făcea și zicea acel om, astfel încât să zicem: „Eu îl cred pe Acesta”, a adera la prezența Lui afirmând ca adevăr ceea ce el zicea, aceasta este credința. Credința este un act al rațiunii mișcate de excepționalitatea unei Prezențe, care-l face pe om să zică: „Acesta care vorbește este demn de crezare, nu zice minciuni, accept ceea ce zice”.¹³¹ Cum spune Catehismul, «„a crede” face așadar o dublă referire: la persoană și la adevăr; la adevăr datorită încrederii pe care i-o acordăm persoanei care-l afirmă».¹³²

Credința este recunoașterea a „ceva” – prezența divinului în uman – care merge dincolo de capacitatea de cuprindere a rațiunii, „ceva” ce rațiunea singură n-ar putea defini, și totuși este o recunoaștere complet rațională, care explică ceea ce se află în fața ochilor mei, experiența pe care o trăiesc. Există, observă von Balthasar, o «legătură intimă între credință și experiența împlinirii».¹³³

«A avea sinceritatea de a recunoaște, simplitatea de a accepta și afecțiunea de a te atașa de o astfel de Prezență, aceasta este credința. Sinceritatea și simplitatea sunt cuvinte analoge. A fi „simpli” înseamnă a privi lucrurile în față, fără a introduce factori străini împruțați din exterior. [...] Trebuie [...] să privim faptul, evenimentul, cu simplitate, adică trebuie să privim

¹³¹ L. Giussani-S. Alberto-J. Prades, *Generând urme în istoria lumii*, op. cit., p. 27-28.

¹³² *Catehismul Bisericii Catolice*, n. 177.

¹³³ H.U. von Balthasar, *La percezione della forma. Gloria. Una estetica teologica*, op. cit., p. 119.

evenimentul pentru ceea ce spune, pentru ceea ce comunică rațiunii, inimii, fără a introduce, în evaluarea lui, factori străini, care nu au legătură cu el.»¹³⁴ Simplitatea, se poate spune, înseamnă a supune rațiunea experienței, fără a introduce nimic din afara ei. Rămâne sculptat în memoria noastră modul în care Giussani a vorbit despre asta în fața Papei, în piața Sfântul Petru, în 1998: «O simplitate a inimii este cea ce mă facea să-l simt și să-l recunosc pe Cristos ca fiind excepțional, cu acea certitudine imediată, cum se întâmplă cu evidența imbatabilă și indestructibilă a unor factori și momente din realitate care, intrați în orizontul persoanei noastre, ne lovesc până în adâncul inimii».¹³⁵

¹³⁴ L. Giussani-S. Alberto-J. Prades, *Generând urme în istoria lumii*, op. cit., p. 32-33.

¹³⁵ *Ibidem*, p. 8.

CAPITOLUL 4

UN DRUM CARE DUREAZĂ TOATĂ VIAȚA

Odată ce a avut loc întâlnirea, după ce am trăit experiența de a fi fost atrași irezistibil, «blocați» de o prezență cu o umanitate diferită, în care am recunoscut – fiecare după propriul ritm și după propria istorie – prezența lui Cristos aici și acum, după ce am început să vedem roadele acestei întâlniri în viața noastră, ni se poate părea că am ajuns și că, în consecință, ne-am putea să oprim din mers.

Trebuie să ne dăm bătăuți în fața faptului că lucrurile nu stau așa. Întâlnirea, care se reînnoiește continuu și se întâmplă din nou și din nou, este continua deschidere a unei străzi, a cărei parcurgere nu poate înceta. «Acest „dat” care a erupt, într-un fel sau altul, devine punctul de pornire al unui *drum* [...]. Ceea ce a fost dat devine punctul de pornire al unei căutări, al unei lucrări care nu este deloc o dinamică de posesiune, ci mai degrabă frământarea unei dorințe care nu va înceta să învețe.»¹³⁶

1. Necesitatea unui drum

Imediat ce ne oprim, crezând că deținem ceea ce ni s-a dat, apăsarea și ariditatea ne invadează zilele. În loc

¹³⁶ M. De Certeau, *Mai senza l'altro* [Niciodată fără celălalt, n. tr.], Qiqajon – Comunità di Bose, Magnano (Bi) 1993, p. 26-27.

de flori, ne trezim că în mână avem doar iarbă uscată. Vedem cum din nou nimicul se infiltrează în țesătura timpului nostru. Și rămânem surprinși, dezamăgiți. Cum de o asemenea veștejire? Simțim că, mai mult ca niciodată, cuvintele lui Etty Hillesum sunt și ale noastre: «Inima mea era din nou congelată și nu voia să se topească: toate canalele erau blocate și creierul meu strâns într-o menghină».¹³⁷

Ce ni se întâmplă? Ceea ce spune Ratzinger despre sfântul Augustin: «Când s-a convertit în grădina de lângă Cassiciaco, Augustin înțelesese convertirea tot după schema veneratului maestru Plotin și a filosofilor neoplatonici. Se gândea că viața petrecută în păcat era acum definitiv depășită; convertitul ar fi fost de acum încolo o persoană complet nouă și diferită, iar drumul lui, în cele ce urmau, ar fi constat într-o continuă ascensiune spre înălțimile tot mai pure ale apropierii de Dumnezeu, ceva așa cum a descris Grigore de Nyssa în *Despre viața lui Moise*: „Așa precum corpurile ce tind în jos, dacă pornesc la vale, chiar dacă nimeni nu le mai împinge după prima mișcare, se avântă prin ele însele într-o mișcare și mai repezită în jos ..., tot așa, dar dimpotrivă, sufletul eliberat de împătımirea sa pământescă se avântă ușor și repede în mișcarea către cele de sus, ridicându-se de la cele de jos, spre înălțime”».¹³⁸ Chiar și fără a fi folosit niciodată aceste cuvinte, și noi, de multe ori, poate fără să acordăm prea multă importanță, concepem ceea ce ni s-a întâm-

¹³⁷ E. Hillesum, «4 settembre 1941», *Diario. Edizione integrale*, op. cit., p. 153.

¹³⁸ J. Ratzinger, *Discursul eminenței sale card. Joseph Ratzinger cu ocazia centenarului morții card. John Henry Newman*, Roma, 28 aprilie 1990.

plat – întâlnirea, «convertirea» – după schemele împrumutate de altundeva și care sunt departe de ceea ce trăim. «Dar experiența reală a lui Augustin era alta: el a trebuit să învețe că a fi creștin înseamnă mai degrabă a parcurge un drum mereu tot mai istovitor, cu toate sușurile și coborâșurile lui. Imaginea de ascensiune este înlocuită cu cea a unui *iter*, un drum, de ale cărui momente de asperități istovitoare ne consolează și ne susțin momentele de lumină, pe care noi, din când în când, le putem primi. Convertirea este un drum, o stradă care durează o viață întreagă. De aceea credința e mereu *dezvoltare*, și tocmai astfel este maturizare a sufletului spre Adevăr, care „ne este mai intim decât ne suntem noi înșine”.»¹³⁹

Ratzinger formulează aceste observații cu ocazia centenarului morții lui John Henry Newman, pentru a sublinia acea concepție mai diferită și mai adevărată despre convertire care l-a caracterizat pe cardinalul englez, acum sfânt: «Newman a expus, în ideea dezvoltării, propria experiență personală a unei convertiri niciodată terminate, și astfel ne-a oferit interpretarea nu doar a drumului doctrinei creștine, ci și a vieții creștine. Semnul caracteristic al marelui doctor al Bisericii mi se pare că ar fi ceea ce el nu predă doar cu ajutorul gândului său și al discursurilor sale, ci și prin viața sa, întrucât în el, gândirea și viața se întrepătrund și se determină reciproc. Dacă asta e adevărat, atunci, într-adevăr, Newman aparține marilor doctori ai Bisericii, pentru că el, în același timp, ne atinge inima și ne luminează gândurile.»¹⁴⁰

¹³⁹ *Ivi.*

¹⁴⁰ *Ivi.*

Trebuie să reținem și să punem în aplicare contribuția prețioasă regăsită în acest fragment al lui Ratzinger: «Convertirea este un drum, o stradă care durează o viață întreagă»; «credința e mereu *dezvoltare*». Ca ecou la aceste cuvinte Péguy subliniază prin proza sa insistentă: «Nimic din ceea ce s-a dobândit, nu e dobândit pentru totdeauna. Și este însăși condiția umană. Și este condiția cea mai profundă a creștinului. Ideea unei achiziții veșnice, ideea unei achiziții definitive care să nu mai fie contestată niciodată este lucrul cel mai contrar gândirii creștine. Ideea unei stăpâniri eterne și definitive și care nu mai fie pusă în dubiu este ceea ce e mai contrar destinului omului, în sistemul de gândire creștin».¹⁴¹ Și Botezul, care deși introduce o noutate ireductibilă și definitivă în noi, marcând un moment de răscruce între înainte și după, nu e decât un început: începutul luptei pe care Cristos o duce pentru a cuceri, ca și *vir pugnator*, existența noastră, ca „s-o invadeze” și astfel s-o împlinească. Cu Botezul, «care cheamă omul să înțeleagă și să accepte să fie parte la evenimentul lui Cristos» – Botezul, în Biserică, «apare mereu legat de credință: [...] Apostolii și colaboratorii lor» îl oferă «oricui crede în Isus»¹⁴² – «se naște un om diferit, oameni diferiți».¹⁴³

Dar acest «început datat în timp ar putea chiar să fie îngropat sub o groasă pătură de pământ sau într-un mormânt uitare și ignoranță», așa cum se întâmplă

¹⁴¹ Ch. Péguy, «Nota congiunta su Cartesio e sulla filosofia cartesiana» [«Notă comună despre Carteziu și filosofia carteziană», n. tr.], în Id., *Cartesio e Bergson* [Carteziu și Bergson, n. tr.], Milella, Lecce 1977, p. 254-255.

¹⁴² *Catehismul Bisericii catolice*, n. 1226.

¹⁴³ L. Giussani-S. Alberto-J. Prades, *Generând urme ...*, op. cit., p. 61.

multor persoane. Atunci când întâlnim «o companie creștină vie»¹⁴⁴ devenim conștienți de importanța Botezului, și surprindem roadele acestuia în viața noastră. Și aparținând vieții acestei companii se dezvoltă în noi harul baptezimal.

Din nou, aceste lucruri presupun un drum. Chiar și cei care au fost aleși, cuprinși, prin gestul Botezului, pot de fapt «să se scufunde în oceanul nămolos al lumii: cedând uitării, netrăind memoria, care este conștiința prezenței lui Cristos, eveniment real în viața omului».¹⁴⁵

Nicio întrerupere a drumului, așadar. Dar această evidență, că convertirea este un drum care durează toată viața și că credința e mereu o dezvoltare, ne poate induce să cădem, aproape fără să ne dăm seama, într-o ispită: aceea de a schimba metoda, adică – în fața vieții, a urgențelor ei, a provocărilor ei personale și sociale – să înlocuim întâlnirea cu altceva. Adică tentația este de a considera scontat evenimentul, de a sconta credința, și de a ne concentra pe altceva: căutăm împlinirea vieții noastre altundeva și nu în evenimentul care ne-a atras. De aceea Giussani scrie: «„Eveniment” este [...] cuvântul cel mai greu de înțeles și de acceptat de mentalitatea modernă și, de aceea, și de fiecare dintre noi [...]. Lucrul cel mai greu de acceptat este că el este un eveniment care ne dezvăluie pe noi nouă înșine, ne trezește la adevărul vieții noastre, la destinul nostru, la speranță, la moralitate».¹⁴⁶ Astfel ajungem să căutăm refugiu și sprijin în ceva gândit și creat de noi, care ar

¹⁴⁴ *Ibidem*, p. 61-62.

¹⁴⁵ *Ibidem*, p. 64.

¹⁴⁶ *Ibidem*, p. 24-25.

fi, după părerea noastră – chiar dacă asta rămâne ceva implicit – mai capabil să atace nimicul care ne înconjoară și care se insinuează în noi.

Dar de ce decădem și, după fascinația de la început, ne trezim prinși într-o luptă care uneori ne epuizează? De ce schimbăm metoda? Trebuie să facem o primă constatare. Alegerea de a miza, nu pe întâlnire, ci pe ceea ce ni se pare că putem controla noi mai bine și mai în stare să ne împlinescă, este o alegere puternic promovată și favorizată de mentalitatea care ne înconjoară și ne pătrunde chiar dacă în mod prevalent nemăniifestă. « Suntem scufundați într-o realitate «lumească» contrară celor întâmplăte: ea are nevoie de venirea lui Cristos, are nevoie ca El să fie mărturisit și trăit, dar, ca și conștiință și ca afecțiune, este în mod radical străină și în opoziție cu personalitatea cea nouă, cu «făptura cea nouă» care își are începutul în Cristos.»¹⁴⁷ Contradicția dintre noutatea introdusă de evenimentul lui Cristos și contextul istoric în care ne aflăm provoacă încontinuu omul creștin, omul botezat. Cum se poate să nu cedăm? Doar prin harul prezenței concrete și continue a Misterului devenit trup care devine experimentabil printr-o realitate creștină vie.

Depart de atare prezență concretă și continuă a lui Cristos, care ne atrage după sine prin intermediul unei preferințe umane («Zaheu, coboară degrabă din copac, vin la tine acasă»), fiecare dintre noi, deși a primit Botezul și s-a ciocnit deja la un moment dat de compania Bisericii, rămâne singur în fața propriilor poftes, la cheremul forțelor și lingușelilor puterii, la cheremul imaginilor de realizare care îi sunt administrate în fie-

¹⁴⁷ *Ibidem*, p. 64.

care zi de către context și pe care, în mod conștient sau inconștient, și le însușește.

Atenție, însă: dacă e adevărat că este greu, dacă nu chiar imposibil, să nu cedăm în fața mentalității care ne înconjoară fără o legătură prezentă cu compania constantă a lui Cristos, prezentă prin niște chipuri umane de care El se folosește, e la fel de adevărat că a fi scufundați într-o companie creștină vie nu garantează în mod automat evitarea riscului de a ceda ispitei de a înlocui evenimentul întâlnit cu altceva, evitarea riscului de a sprijini propria speranță pe altceva, faptul că suntem scufundați într-o companie creștină vie nu garantează automat că nu ne vom mai imagina calea împlinirii pornind de la propriile resurse. Aceasta este o tentație a zilelor noastre, dar la fel a fost și la începuturi, și va fi mereu la fel de-a lungul întregii istorii, iar cedarea în fața acestei tentații este ceea ce, de fapt, înseamnă «păcat». În felul ei special, observă María Zambrano, îndreptându-și privirea spre origine: «Dacă ne luăm după povestirea sfântă a Genezei, el [Adam] a cedat în fața seducției promițătoare a viitorului – „Veți fi ca niște dumnezei” – nu datorită unei sete de fericire, ci pentru că s-a sustras de la fericirea care îl inunda – ca să meargă în căutarea unei creații doar ale sale, ceva făcut de el –, și ca să nu mai trebuiască să contemple ceea ce i se oferea, pentru a fugi de simpla prezență a ființelor ale căror nume le cunoștea, dar nu și secretul acestora.»¹⁴⁸

Fiecare este chemat să vadă ce anume se întâmplă în viața personală sau comunitară atunci când se ia după

¹⁴⁸ M. Zambrano, *Chiari del bosco* [Poienile, n. tr.], Bruno Mondadori, Milano 2004, p. 71.

tentația de a înlocui noutatea generată de Misterul devenit trup cu o creație doar a sa, cu ceva creat de noi.

2. Tentația afirmării de sine

O privire îndreptată asupra istoriei izvorâte din carisma dăruită lui don Giussani poate fi prețioasă pentru înțelegerea factorilor care intră în joc în drumul creștin.

Într-un anumit moment istoric, în anii de după 1968, în toiul presiunilor continue care proveneau din contextul cultural, social și politic, și care, în anumite privințe, seamănă cu presiunile la care suntem supuși azi, Giussani a descris în mod precis tentația despre care vorbim. Suntem în 1975, dar observațiile pe care el le face unui grup de adulți din Milano, reuniți în sala Conservatorului pentru obișnuita Zi de început de an,¹⁴⁹ sunt la fel de valabile și pentru noi, azi. Giussani remarcă, în realitatea mișcării CL, o «indiferență» – o stafidire a experienței, o confuzie, o lipsă de aer – și o atribuie «unei carențe de metodă, unei lipse de atenție». Cum să înțelegem această carență de metodă și de atenție? Ea constă în faptul că «în adâncul problemei, la rădăcină, locul de unde provine totul, izvorul energiei și al inteligenței, e cumva scontat, nu mai este alimentat, nu mai este nutrit, nu mai este ajutat către atenția și voința noastră, drept pentru care e ca și cum, încet încet, ar tinde să dispară, să devină abstract. Vai

¹⁴⁹ Se face referire la întâlnirea devenită tradiție, la început de an social, a membrilor mișcării Comunione e Liberazione, după pauza din timpul verii.

și amar, într-o viață ca cea creștină, să considerăm scontată în orice chip ceea ce este continua origine a chipului nostru, a personalității noastre, a luminii noastre și a forței noastre!».¹⁵⁰ Atunci când considerăm scontat izvorul, adică evenimentul care ni s-a întâmplat, acesta se transformă, de fapt, într-un *a priori* pe care îl băgăm într-un sertar; considerăm presupus evenimentul și apoi înfruntăm realitatea pornind de la propriile proiecte și de la propriile interpretări. Evenimentul supraviețuiește ca o categorie cunoscută, și chiar utilizată, dar nu ca sursa vitală a cunoașterii și a acțiunii. Nivelul de bază nu este evenimentul creștin, nici măcar nu se așteaptă de la el satisfacția, cu alte cuvinte, corespondența la exigențele originare ale inimii: se caută satisfacția și corespondența în propriile realizări, în propria capacitate de construire, într-o afirmare proprie. În acest demers are loc – în mod insesizabil – schimbarea metodei menționate mai sus.

Giussani stabilește așadar că deficitul de metodă și de atenție se datorează faptului că «predomină grav expresivitatea, căutarea exprimării, atât la nivel personal, cât și colectiv», și că se urmărește «o expresivitate naturalistic înțeleasă. Instictivitate, exigențe, nevoi de care viața noastră personală geme, pe care le putem observa în viața noastră colectivă, simțim urgența ca acestea să fie satisfăcute, cu un privilegiu, cu o predominanță foarte periculoasă pe punctul care constituie alimentul continuu al parcursului nostru uman și creștin». În sfârșit, există o predominanță a căutării unei proprii expresivități în defavoarea aceluși eveni-

¹⁵⁰ FCL, *Documentație audiovizuală*, Ziua de început de an a CL, Milano, 14 septembrie e 1975.

ment care a intrat în viață și care, totodată, s-a revelat ca fiind originea unei noutăți umane, a unei inteligențe și a unei afectivități noi.

Care este originea problemei? Giussani răspunde fără ezitare: afirmarea de sine ca scop și orizont ultim al acțiunii. «Valoarea pe care o urmărim atunci când mergem la biserică sau atunci când luptăm într-o fabrică, la școală sau la facultate, atunci când suntem singuri sau când suntem împreună, este afirmarea de noi înșine, în funcție de aspectul care ne interesează (o fi afectivitatea, o fi plăcerea și curiozitatea culturală, o fi propria abilitate pe care vrem s-o exprimăm, o fi pasiunea socială și politică). Acesta este punctul central al problemei: valoarea spre care tindem, în mod individual sau împreună, mi se pare definită, în mod preponderent, de nevoie și de pretenție, de anxietatea unei afirmări de noi înșine, în funcție de ceea ce ne interesează, în funcție de ceea ce simțim ca fiind interesant pentru noi.»¹⁵¹ Giussani, trebuie observat, nu vorbește cu niște oameni care au ales să urmeze alte căi, ci unora care s-au implicat în experiența creștină pe care el însuși a generat-o și care, cu generozitate, își investesc timpul și energiile în diversele medii în care activează. Asta e ceea ce face și mai interesantă observația lui, întrucât ea nu se referă la „ceilalți”, ci la „noi”, adică la cei care trăim propunerea creștină de care am fost atrași.

¹⁵¹ FCL, *Documentație audiovizuală*, Ziua de început de an a CL, Milano, 14 septembrie 1975. Tolstoi ne oferă, în acest sens, o parafrază perspicace a Evangheliei: «Căutați mai întâi împărăția lui Dumnezeu și adevărul Lui, iar toate celelalte se vor adăuga vouă. Noi însă le căutăm pe celelalte și firește că nu le aflăm.» (L. Tolstoi, *Învierea*, op. cit., p. 314).

În ultima sa carte, recent publicată, Giussani clarifică punctul sensibil din cadrul unei alternative: «În loc să afirmăm ființa, realitatea în adevărul ei integral, întreg, în destinul ei total, exhaustiv, noi suntem determinați de preocuparea de a ne afirma pe noi înșine». Și mai mult: «Noi ne punem speranța într-un proiect de-al nostru: acesta e păcatul, a ne pune speranța într-un proiect de-al nostru».¹⁵² Și asta e tentația noastră permanentă. Datorită unei ciudate și profunde slăbiciuni, și totodată datorită unei îngâmfări în fața căreia cedează, omul, adică fiecare dintre noi, se detașează de ceea ce îl face să trăiască, de-a dreptul consideră scontat ceea ce îl face să trăiască – ceea ce e un mod de a nega ceea ce îl face să trăiască – și se afirmă pe sine. El mizează pe sine și «își fixează atenția și dorința în lucruri particulare și limitate. Planul original, acela pentru care omul a fost creat, a fost alterat prin folosirea arbitrară a libertății; oamenii tind astfel către un detaliu care, desprins de întreg, este considerat scopul vieții. Experiența de zi cu zi ne arată că oamenii tind să identifice totalitatea vieții cu ceva parțial și limitat. Iar ieșirea din această parțialitate nu stă în puterile noastre: nimeni dintre noi nu reușește de unul singur să se ridice la o vedere adevărată asupra realului».¹⁵³

Cu toate acestea, căutarea afirmării de sine nu conduce la plenitudinea și la satisfacția pe care pare să ni le promită, nu ne eliberează de neant. Discursurile noastre și eforturile noastre sunt tentative insuficiente, sterile, așa cum am observat. Ba mai mult, cu toată stră-

¹⁵² L. Giussani, *Un avvenimento nella vita dell'uomo* [Un eveniment în viața omului, n. tr.], Bur, Milano 2020, p. 187, 27.

¹⁵³ L. Giussani-S. Alberto-J. Prades, *Generând urme ...*, op. cit., p. 25.

dania noastră «crește peste măsură insatisfacția». ¹⁵⁴ În păcat se află penitența, cea pe care Dante o numește «legea echivalenței», datorită căreia «cineva e pedepsit tocmai prin răul pe care l-a comis». De fapt, «căutarea afirmării de sine, într-un detaliu sau altul, care ne interesează mai mult, mereu are ca rezultat o nemulțumire mai mare. Și această atitudine, care privilegiază afirmarea de sine, plăcerea de a se simți exprimați, plăcerea propriei expresivități, distruge totul». ¹⁵⁵

Niciodată ca în aceste vremuri marcate de Coronavirus nu am văzut limita unui mod anume de a trăi în realitate, niciodată ca acum nu am văzut cât de patetic e să-ți pui speranța într-o expresivitate proprie. Scrie Graham Greene: «Exprimarea de sine este un lucru crud și egoist. Devorează totul, chiar și Eu-l. Până la urmă ajunge să descopere că nici măcar nu are un Eu de exprimat. Nu mai există nimic care să mă intereseze». ¹⁵⁶ «Cel care e centrat pe sine, pe propria bunătate sau inteligență, pe anxietate sau pe convingerea de a avea dreptate, ajunge să nu mai perceapă realitatea în alteritatea ei inepuizabilă și misterioasă. Astfel, unicul entuziasm de care se poate avea parte în viață este acela

¹⁵⁴ FCL, *Documentație audiovizuală*, Ziua de început de an CL, Milano, 14 septembrie 1975. Scrie Dostoievski, în *Frații Karamazov*: «Astăzi, fiecare om tinde să se înstrăineze cât mai mult de cei din preajmă, căutând în sine tot cei poate da viață din plin, și, cu toate strădaniile lui, nu numai că nu izbutește să priceapă sensul adevărat al vieții, dar până la urmă ajunge la un fel de sinucidere, în loc să se cunoască pe sine și să deslușească rostul său pe lume, rămâne un izolat.» (F.M. Dostoievski, *Frații Karamazov*, vol. I, Ed. Adevărul, p. 284).

¹⁵⁵ FCL, *Documentație audiovizuală*, Ziua de început de an CL, Milano, 14 septembrie 1975.

¹⁵⁶ G. Greene, *Un caso bruciato* [*Un caz ars*, n. tr.], Mondadori, Milano 1984, p. 78.

de a avea dreptate, de a se satisface; desigur, nu surpriza pentru ceea ce se întâmplă, pentru realitatea care îi vorbește persoanei, pentru harul ființării.»¹⁵⁷ Centrarea pe sine ne face surzi în fața realității, în fața alterității ei inepuizabile și misterioase, transformă viața într-o bulă sufocantă.

Lucrul de la care considerăm că am putea obține satisfacția ne duce la nihilism; a privilegia gustul pentru propria expresivitate distruge totul, adică reduce totul la zero. Dar de ce? Pentru că merge împotriva legii împlinirii umane. «Legea vieții este aceea pe care ne-a dat-o Domnul: „Cel care se caută pe sine se pierde și cel care acceptă să se piardă se va găsi. Cel care acceptă să se piardă pe sine pentru Mine, se regăsește”. Acesta este conceptul de „convertire”.»¹⁵⁸

3. Convertire. A recupera încontinuu credința

Iată, așadar, alternativa indicată de Giussani: «Nu exprimarea de sine, ci convertirea de sine. Nu expresia publică, culturală, politică a mișcării, ci convertirea mișcării. Acesta este cuvântul! În mâinile acestei convertiri, în planul lui Dumnezeu și conform timpilor

¹⁵⁷ L. Giussani, *Un avvenimento nella vita dell'uomo*, op. cit., p. 139. În același rând, de Lubac scrie: «Ne credem iluminați, și de fapt nu mai știm să discernem esențialul. Nu mai știm să descoperim, proaspăt înflorite, pe lângă noi, poate, miile de invenții ale Spiritului Sfânt, care e mereu același și mereu nou» (H. de Lubac, «Le nostre tentazioni nei confronti della Chiesa» [«Ispitele noastre față de Biserică», n. tr.], în Id., *Meditazione sulla Chiesa*, op. cit., p. 200).

¹⁵⁸ FCL, *Documentație audiovizuală*, Ziua de început de an a CL, Milano, 14 septembrie 1975.

săi, este asigurat premiul lui Dumnezeu în această lume – așa cum toți profeții au cântat pentru Israel, cu condiția ca acesta să rămână fidel: „Toate popoarele vor veni la Tine”». ¹⁵⁹

«Convertirea» la evenimentul lui Cristos este cea care asigură «premiul», însutitul aici, jos – în toate sensurile, chiar și ca influență istorică –, și nu pretenția unui proiect propriu, căutarea anevoioasă a unei expresivități proprii, a unei afirmări de sine. Dar tocmai acesta e punctul alunecos: având în vedere că credința, întâlnirea, de multe ori ni se pare prea fragilă și nu ni se pare suficientă să ne facă să obținem satisfacția și influența pe care le dorim, la care aspirăm, așa cum ne imaginăm noi, atunci lăsăm în urmă evenimentul și mizăm pe inițiativa noastră. Tolstoi surprinde această atitudine și consecințele ei: «Se socotea credincios și totuși simțea cu toată ființa că aceasta credință, mai mult decât orice altceva, nu era „ceea ce ar fi trebuit să fie”. De aceea ochii îi erau totdeauna triști». ¹⁶⁰

Acum, dacă Dumnezeu, semnificația a toate, a devenit om și dacă acest eveniment rămâne prezent în istorie, rămâne contemporan vieții fiecăruia dintre noi, pentru omul care-l recunoaște totul ar trebui să se-nvârtă în jurul lui. «Întâlnirea care este începutul drumului nostru are aceleași caracteristici, este definitivă și totalizantă,

¹⁵⁹ *Ivi*. Observă, în acest sens, De Lubac: «Atunci când nu mai știm să vedem în Biserică decât meritele sale umane, atunci când nu o mai considerăm decât un mijloc, oricât de nobil vrem noi, în vederea sfârșitului furtunii, atunci când în ea nu mai știm să descoperim, deși rămânem oarecum creștini, în primul loc un mister de credință, nu o mai înțelegem absolut deloc» (H. de Lubac, «Il sacramento di Gesù Cristo» [«Sacramentul lui Isus Cristos», n. tr.], în *Id.*, *Meditazione sulla Chiesa*, op. cit., p. 145).

¹⁶⁰ L. Tolstoi, *Învierea*, op. cit., p. 200.

astfel încât toate aspectele istoriei pe care o trăim fac parte din aceasta.» Cristos are legătură cu toată viața și cu toate turnurile ei concrete. «Conținutul credinței – Dumnezeu făcut om, Isus Cristos mort și înviat – care apare într-o întâlnire, deci într-un punct al istoriei, îmbrățișează toate momentele și aspectele acestei istorii, care sunt absorbite ca printr-un vârtej în acea întâlnire și trebuie să fie înfruntate din punctul ei de vedere, potrivit iubirii care izvorește din ea, potrivit posibilității de utilitate pentru propriul destin și pentru destinul omului pe care ea îl sugerează.»¹⁶¹

Pentru a remarca acest caracter totalizant, Giussani se folosește de diferența dintre cadru și formă. «Întâlnirea aceea, prin natura ei totalizantă, devine în timp forma adevărată a oricărui raport, forma adevărată cu care privesc natura, pe mine însumi, pe ceilalți, lucrurile. O întâlnire, dacă este totalizantă, devine formă și nu doar cadru al raporturilor: ea nu stabilește numai o companie ca loc de raporturi, ci este și forma cu care acestea sunt concepute și trăite.»¹⁶² Asta înseamnă că privirea față de fiecare detaliu al realității, a fiecărui pliu al existenței, e plăsmuită de acea întâlnire. Se poate trăi totul cu o intensitate și cu o demnitate neașteptată, chiar și atunci când ne aflăm într-o situație de constrângere. Nu-i „literatură”, ci experiență trăită! Scrie Etty Hillesum, așezată pe o bancă de lemn pe câmpul de recoltă din Westerbork: «Aici se învață foarte mult. De exemplu, că viața este foarte diferită de cum ți-o descriu cărțile de istorie și că a trăi este un bine ori-

¹⁶¹ L. Giussani-S. Alberto-J. Prades, *Generând urme ...*, op. cit., p. 31-32.

¹⁶² *Ivi.*

unde, chiar și în spatele sârmei ghimpate și în barăcile prin care bate vântul, cu condiția să trăiești cu iubirea necesară față de ceilalți și față de viață». ¹⁶³

În fond, de multe ori, fără să ne-o mărturisim nouă înșine, gândul care domină în noi e un scepticism legat de influența întâlnirii și a credinței, a eficienței inițiativei Misterului în lume. Metoda «discretă» a lui Dumnezeu, așa cum o definește Benedict al XVI-lea, ni se pare prea discretă: «misterul lui Dumnezeu acționează în mod discret. Că numai încetul cu încetul își construiește El, în marea istorie a omenirii, propria sa istorie. Că se face om, dar într-un asemenea fel încât să poată fi ignorat de contemporani, de forțele care au autoritate în istorie. Că pătimește și moare și, ca Înviat, vrea să ajungă la omenire numai prin credința alor săi, cărora li se manifestă. Că încontinuu El bate ușor la ușile inimilor noastre și, dacă îi deschidem, ne face treptat capabili să „vedem” [...]. Oare nu tocmai acesta este stilul dumnezeiesc? A nu strivi cu puterea exterioară, ci a da libertate, a dărui și a trezi iubire». ¹⁶⁴ Datorită aceluși scepticism, preferăm, atunci, chiar și fără s-o declarăm – dar se vede din felul în care ne mișcăm –, să înlocuim sau să „ajutăm” evenimentul, modul de a se revela și de a acționa al lui Dumnezeu, stilul lui, cu propriile noastre proiecte, cu activitatea noastră. Făcând acestea nu-l negăm explicit pe Cristos, ci îl lăsăm în tabernacol, în nișa premiselor consolidate: considerăm scontată originea, o decorporalizăm și o transformăm într-o inspirație care justifică ceea ce gândim și

¹⁶³ E. Hillesum, *Lettere* [Scrisori, n. tr.], Adelphi, Milano 2013, p. 182-183.

¹⁶⁴ J. Ratzinger – Benedict al XVI-lea, *Isus din Nazaret. De la intrarea în Ierusalim la Înviere*, Galaxia Gutenberg, 2012, p. 257.

vrem noi, afirmarea de noi înșine.¹⁶⁵ De aceea Giussani ne invită la o convertire personală și colectivă.

Convertire! Despre ce e vorba și de ce acesta e punctul esențial? «A se converti înseamnă să recuperăm în-continuu credința, și credința înseamnă a recunoaște un fapt, faptul care s-a întâmplat, evenimentul mare care rămâne printre noi. Cine avea credință acum două mii de ani? Aceia care, puțini sau mulți, câți or fi fost, recunoșteau în acel Om prezența a Ceva mai mare, supranatural. Ceva ce nu se vedea așa cum putea fi văzut El, dar care era evident în El, pentru că „Nimeni nu știe să vorbească și să facă lucrurile pe care Tu le spui și le faci, dacă Dumnezeu nu e cu el”, îi spunea Nicodim lui Isus. A recupera credința, așadar, înseamnă a recupera încontinuu conștiința și adeziunea la Misterul care este printre noi, la evenimentul care este în noi și printre noi: în fiecare dintre noi, datorită Botezului; și printre noi, deci, ca parte a Bisericii lui Dumnezeu.» Dacă această convertire devine realmente «proiect al vieții noastre, atunci vom fi și mai mult în stare să fim gata, disponibili și capabili în toate solicitările pe care istoria ni le va cere zi de zi».¹⁶⁶ Giussani continuă și detaliază: a recupera încontinuu credința înseamnă «a recupera credința ca inteligență și ca ascultare». Aici sunt două dimensiuni ale credinței – inteligență și ascultare – pe care trebuie să le privim cu atenție.

Să începem cu prima. «Evenimentul care este în mine și între voi, printre noi, o inteligență e cea care îl poate

¹⁶⁵ Cfr. în această privință, Congregația pentru Doctrina Credinței, Scrisoarea *Placuit Deo* către Episcopii Bisericii catolice despre unele aspecte ale mântuirii creștine, 2.

¹⁶⁶ FCL, *Documentație audiovizuală*, Ziua de început de an a CL, Milano, 14 septembrie 1975.

sesiza. Credința, de fapt, e un gest al inteligenței», dar al unei inteligențe «mai profunde și mai mari chiar și decât inteligența obișnuită a rațiunii naturale, fiindcă pătrunde nivelul lucrurilor în care lucrurile ajung la consistența și semnificația lor. A recupera credința ca inteligență presupune recunoaștere continuă a faptului care se află printre noi: «Noi, toți cei care ne hrănim cu acea Pâine, suntem un singur lucru. Sunteți fiecare membru unul altuia, duceți așadar fiecare greutatea celuilalt».¹⁶⁷

Mă întreb: dar cum putem noi, azi, să vorbim, în lumea în care suntem, cu toate cuceririle și cu toate dezvoltările care o caracterizează, cu toate scepticismele și prejudecățile care o rigidizează, despre lucrurile pe care le-am pomenit? Cu ce autoritate putem noi să le spunem? Doar cu autoritatea vieții, a unei experiențe, adică doar dacă crește în noi o autoconștiință nouă și, deci, un mod nou, mai uman, de a trăi situațiile pe care toți le trăiesc. Cum subliniază Bardiaev, «eliberarea spirituală a omului semnifică trecerea nu spre abstract, ci spre concret [...], este victoria asupra forței care tinde să îl alieneze pe om de el însuși».¹⁶⁸ Și, din nou, cum putem spune, cu cuvintele lui Giussani: «Iată, constituim noi locul în care nobilul efort al omului spre eliberare își află o mai mare împlinire»? Cum putem spune aceste lucruri, «dacă realitatea divină, misterul lui Cristos care se află printre noi și în noi nu e menținut prezent încontinuu, dacă nu este conținutul unei autoconștiințe noi?». Autoconștiința nouă «înseamnă

¹⁶⁷ *Ivi.*

¹⁶⁸ N. Berdeaev, *Despre sclavia și libertatea omului*, Ed. Antaios, Oradea 2000.

realmente un alt mod de a se percepe pe sine, este un alt mod de a percepe prezența celuilalt, cine este celălalt și care este raportul meu cu el. „Noi toți suntem un singur lucru, astfel încât sunteți membre unii altora: duceți, așadar, greutatea celuilalt”. Până când asta nu devine proiectul fiecărei dimineți, programul fiecărei zile, ce rost avem [pe pământ]? Poziția noastră în fața lumii devine imediat un discurs printre altele, o ideologie printre altele și o a nu știu câta iluzie aruncată în ochii lumii». ¹⁶⁹

Al doilea cuvânt folosit de Giussani pentru a arăta convertirea, recuperarea continuă a credinței, este «ascultare». Este vorba, deci, de o credință nu doar ca inteligență, ca «percepție a noutății care este în noi și printre noi, ci și ca obediență față de această realitate recunoscută, percepută, în noi și printre noi, față de această unitate cu misterul lui Cristos, unitate care sunt eu și sunteți voi, obediență față de această unitate dintre mine și voi. Unitatea sângelui pe care o asigură o mamă e mai puțin profundă și definitivă decât aceasta, așa cum a spus Domnul atunci când, croindu-și drum prin mulțime, cineva i-a spus: „Învățătorule, sunt aici mama și frații tăi”. „Cine e mama mea și cine sunt frații și rudele mele? Cel care face voia Tatălui, acela e mamă, frate și soră”». ¹⁷⁰

Vom relua mai precis acest cuvânt – ascultare, ,obediență – la finele parcursului nostru.

Acum, să ne întrebăm: care este testul că *credința* ca *recunoaștere*, ca inteligență nouă care este în noi și printre noi,

¹⁶⁹ FCL, *Documentație audiovizuală*, Ziua de început de an a CL, Milano, 14 septembrie 1975.

¹⁷⁰ *Ivi.*

și ca *obediță* față de această realitate recunoscută, față de «*unitatea noastră în acel om, Cristos*»,¹⁷¹ sunt reale în tine și în mine? Care este verificarea convertirii? Această verificare este o umanitate nouă, anticipație a fericirii finale.

Este experiența pe care ne-o mărturisește sfântul Paul în scrisorile lui. «Dacă vreun altul socotește că se poate bizui pe trup, eu cu atât mai mult! La opt zile, am fost tăiat împrejur; sunt din neamul lui Israel, din seminția lui Veniamin, evreu din evrei, după lege fari-seu; în ce privește râvna, prigonitor al Bisericii; în ce privește dreptatea cea din Lege, fără de prihană. Dar cele ce îmi erau mie câștig, acestea le-am socotit pentru Cristos pagubă. Ba mai mult: eu pe toate le socotesc că sunt pagubă, față de înălțimea cunoașterii lui Cristos Iisus, Domnul meu, pentru Care m-am lipsit de toate și le privesc drept gunoaie, ca pe Cristos să dobândesc, și să mă aflu întru El, nu având dreptatea mea cea din Lege, ci pe aceea care este prin credința în Cristos, dreptatea cea de la Dumnezeu, pe temeiul credinței, ca să-L cunosc pe El și puterea învierii Lui și să fiu primit părtaș la patimile Lui, făcându-mă asemenea cu El în moartea Lui, ca, doar, să pot ajunge la învierea cea din morți. Nu (zic) că am și dobândit îndreptarea, ori că sunt desăvârșit; dar o urmăresc ca doar o voi prinde, întrucât și eu am fost prins de Cristos Iisus. Fraților, eu încă nu socotesc să o fi cucerit, dar una fac: uitând cele ce sunt în urma mea, și tinzând către cele dinainte, alerg la țintă, la răsplata chemării de sus, a lui Dumnezeu, întru Cristos Iisus.»¹⁷²

¹⁷¹ L. Giussani, *Dall'utopia alla presenza (1975-1978)* [*De la utopie la prezență (1975-1978, n. tr.)*, Bur, Milano 2006, p. 25-26.

¹⁷² Fil 3,4-14.

Atunci, ce înseamnă să alergăm după premiu? E doar o amânare în viitor? Pentru a clarifica experiența aferentă unei asemenea înclinații, Giussani poposește asupra cuvântului pe care sfântul Paul, și, deci, liturgia, îl adoptă pentru a indica această experiență. Adaugă, așadar, o observație care, pentru noi, pentru experiența noastră – a mea și a ta – de oameni care doresc împlinirea, e capitală: «Premiul începe aici, jos, e umanitatea nouă care a fost promisă. Sfântul Paul și liturgia folosesc un termen foarte clar, „gaj”, gajul Spiritului. „Gaj” înseamnă „anticipare”, anticipare a fericirii finale aici, jos. Asta suntem noi chemați să experimentăm și să trăim pentru a le dărui și celorlalți, lumii, oamenilor, pentru că acest dar nou, de umanitate nouă, este cel mai bun sfat astfel încât eforturile omului să nu fie mistificate și mistificatoare, la urma urmei, dezamăgitoare».¹⁷³

O umanitate nouă, diferită, mai adevărată, mai împlinită, mai deziderabilă, este unicul „sfat” care-și poate săpa o breșă în conștiința noastră de oameni, și de oameni contemporani, unicul care poate fi resimțit ca o invitație care fascinează și eliberează. Definirea acestor lucruri le menține în mod obligatoriu la un nivel generic, dar tot ceea ce am spus «e valabil pentru viața ta de familie, în raportul cu soția ta, cu soțul tău, cu copiii tăi, e valabil pentru raporturile cu cei cu care lucrezi, e valabil pentru raporturile pe care trebuie să le ai cu fiecare om pe care-l întâlnești, pentru fiecare eveniment care ar putea surveni atât în condiții favorabile, cât și negative, astfel încât să

¹⁷³ FCL, *Documentație audiovizuală*, Ziua de început de an a CL, Milano, 14 septembrie 1975.

fim umili în condițiile favorabile și siguri în situațiile negative, în mod egal». ¹⁷⁴

O umanitate nouă, o anticipare a fericirii finale, și, prin urmare, un alt mod de a concepe lucrurile, o cunoaștere nouă, *o privire adevărată asupra realului*. Acesta e premiul, cel spre care conduce convertirea despre care am vorbit.

RAPORTUL CU TATĂL

În ce anume constă o privire adevărată asupra realității? Cine a trăit vreodată așa ceva, o asemenea privire? Cine a introdus-o în istorie și ne poate ajuta s-o trăim?

Isus a trăit pe pământ la fel ca fiecare dintre noi. Ca om adevărat a avut de-a face cu lucruri specifice, finite, trecătoare, a îndurat încercări și suferințe, până la cea extremă, pe cruce. Ce anume i-a permis să nu cedeze în fața parțialității, să nu sfârșească în nihilism sau în disperare în fața încercării supreme? Cum ne ajută Cristos să nu fim copleșiți de parțialitatea lucrurilor și a situațiilor, de îngustimea tentativelor noastre de autoafirmare, de golul de sens, de disperare?

1. Viața noastră depinde de Altcineva

În *Convenienza umana della fede* [Conveniența umană a credinței, n. tr.],¹⁷⁵ Giussani reia și comentează un fragment din Ratzinger care, în volumul *Introduzione al cristianesimo* [Introducere în creștinism, n. tr.], scrie: «Ce anume se întâmplă când eu însumi mă fac creștin, când mă supun numelui acestui Cristos, aprobându-l astfel ca omul model, ca parametrul normativ al oricărei

¹⁷⁵ L. Giussani, *La convenienza umana della fede* [Avantajul uman al credinței, n. tr.], Bur, Milano 2018.

acțiuni umane? Ce soi de cotitură a ființei, ce poziție în fața umanității îmi asum eu, procedând astfel? Ce profunzimi atinge acest proces? Ce analiză cuprinzătoare a realității derivă din el?».¹⁷⁶

Odată repropus fragmentul, Giussani reia din el anumite părți și dezvoltă implicațiile lor: «Ratzinger începe să spună că a fi creștini înseamnă a se supune numelui acestui Cristos – „nume” în sens ebraic –, acestei Prezențe, forței acestei Prezențe, „aprobându-l astfel”, recunoscându-l, „ca omul model”, care trebuie să-mi cuprindă viața, ca criteriul, „parametrul normativ al fiecărei acțiuni umane”. Ar trebui să încerc să acționez așa cum acționează El».¹⁷⁷

Atunci, care e prima cotitură care are loc în noi, prima noutate care se introduce, atunci când ne «supunem» numelui lui Cristos, aprobându-l ca parametrul normativ al fiecărei acțiuni ale noastre? Înainte de toate «conștiința că viața noastră depinde de Altceva și este în funcție de acest Altceva! Viața noastră, atunci când ne trezim dimineața și bem cafea cu lapte, atunci când ne suflecăm mânecile ca să punem lucrurile la loc prin casă, atunci când mergem la servicii, oricare ar fi acest servicii (nu există nicio diferență), viața noastră depinde de ceva altceva, mai mare, în mod iremediabil mai mare, a cărei funcție ea este».¹⁷⁸

Acest lucru, afirmă Giussani, este primul lucru, lucrul fundamental pe care Cristos, în calitate de om, Cristos ca model de viață, ca parametru, ca criteriu de acțiu-

¹⁷⁶ J. Ratzinger, *Introduzione al cristianesimo [Introducere în Creștinism, n. tr.]*, Queriniana, Brescia 1969 (1986³), p. 55. Traducere a noastră.

¹⁷⁷ L. Giussani, *La convenienza umana della fede*, op. cit., p. 126-127.

¹⁷⁸ *Ibidem*, p. 127.

ne, îl face să se întâmple, trebuie să-l facă să se întâmple în noi: «Conștiința că noi suntem „ai” unui lucru mai mare, suntem „ai” Tatălui. Asta e ceva ce se intuiește foarte bine atunci când cineva înțelege că toată existența Sa este „în funcție” de Tatăl, este „proprietate” a Tatălui, este „a” Tatălui».¹⁷⁹ «Tată», acesta este marele cuvânt.

În perioada în care trăim, după ce Coronavirusul ne-a făcut să fim mai unanim conștienți de cât suntem de fragili, vulnerabili, dependenți de ceea ce se întâmplă, aceste cuvinte ies în evidență în mod reînnoit și dramatic, în toată importanța lor.

Tocmai fermitatea trimiterii către „Tatăl” este ceea ce «intuie, în mod confuz, apostolul Filip atunci când, chiar cu o oră înainte ca Cristos să fie prins, l-a întrebat: „Continui să ne vorbești despre Tatăl, arată-ni-l odată pe Tatăl ăsta și vom fi mulțumiți!”. Înțelegea că acesta era cuvântul care bulversa modul normal cu care oamenii se simt pe ei înșiși, mergea la rădăcina a toate, și îmbrățișa orizontul a toate, pentru că Tatăl este orizontul a toate, rădăcina tuturor lucrurilor, infinit mai mult decât orice comparație asemănătoare am putea face, cea a copiului de-abia conceput, pentru care orizontul total și originea totală este uterul mamei sale (mamă și tată, e același lucru)». Aici, de fapt, este vorba despre o paternitate ultimă, radicală și continuă. «*Tam pater nemo*, nimeni nu e atât de tată, El este unicul Tată, toată viața noastră este în funcție de El, proprietate a Lui. „Filipe, de atâta vreme ești cu mine și încă nu ai înțeles? Cel care mă vede pe mine, îl vede pe Tatăl.” Aceasta este originea duioșiei și a uimirii infinite pe care Dostoievski o avea pentru Cristos, deoarece

¹⁷⁹ *Ivi.*

în Fiu se află misterul Tatălui, căruia noi îi aparținem, care devine familiar.»¹⁸⁰

Pentru a arăta modul în care devine familiar Misterul, acea sursă de necuprins din care, clipă de clipă, cosmosul și eul meu, precum eul fiecăruia, izvorăsc, căreia întreaga ființare îi aparține în ultimă instanță, «„tată” este cuvântul cel mai puțin îndepărtat pe care-l putem folosi: tată și mamă sunt simbolurile cele mai apropiate, semnele cele mai apropiate ale acestei familiarități. Acum, Dumnezeu a devenit unul dintre noi. Dar ceea ce Cristos, ca model de umanitate, ca parametru, introduce în noi este această conștiință profundă, și mereu tot mai cuprinzătoare, că noi aparținem la ceva mai mare căruia îi putem spune „Tată”. Trebuie să-l recunoaștem în munca noastră și în relațiile noastre, astfel încât munca noastră să devină intensă și oferită, iar relațiile pline de îndurare și de caritate».¹⁸¹

Ce cale a ales Tatăl pentru a ne introduce în relația profundă și familiară cu Sine? L-a trimis pe Fiul său, făcându-l prezență, o prezență pe care noi s-o putem intercepta, astfel încât în Fiul devenit om prin opera Spiritului Sfânt¹⁸² noi să putem „vedea” la ce raport de intimitate cu El suntem chemați și ce noutate insinuează acesta în modul de a privi și de a trata lucrurile.

Cum i-a introdus omul Cristos – pe cei care l-au auzit vorbind și l-au văzut acționând – în conștiința apartenenței la Tatăl? Fiecare gest de-al său, fiecare vorbă,

¹⁸⁰ *Ibidem*, p. 128.

¹⁸¹ *Ivi*.

¹⁸² «Ceea ce [Isus] spune despre Tatăl și despre sine-Fiul izvorăște din acea plinătate a Spiritului care este în el și care se revărsă în inima lui, pătrunde chiar „eul” său, inspiră și înflăcărează din adâncime acțiunea sa» (Ioan Paul al II-lea, Enciclica *Dominum et vivificantem*, 21).

fiecare privire de-a sa era investită, plăsmuită de conștiința Tatălui, documenta conștiința Tatălui. «Cristos, ca om, era determinat pe deplin de această conștiință, astfel încât a putut spune: „Eu și Tatăl una suntem” (In 10,30). Oricui l-ar fi oprit în timp ce mergea, în timp ce vorbea cu apostolii, în timp ce era acolo și mânca, și l-ar fi întrebat: „Conștiința ta de ce e plină în clipa asta?”, i-ar fi răspuns: „De Tatăl”. „Am de mâncare o hrană pe care voi n-o cunoașteți. Hrana mea e să fac voia celui care m-a trimis să-i săvârșesc lucrarea” (In 4,32-34). A împlini lucrarea Lui, asta e viața». Așadar, Giussani insistă, vorbind despre sine și despre noi, orice am face, pe orice drum am fi: «Viața mea e împlinirea operei Sale, și asta nu pentru că sunt preot, pentru mine e exact la fel ca pentru tine care ești dactilografă!». ¹⁸³

Experiența lui Cristos este experiența cu care suntem chemați să ne comparăm, să ne identificăm, la ea trebuie să ne uităm. Dacă acum ne-ar opri cineva pe stradă în timp ce mergem și ne-ar întreba: «De ce e plină conștiința ta, acum?», ce i-am răspunde? Să fie clar, nu este vorba de a repeta anumite cuvinte, ci de a surprinde de ce este efectiv plină conștiința în timp ce trăim.

Ce anume înseamnă să fim conștienți de Tatăl? Cine este Tatăl? Tatăl este originea tuturor lucrurilor, adică originea de la care provin toate lucrurile, de la care încep floarea de pe câmp la fel cu chipul persoanei iubite. Și ce legătură există între conștiința pe care Cristos o are cu privire la Tatăl și raportul pe care El îl are cu realitatea? Ce beneficiu are pentru noi acest mod al său de a-și trăi viața în raport cu Tatăl?

¹⁸³ L. Giussani, *La convenienza umana della fede*, op. cit., pp. 128-129.

În Cristos, a devenit familiară acea modalitate de a se raporta la ființa care corespunde inimii, care satisface, împlinește, nu dezamăgește. E rațiunea pentru care am fost creați: «Recunoașterea realului ca ceva care purcede din Mister ar trebui să fie familiară rațiunii, dat fiind că tocmai în recunoașterea realului așa cum este, adică așa cum l-a voit Dumnezeu, și nu redus, aplatizat, fără profunzime, își găsesc corespondența exigențele „inimii” și se realizează până la capăt posibilitatea de rațiune și de afecțiune care suntem. Rațiunea, de fapt, prin însuși dinamismul ei original, nu se poate împlini decât recunoscând realul ca înrădăcinat în Mister. Rațiunea umană își atinge punctul cel mai înalt, adică este cu adevărat rațiune, când recunoaște lucrurile ca fiind ceea ce sunt, iar lucrurile sunt întrucât purced de la un Altul».¹⁸⁴

A recunoaște realitatea provenind de la Mister nu e o iluzie specifică vizionarilor, o autoconvingere, ci este apogeul unei folosiri adevărate a rațiunii și a afecțiunii. Cât de familiar ne este el? De câte ori ni s-a întâmplat să recunoaștem Misterul privind lucrurile obișnuite? Nu e o chesiune de talent. A recunoaște realitatea ca semn al Misterului este la îndemâna tuturor, cum afirmă sfântul Paul în epistola sa către Romani: «Fiindcă ce se poate cunoaște despre Dumnezeu le este descoperit în ei, căci le-a fost arătat de Dumnezeu. În adevăr, însușirile nevăzute ale Lui, puterea Lui veșnică și dumnezeirea Lui se văd lămurit de la facerea lumii, când te uiți cu băgare de seamă la ele în lucrurile făcute de El».¹⁸⁵

¹⁸⁴ L. Giussani-S. Alberto-J. Prades, *Generând urme*, op. cit., p. 25

¹⁸⁵ Rm 1,19-20.

Dacă este la îndemâna tuturor, asta nu înseamnă că este totuși scontat. Dimpotrivă. Ceea ce ar trebui să fie pe cât de familiar rațiunii noastre – care din punct de vedere structural este creată astfel încât să poată sesiza semnificația realității – pe atât de adecvat libertății noastre, din punct de vedere istoric ni se pare departe, încețoșat, nu reușim să vedem și să afirmăm. Astfel încât, atunci când ni se întâmplă să recunoaștem realul ca semn al Misterului rămânem stupefiați. Înseamnă că, pentru noi, aceasta nu este o experiență obișnuită. Obișnuit e, dimpotrivă, un alt mod de a ne raporta la realitate, acela care consideră de la sine înțeleasă existența ei.

Care este experiența cotidiană a raportului cu persoanele, cu lucrurile, cu evenimentele specifică lui Isus, așa cum ne arată Evanghelia? Isus surprinde toată realitatea ca eveniment: «Dinamica evenimentului descrie orice clipă a vieții: floarea câmpului pe care „Tatăl o îmbracă mai frumos decât e îmbrăcat Solomon” este eveniment; pasărea care cade –, „și Tatăl o știe” – este un eveniment; „firele de păr de pe cap care ne sunt numărate” sunt un eveniment. De asemenea cerurile și pământul care există de milioane de secole sunt un eveniment, un eveniment care se petrece încă și astăzi ca noutate, dat fiind că explicarea lor nu poate fi epuizată. A întrevădea în raportul cu orice lucru un altceva înseamnă că raportul însuși este un eveniment».¹⁸⁶

E greu să nu rămânem uimiți și atrași de privirea lui Isus asupra realității, privire descrisă în Evangheliile. El arată un mod de a trăi realitatea care nu o aplatizează, nu o reduce, întrupează și mărturisește un raport ade-

¹⁸⁶ L. Giussani-S. Alberto-J. Prades, *Generând urme ...*, op. cit., p 23.

vărat, întreg, cu fiecare aspect al realului. Mărturisindu-ne cum privește totul – floarea de pe câmp, pasărea care cade, omul care suferă –, Isus ne introduce într-o familiaritate cu Misterul care se întâmplă acum: totul poate fi trăit ca eveniment, adică în măsura în care provine acum – în ultimă instanță – de la Mister.

Ce anume îi permitea să trăiască realul cu această intensitate? Raportul său cu Tatăl. Pentru a relua termenii folosiți mai devreme, Isus nu își puna speranța într-o afirmare de sine, într-o expresivitate a Sa, ci în raportul cu Tatăl (chiar și miracolele nu au fost niciodată o paradă a capacităților sale, au fost mereu o trimitere către Tatăl, au fost împlinite pentru ca toți să își dea seama de Tatăl și ca să recunoască că Tatăl l-a trimis). Modul Său de a trăi ca om nu era o afirmare de sine, ci o ascultare a voinței Tatălui. Raportul său constant cu Tatăl, de care era plină conștiința lui în fiecare clipă, îl făcea să trăiască totul cu o intensitate și cu o densitate incomparabile. În omul Cristos găsim oglindit, în toată splendoarea sa, conținutul frazei lui Romano Guardini: «În experiența unei mari iubiri, [...] tot ceea ce se întâmplă devine un eveniment în cadrul ei».¹⁸⁷

Nimic nu îl acapara ca Tatăl: «Eu și Tatăl una suntem».¹⁸⁸ Nici chiar răul pe care-l îndura nu reușea să-l dezlipească de Tatăl. Ba dimpotrivă, tocmai acolo se vede toată densitatea raportului Său cu Tatăl, care Îl face să se încreadă în Tatăl dincolo de orice măsură. «Această încredere originară în Tatăl, care nu este umbră de nicio suspiciune, se bazează pe comuni-

¹⁸⁷ R. Guardini, *L'essenza del cristianesimo* [Esența Creștinismului, n. tr.], Morcelliana, Brescia 1980, p. 12.

¹⁸⁸ Gv 10,30.

nea Spiritului cu Tatăl și cu Fiul: Spiritul menține vie, în Fiul, imperturbabila încredere datorită căreia orice cerință a Tatălui – și de-ar fi fost transformarea separării personale în abandon – va fi mereu o rezultată a iubirii, căreia, întrucât Fiul a devenit om, va trebui să-i răspundă printr-o ascultare umană.»¹⁸⁹ Aici se află originea victoriei lui Cristos asupra nimicului. Modul de a trăi al Fiului este victoria asupra nimicului.

În tot ceea ce face, Cristos mărturisește raportul său cu Tatăl: «Cine crede în mine, nu crede în mine, ci în Tatăl care m-a trimis.»¹⁹⁰ Totul, fiecare gest sau cuvânt al său trimite la Tatăl, la Mister. Fiecare privire a Sa, ori acțiune, este invadată de această Prezență. Cum spune Giussani, prin fraza aceea pe care mi-am propus să mi-o repet de fiecare dată când pot: «Omul Isus din Nazaret – investit de misterul Cuvântului și, în consecință, asumat în însăși natura lui Dumnezeu (dar aparența lui era absolut la fel cu cea a tuturor oamenilor) –, pe acest om nu-l vedeau făcând nici măcar un singur gest fără ca forma lui să nu demonstreze conștiința Tatălui.»¹⁹¹ Insistând asupra ceea ce caracteriza auto-conștiința omului Isus, Giussani reia cuvintele Evangheliei după Ioan: «Hrana mea este a face voia celui care m-a trimis și împlinirea operei sale». Sau: „Tatăl meu mereu săvârșește și la fel și eu”. Viața Sa e ca o mimare continuă, ca o imitație continuă, ca o oglindă; conștiința Sa era mereu oglinda Tatălui. „Eu nu pot

¹⁸⁹ H.U. von Balthasar, *Se non diventerete come questo bambino* [Dacă nu veți deveni precum acest copil, n. tr.], Piemme, Casale Monferrato (AL) 1991, p. 31.

¹⁹⁰ Cfr. Gv 12,44.

¹⁹¹ L. Giussani, «Un uomo nuovo» [«Un om», n. tr.], *Tracce-Litterae communionis*, n. 3/1999, p. VII-IX.

face nimic de unul singur: judec în funcție de ceea ce ascult”, ce ascult în conștiința mea, „și judecata mea e dreaptă, pentru că nu voința mea o caut, ci voința celui care m-a trimis.”¹⁹²

Isus trăia cu conștiința că toată valoarea lui depindea de raportul cu Tatăl. În afara acestui raport nimic n-ar fi durat, nimic nu ar fi avut consistență. Tatăl, raportul cu El, conferea densitate și semnificație oricărui lucru: «Isus se miră, în mod cert, în fața tuturor lucrurilor [...], de la cea mai mărunță floare de pe câmp și până la cerul infinit. Însă această uimire își are originea în uimirea și mai mare a Fiului cel veșnic care, în Spiritul asbolut al iubirii, se miră pentru iubirea însăși care domină totul și stăpânește. „Tatăl este mai mare”».¹⁹³

2. A-l urma pe Isus: a fi fii

Cum poate deveni familiară, din punct de vedere istoric, pentru fiecare dintre noi, această privire asupra lumii și asupra propriului sine? În compania lui Isus. E în avantajul nostru să învățăm privirea lui Cristos asupra realității, pentru că «dacă omul nu privește lumea ca pe ceva „dat”, ca eveniment, adică plecând de la gestul contemporan al lui Dumnezeu care i-o dă, el pierde toată forța de atracție a acesteia, de surpriză și de sugestie morală, adică forța de a sugera adeziunea la o ordine și la un destin al lucrurilor».¹⁹⁴ În schimb, atunci când re-

¹⁹² L. Giussani, *La convenienza umana della fede*, op. cit., p. 129.

¹⁹³ H.U. von Balthasar, *Se non diventerete come questo bambino*, op. cit., p. 45-46.

¹⁹⁴ L. Giussani-S. Alberto-J. Prades, *Generând urme ...*, op. cit., p. 23.

alul e recunoscut ca eveniment, ca avându-și originea în Mister, în propria viață se produce o intensitate fără asemănare: «Ce intensitate este promisă pentru viața celui care ia în considerare, clipă de clipă, raportul a toate cu originea! Orice clipă are un raport definitiv cu Misterul, și de aceea nu se pierde nimic: existăm pentru aceasta, și aceasta este fericirea noastră».¹⁹⁵

Raportul cu Tatăl este ceea ce umple cu semnificație și pozitivitate fiecare secundă, chiar și cea mai efemeră. Și noi trebuie să fim conștienți de asta: «Nu există nicio clipă / care să nu ne graveze cu puterea / secolelor; și viața are în fiecare zvâcnire a sa / măsura cea cumplită a veșniciei».¹⁹⁶ Altminteri totul se destramă și golul de sens câștigă. De aceea, a-l urma pe Isus ne convine la maxim. Urmându-L, putem vedea adevăritarea promisiunii Sale: «Cine mă urmează, va avea însutitul aici, jos». În compania lui Isus raportul adevărat cu realul poate deveni experiență stabilă în noi, religiozitatea – adică raportul recunoscut și trăit cu Misterul, în toate lucrurile, care are de-a face cu totul – poate deveni experiența fiecărei clipe, și odată cu asta poate deveni continuă schimbarea vieții care derivă din ea.

Cu Cristos nu se pierde nimic, pentru că Cristos ne permite să intrăm într-o familiaritate cu Tatăl. «După ce am discutat atât și după ce am stat atât de mult împreună, putem începe să simțim ce soi de intensitate, de noblețe, de ușurință a vieții, ce soi de viață diferită introduce acest lucru! [...] „Am coborât din ceruri nu ca să fac voința mea, ci voința celui care m-a trimis.

¹⁹⁵ *Ibidem*, p. 25.

¹⁹⁶ A. Negri, «Tempo» [«Timp», n. tr.], în Id., *Mia giovinezza* [Tinerețea mea, n. tr.], Bur, Milano 2010, p. 75.

Și voința celui care m-a trimis e ca eu să nu pierd nimic din ceea ce el mi-a dat”. Ca eu să nu pierd nimic! Isus se referea la apostoli, la discipoli, dar se poate lărgi sensul acestei fraze. Voința Tatălui e ca eu să nu pierd nimic din ceea ce mi-a dat: fiecare moment, fiecare circumstanță de viață, fiecare provocare, fiecare lucru de făcut. Este o intensitate spontană, mereu tot mai spontană – nu e o fixație –.»¹⁹⁷

Este intensitatea mărturisită de Bonhoeffer, într-una din scrisorile scrise în timpul detenției soldate cu moartea, din cauza opoziției sale față de regimul național socialist: «„Lăsați, dragi frați / ceea ce vă tulbură / ceea ce vă lipsește / eu vă înapoiez totul”. Ce înseamnă acest „vă înapoiez totul”? Nimic nu se pierde, ci în Cristos totul se recuperează, păstrat, evident într-o formă transformată, transparentă, clară [...]. Cristos înapoiază [...] toate acestea și exact în felul înțeles în mod original de Dumnezeu, fără deformarea adusă de păcatul nostru».¹⁹⁸

Fiecare circumstanță e aptă să aducă acea noutate pe care Cristos a introdus-o în lume. Dar pentru ca acest lucru să se întâmple nu e suficient un efort de-al nostru – chiar dacă asta nu înseamnă că nu e nevoie de libertatea noastră -. Să ne uităm bine la ce înseamnă să-l urmărim pe Isus. Care este calea pe care Isus ne-o mărturisește? Nu efortul, ci filiația. A fi fii. Isus ne învață ce anume înseamnă să fim fii, mărturisindu-ne cum este El fiu. Calea desăvârșirii pe care El o arată nu e aceea de a fi în stare, ci de a fi fii.

¹⁹⁷ L. Giussani, *La convenienza umana della fede*, op. cit., p. 129-130.

¹⁹⁸ D. Bonhoeffer, *Resistenza e resa. Lettere e scritti dal carcere* [*Rezistență și capitulare. Scrisori și scrieri din închisoare*, n. tr.], Paoline 1988, Cinisello Balsamo (MI), p. 238-239.

Sfântul Paul le amintește creștinilor Bisericii de la începuturi, originea acestei familiarități: «Că sunteți fii e demonstrat de faptul că Dumnezeu a trimis în inimile noastre Spiritul Fiului său, care strigă: „Abbà! Tată!”».¹⁹⁹ Și din nou: «Voi nu ați primit un spirit de sclavi pentru a recădea în frică, ci ați primit Spiritul care vă face fii adoptivi, prin care strigăm: „Abbà! Tată!”».²⁰⁰ Benedict al XVI-lea comentează: «Devenind o ființă umană ca noi, prin Întrupare, Moarte și Înviere, Isus [...] ne primește în umanitatea sa și în însăși ființarea sa ca Fiu, astfel că și noi putem intra în apartenența sa specifică la Dumnezeu. Desigur, filiația noastră față de Dumnezeu nu are aceeași plenitudine cu cea a lui Isus: noi trebuie să devenim fii mereu tot mai mult, de-a lungul întregii noastre existențe creștine, crescând pe urmele lui Cristos, în comuniune cu El, pentru a intra tot mai profund în relația de iubire cu Dumnezeu Tatăl, care ne susține viața. Această realitate fundamentală e cea care ni se deschide atunci când ne deschidem în fața Spiritului Sfânt și El ne face să ne adresăm lui Dumnezeu, spunându-i „Abbà!”, Tată. Am intrat realmente dincolo de creație prin înfierea cu Isus; suntem uniți realmente în Dumnezeu și fii într-un mod nou, într-o dimensiune nouă».²⁰¹ De fapt, subliniază H. Schlier, a fi în Cristos Isus «ni se manifestă, devine ceva accesibil și prezent, devine o experiență istorică a noastră în „a fi în Spirit” [...]. În Spirit, de fapt, Isus Cristos se manifestă și i se oferă experienței».²⁰²

¹⁹⁹ Gal 4,6.

²⁰⁰ Rm 8,15.

²⁰¹ Benedict al XVI-lea, *Audiență generală*, 23 mi 2012.

²⁰² H. Schlier, *Linee fondamentali di una teologia paolina [Linii fundamentale ale unei teologii pauline, n. tr.]*, Queriniana, Brescia 2008, p. 156.

Tocmai la această devenire de fii face referire, în mod sugestiv, Isacco della Stella, în lucrarea sa *Sermoni* [*Predici*, n. tr.]: «Ce anume își dorește sclavul cel mai mult, dacă nu să devină fiu? Ba chiar mai mult, fraților, cine ar îndrăzni și numai de-abia, de-abia să creadă asta, dacă însăși bunătatea lui Dumnezeu nu i-ar permite-o și nu i-ar promite-o?».²⁰³ Și un pic mai departe: «*Cum eu și cu tine suntem un singur lucru, la fel ei să fie una cu noi*. Iată înspre ce năzuiește sclavul, încotro se reconciliază dușmanul pentru ca din dușman să devină sclav, din sclav prieten, din prieten fiu, din fiu moștenitor, din moștenitor unul, să devină și mai mult unul și același cu însuși izvorul moștenirii; și așa cum nu va putea fi lipsit de sine însuși, la fel nu va putea fi lipsit de moștenirea care este însuși Dumnezeu».²⁰⁴ Greșeala noastră e că ne gândim că diversitatea lui Isus ar consta într-o capacitate superioară, care îi permite să facă ceea ce noi nu reușim să facem, adică să trăim fără să cedăm în fața nimicului. În schimb Isus nu se sustrage și nu se stafidește, nu e victimă a nimicului, fiindcă trăiește pentru Tatăl. Aceasta este singura Sa forță: «Eu trăiesc pentru Tatăl».²⁰⁵ Diversitatea Sa nu se află în capacitatea lui de a putea fi El însuși în mod autonom. Diversitatea Lui provine din faptul că este Fiu. Aici e toată diferența calitativă a lui Cristos.

Conținutul autoconștiinței Sale este raportul cu Tatăl. «„Cel care vorbește de la sine, caută propria glorie” [afirmarea de sine] – și asta ne decapitează: e suficient

²⁰³ Isacco della Stella, «Sermone V» [«Sermon V», n. tr.], în *Pensieri d'amore* [*Gânduri de iubire*, n. tr.], sub îngrijirea M.A. Chirico, Piemme, Casale Monferrato (AL) 2000, p. 102.

²⁰⁴ *Ibidem*, p. 110.

²⁰⁵ Gv 6,57.

să ne gândim la discuțiile noastre – „dar cel care caută gloria celui care l-a trimis, acesta spune adevărul”. Nu se caută afirmarea propriilor puncte de vedere, ci afirmarea – plină de tentativă și de umilință – a adevărului, în căutarea „părerii” Celui care ne-a trimis.»²⁰⁶

Ce înseamnă să nu căutăm afirmarea propriilor puncte de vedere? E o atitudine diferită a conștiinței. «Cuvântul „conștiință” pe buzele creștinului e fix opusul celui de pe buzele omului modern. În gura omului modern cuvântul conștiință („eu îmi urmez conștiința”) înseamnă locul în care cineva își generează gândurile, și are dreptul de a afirma ceea ce gândește și ce simte, pentru că se înțelege pe sine ca fiind sursa a toate: conștiința este concepută ca fiind sursa criteriilor și a părerilor.» Pentru omul creștin, în schimb, conștiința este «locul din sine în care cineva caută și ascultă adevărul Altcuiva; de aceea creștinul e prin natura sa, umil, și atunci când ceva e foarte clar, e foarte cert, e cu umilință cert, și cu totul gata să pună în act energiile sale pentru o căutare, pentru „a-l auzi”, cum spunea mai devreme Evanghelia după Ioan: „Cel care m-a trimis spune adevărul, și eu spun lumii lucrurile pe care le-am auzit de la el”. Spunem ceea ce am auzit».²⁰⁷

A asculta adevărul Altcuiva, a spune ceea ce a fost auzit de la Altcuiva: oare o fi o atitudine grea sau ciudată? Nu, răspunde Giussani, referindu-se la adulții cu care vorbește: «Faceți mereu asta, *pardon*, o faceți des», trebuie doar să deveniți conștienți că o faceți. «Ce lucru măreț e să fiți conștienți că o faceți, să vă surprindeți când le spuneți sau când le recomandați lucrurile copiilor voștri, prie-

²⁰⁶ L. Giussani, *La convenienza umana della fede*, op. cit., p. 130.

²⁰⁷ *Ibidem*, p. 130-131.

tenilor, pentru că e același lucru, să vă surprindeți când le vorbiți copiilor voștri și să puteți spune: „Cel care mă face să vorbesc așa spune adevărul, și eu spun lucrurile pe care le-am auzit de la El, eu îi spun copilului meu lucrurile pe care le-am auzit de la El”». ²⁰⁸ Când, în raportul cu copiii, operează această conștiință nouă, «ce liniște, ce siguranță, ce pace este atunci! Sunteți liberi chiar și în fața răspunsului pe care îl va da copilul. În schimb, atunci când părerea noastră e cea care contează, vrem cu orice preț să se impună părerea noastră: dominăm». ²⁰⁹ Acestea sunt semnele foarte concrete ale verificării care arată dacă noua conștiință generată de Cristos începe să pătrundă în măruntaiele noastre sau nu.

Așadar, important e să devină tot mai familiară conștiința Tatălui, astfel încât fiecare să poată spune, ca Isus: «Cel care m-a trimis este cu mine». Este o experiență care se maturizează în timp, în măsura în care continuăm să mergem, în măsura în care nu încetăm să parcurgem drumul pe care întâlnirea îl deschide mereu, așa cum spuneam. «Să încercăm să ne gândim, să ne imaginăm pe cineva, un om care, de zece, de o sută, de o mie de ori pe zi ia act de conștiință a faptului că Cel care l-a trimis, adică Cel care îl creează, Misterul care îl creează, e cu el, că Dumnezeu e cu el: seninătatea anumitor chipuri, a anumitor chipuri de călugări sau călugărițe, își are originea aici. Dar în această origine rezidă seninătatea impresionantă a chipurilor multor prieteni de-ai noștri, fiindcă printre noi trăiesc aceste lucruri.» ²¹⁰

²⁰⁸ *Ibidem*, p. 131.

²⁰⁹ *Ivi.*

²¹⁰ *Ibidem*, p. 132.

O astfel de conștientizare plăsmuiește fiecare clipă, fiecare gest, fiecare privire, modul de a aborda totul, pas după pas. «„De la Dumnezeu vin, nu de la mine însumi!” . Nu vă spun vouă asta, ci mi-o spun mie», subliniază Giussani chiar în timp ce atrage atenția asupra acestor lucruri, și «fiecare trebuie să și-o spună sieși: nu vin de la mine, ci mă trag dintr-un Altul, drept pentru care eu trebuie să săvârșesc operele Celui în care îmi am originea, trebuie să ascult, trebuie să privesc, trebuie să imit. Dacă, în orice moment al vieții sale, cineva s-ar fi apropiat de acel tânăr sau de acel om, Isus din Nazareth, și l-ar fi întrebat: „La ce te gândești?”, ar fi răspuns: „La Tatăl”, dar nu abstract față de lucruri. «A te gândi la Tatăl e un mod plin de adevăr de a gândi lucrurile, e modul adevărat de a gândi lucrurile: e o modalitate a privirii pe care i-o duci soției tale sau soțului tău, copiilor tăi, serviciului tău, binelui și răului care îți se întâmplă, ție însuși.»²¹¹

Isus ne revelează Misterul ca Tată. El este cel care ne învață să spunem: «Tatăl nostru». A surprinde clipă de clipă raportul a toate cu originea, înseamnă, atunci, să surprindem raportul a toate cu Tatăl. Și asta ne face să vedem toate lucrurile în adevărul lor, în întregimea lor, în latura lor pe care se poate construi. «Dar vă gândiți că raportul cu Misterul, cu Tatăl, cum spunea Isus, și deci imitarea lui Cristos, nu ne face să privim bărbatul, femeia, copiii și florile, lucrurile? Nu, ne face să le privim într-un mod de o sută de ori mai intens și mai adevărat. Astfel că, chiar și bâlbâindu-ne, înțelegem că adevărul se află aici;

²¹¹ *Ivi.*

chiar și trecând prin bâlbâiala noastră, noi percepem că adevărul ne vine de aici.»²¹²

3. Răul este uitarea

Raportul cu Tatăl nu îndepărtează de la lucruri, nu le suprimă, ci le umple de semnificație. A ne gândi la Tatăl este modalitatea veridică de a ne gândi la lucruri. E o privire finalmente adevărată. Atunci totul dobândește o densitate, o intensitate unică: în sfârșit se afirmă valoarea clipei, a raporturilor, a muncii, a realității, a circumstanțelor, a suferinței proprii și a altcuiva.

Există niște semne ale acestei modalități adevărate de a trata totul: libertate, pace, certitudine imperturbabilă, încredere, abandon («În mâinile tale mă încredințez, îmi încredințez sufletul»). Anxietatea nu mai are câștig de cauză în noi, nu mai suntem determinați de reușita unei expresivități de-ale noastre, nu mai domină frica și incertitudinea. «Și de ce să te chinui singur când e așa ușor să ascuți?»,²¹³ spune Claudel, punând aceste cuvinte în rolul personajului său Anna Vercors, în volumul *L'Annuncio a Maria* [*Vestirea Mariei*, n. tr.].

Și totuși, câtă minciună și câtă parțialitate în modul nostru de a gândi și de a ne trata pe noi înșine, pe ceilalți, lucrurile! De unde vin ele, ne întrebăm adesea? Și imediat ne și răspundem: păcatul, dar fără a ști bine în ce anume constă cu adevărat păcatul. Ne vine imediat în minte lipsa noastră de energie, de forță, de voință,

²¹² *Ibidem*, p. 138.

²¹³ P. Claudel, *L'Annuncio a Maria*, Bur, Milano 2011, p. 179.

de coerență. Este simptomul tendinței către moralismul care însoțește ca o umbră ceea ce trăim și face opace multe din zilele noastre.

Să încercăm atunci să privim mai profund acest aspect, fără să ne lăsăm imediat induși în eroare de moralism. Experiența păcatului este «literalmente dispariția conștiinței Tatălui, adică dispariția tensiunii de a face să se întâmple această conștiință». De fapt, «dacă eu sunt legat la acest „mai mare decât mine”, [...] și dacă esența mea e să trăiesc în mod conștient, atunci, dacă eu abandonez conștiința acestui raport, atunci acesta este răul! Răul este acțiunea umană care abandonează conștiința acestui raport. [...] Adevăratul rău, stofa răului este această uitare. Ce importanță au atunci rugăciunile de dimineață și de seară! Ce importanță are să spunem Tatăl Nostru! Să ne obligăm să-l spunem lent, gândind cuvintele: ca cel puțin pentru o clipă din cele 24 de ore, cineva să devină om, fiindcă apoi are influență asupra toate!».²¹⁴

Adevărata problemă nu este, înainte de toate, lipsa de energie, de forță a voinței, de coerență, ci uitarea, lipsa de familiaritate cu Tatăl. Și nu e o problemă de capacitate. Când lipsește conștiința Tatălui, adică lipsește conștiința de a fi fii, se reduce scopul vieții; acesta devine pură afirmare de noi înșine; adică, facem totul «pentru un scop efemer, care aruncă totul în neant. Dacă facem pentru noi înșine, aruncăm totul în nimic. Nouăzeci la sută, ba mai mult, toate acțiunile noastre au acest destin teribil, împotriva căruia trebuie să mergem noi». De aceea, în măsura în care conștiința că viața noastră este funcție de ceva mai mare nu crește

²¹⁴ L. Giussani, *La convenienza umana della fede*, op. cit., p. 134.

în noi și, în timp, «nu subîntinde tot ceea ce facem, noi aruncăm totul în nimic».²¹⁵

A face pentru sine este echivalent cu a arunca totul în nimic, totul devine efemer datorită lipsei de profunzime, de semnificație. Lipsește scopul adecvat al acțiunii, al lucrului pe care trebuie să-l facem. Viața e redusă la aparență, e aplatizată, totul e aplatizat: că mâncăm, că bem, că întemeiem o familie, că muncim, timpul liber etc.

În mod ultim nu rămâne nimic pentru care să merite să trăim, nimic care să ne poată atrage și să facă lucrurile semnificative. Valoarea lucrurilor, de fapt, depinde de semnificația pe care o au și de intensitatea de conștiință cu care le trăim.

Giussani repropune un episod semnificativ care i s-a întâmplat în perioada primilor săi ani de învățământ: «Îmi amintesc – și povesteam asta chiar în prima perioadă când făceam ore de religie – că imediat după război, atunci când erau carele de boi, o dată m-am întors de la San Remo, unde fusesem trimis de Caritasul de la Milano (condus atunci de monseniorul Bicchierai), la clasa întâi. Dar și la clasa întâi stăteam unul peste altul. Era, lângă mine, un domn foarte distins, în vârstă, o fi avut vreo șaptezeci de ani. Îmi spune că a fost la San Remo ca să facă o donație mare unei mănăstiri. Și apoi adaugă: „Vedeți, eu”, și nu mi-a spus numele, „am obținut tot ceea ce am vrut să obțin de la viață, pentru că am zeci de fabrici, de industrii” – în sfârșit, era un mare om al industriei –, „dar eu, ajuns la șaptezeci de ani, mă întreb dacă nu cumva mi-am pierdut viața”.»²¹⁶

²¹⁵ *Ibidem*, p. 135.

²¹⁶ *Ibidem*, p. 135-136.

Cum putem noi învăța, azi, acea familiaritate cu Misterul, cu Tatăl, drept pentru care acel raport cu realitatea, pe care Isus l-a introdus în istorie? De asta depinde posibilitatea de a nu ceda în fața tentației nihilismului, în fața dubiului legat de consistența ultimă a realității, a sinelui nostru, și în fața dubiului legat de pozitivitatea vieții. Ce anume poate genera niște fii ca Isus azi?

CAPITOLUL 6

FII ÎN FIUL

Am văzut că conștiința lui Cristos era dominată de gândul la Tatăl, era definită de conștiința Tatălui. De aceea, dacă-l urmăm pe Cristos, dacă ne hotărâm să-L urmăm, «conștiința lui Dumnezeu trebuie să pătrundă în ceea ce facem; și, încet încet, în timp, devine obișnuință. [...] Gândul lui Dumnezeu este ceva care e legat de toate, adică ceva ce coincide cu un mod de a vedea totul, soția voastră și pe voi înșivă, binele și răul, astfel încât binele nu poate deveni orgoliu și răul nu devine disperare».²¹⁷

În acest punct poate apărea o întrebare. Discipolii au fost introduși de Isus în conștiința raportului său cu Tatăl: «Tuturor celor care l-au primit, le-a dat puterea de a deveni fii ai lui Dumnezeu».²¹⁸ Și noi, azi, de cine suntem introduși? E tot Cristos care ne introduce în raportul cu Tatăl. Cum?

1. Prin compania credincioșilor. Carisma

Cristos, așa cum am atras atenția,²¹⁹ dă buzna azi în viața mea, atrăgându-mă la El, printr-o prezență, un

²¹⁷ L. Giussani, *La convenienza umana della fede*, op. cit., pp. 133-134.

²¹⁸ Gv 1,12.

²¹⁹ Vezi aici, p. 61-70.

trup precis, anume, o întâlnire convingătoare, prin care eu pot trăi aceeași experiență de raport cu El pe care au trăit-o primii care l-au întâlnit. Deci, în Fiu, în raportul cu Cristos prezent aici și acum, devenim fii, în raportul cu Cristos învățăm să spunem: «Tată», să recunoaștem Misterul care ne creează, ca «Tată». *Abbà* este termenul folosit de Isus: el exprimă o familiaritate în raportul cu Dumnezeu, raport care fusese până atunci de neconceput, inimaginabil.

La fel ca acum două mii de ani, noi devenim «fi în Fiu» prin credința Botezului în care primim Spiritul Sfânt, Spiritul lui Cristos, «darul cel mai prețios și necesar care ne face fii ai lui Dumnezeu»²²⁰ și membre ale Corpului lui Cristos, care este Biserica, «poporul reunit de unitatea Tatălui, a Fiului și a Spiritului Sfânt», după minunata descriere a sfântului Ciprian amintită în *Lumen Gentium* 4, îmbogățit de «daruri ierarhice și carismatice», date pentru a contribui, în diferite moduri, la edificarea și misiunea sa. Scrisoarea *Iuvenescit Ecclesia* despre relația dintre darurile ierarhice și carismatice amintește începutul, enunțat de Ioan Paul al II-lea, despre «coesențialitatea» acestor daruri și îl citează pe papa Benedict al XVI-lea când afirmă că «în Biserică, până și instituțiile esențiale sunt carismatice și, pe de altă parte, carismele trebuie, într-un fel sau altul, să se instituționalizeze pentru a avea coerență și continuitate. Astfel, ambele dimensiuni generate de același Spirit pentru același Corp al lui Cristos, contribuie împreună să facă prezent misterul și opera salvifică a lui Cristos în lume».²²¹

²²⁰ Benedict al XVI-lea, *Audiență generală*, 23 mai 2012.

²²¹ Congregația pentru Doctrina Credinței, Scrisoarea *Iuvenescit Ecclesia*, 10).

De aceea mișcările și noile grupări generate de darul carismelor Spiritului reprezintă o mărturie semnificativă a felului în care Biserica nu crește «prin prozelitism, ci „prin atracție”». ²²²

Papa Francisc nu ratează ocazia de a rechema aceste noi grupări la deschiderea misionară, la obediința necesară față de păstori și față de imanența bisericească, întrucât «în interiorul comunității îmbobocesc și înfloresc darurile cu care ne copleșește Tatăl; și în sânul comunității se învață a le recunoaște ca semn al iubirii sale pentru toți fiii săi». ²²³

Noi îi aparținem lui Dumnezeu, Tatăl, suntem «ai Săi» în sensul cel mai radical al termenului, adică suntem creaturile Sale. Dar această dependență a noastră, de creaturi «ar rămâne o percepție enigmatică și pasageră dacă nu ne-ar fi fost revelată în mod clar în Cristos [în Spiritul Său]: „pe Dumnezeu nimeni nu l-a văzut vreodată: singurul lui Fiu, care este în sânul Tatălui, Acela L-a făcut cunoscut”». Doar prin apartenența la Dumnezeu care a devenit Om și care a intrat în istorie această «dependență [ultimă și] totală, condiția noastră de „făpturi”, devine clară». ²²⁴ Și apartenența este la Cristos, «nu la ideea de Cristos pe care o avem noi, ci la Cristos cel real, cel care în istorie se prelungește în unitatea credincioșilor în măsura în care sunt uniți cu Papa, episcopul Romei». ²²⁵

Fiul face ca azi să ne fie familiar misterul Tatălui prin Biserică și devine eveniment pentru noi prin harul în-

²²² Francisc, Exort. apost. *Evangelii gaudium*, în Congregația pentru Doctrina Credinței, *Scrisoarea Iuvenescit Ecclesia*, 2.

²²³ Congregația pentru Doctrina Credinței, *Scrisoarea Iuvenescit Ecclesia*, 10.

²²⁴ L. Giussani-S. Alberto-J. Prades, *Generând urme ...*, op. cit., p. 65.

²²⁵ L. Giussani, *La verità nasce dalla carne*, op. cit., p. 54.

tâlnirii cu o carismă – pentru noi carisma dăruită lui don Giussani –. Spiritul lui Dumnezeu, în libertatea și în imaginația Sa infinită, poate realiza « mii de carisme, mii de moduri de participare în Cristos. Carisma reprezintă tocmai modalitatea de timp, de spațiu, de caracter, de temperament, modalitatea psihologică, afectivă, intelectuală, cu care Domnul devine eveniment pentru mine și, în același mod, și pentru alții. Acest mod se comunică de la mine la alții, astfel încât există între mine și aceștia o afinitate care nu există cu toți ceilalți, o legătură de fraternitate mai puternică, mai specifică. În acest fel Cristos rămâne prezent cu noi în fiecare zi până la sfârșitul lumii, în împrejurările istorice pe care misterul Tatălui le stabilește și prin care ne face să recunoaștem și să iubim prezența Lui». ²²⁶

Carisma, așadar, «evidența Evenimentului prezent azi, întrucât ne mișcă, [...] este modalitatea prin care

²²⁶ L. Giussani-S. Alberto-J. Prades, *Generând urme ...*, op. cit., p. 97. În *Iuvenescit Ecclesia* citim: «Darurile „carismatice” sunt conferite unei singure persoane, dar pot fi și împărtășite de alții și astfel sunt continuate în timp ca o moștenire prețioasă și vie, care generează o deosebită afinitate spirituală între personae” (Ioan Paul al II-lea, Exortația apostolică *Christifideles laici*, n. 24: AAS 81 (1989), 434). Relația dintre caracterul personal al carismei și posibilitatea de a participa la ea exprimă un element decisiv al dinamicii ei, întrucât se referă la raportul care, în comuniunea bisericească, leagă mereu persoana de comunitate (Cf. *ibid.*, n. 29: AAS 81 (1989), 443-446). Darurile carismatice, prin practicarea lor, pot da naștere unor afinități, apropieri și înfrățiri spirituale prin care patrimoniul carismatic, pornind de la persoana fondatorului, este împărtășit și aprofundat, dând viață unor reale și adevărate familii spirituale. Grupările bisericesti, sub diferitele lor forme, se prezintă ca daruri carismatice împărtășite». (Congregația pentru Doctrina Crediței, Scrisoarea *Iuvenescit Ecclesia* către Episcopii Bisericii catolice despre relația dintre daruri ierarhice și carismatice pentru viața și misiunea Bisericii, Roma, 15 mai 2016, 16).

Spiritul lui Cristos ne face să percepem Prezența Lui excepțională, ne dă puterea să aderăm la ea cu simplitate și dragoste». ²²⁷ Carisma face vie Biserica și este în funcție de toată viața bisericească. «Fiecare dintre modalitățile istorice cu care Spiritul pune omul în raport cu Evenimentul lui Cristos este mereu un „aspect particular”, o particulară modalitate de timp și de spațiu, de temperament, de caracter. Dar este un aspect particular care deschide spre totalitate.» ²²⁸

Ioan Paul al II-lea a observat cu acuitate că «originalitatea proprie carismei, care dă viață unei Mișcări, nu pretinde, nici n-ar putea, să adauge nimic la bogăția *depositum fidei*, păzită de Biserică cu o fidelitatea plină de pasiune. Ea, însă, constituie un sprijin puternic, o rechemare sugestivă și convingătoare de a trăi din plin, cu inteligență și creativitate, experiența creștină. Aici se află premisa pentru a găsi răspunsuri adecvate la provocările și la urgențele vremurilor și ale circumstanțelor istorice mereu diferite. În această lumină, carismele recunoscute de Biserică reprezintă niște căi pentru a aprofunda cunoașterea lui Cristos și pentru a se dărui cu mai multă generozitate Lui, sprijinindu-se în același timp tot mai mult pe comuniunea cu tot poporul creștin». ²²⁹

E o dinamică foarte bine reprezentată de această mărturie: «Am intrat în Fraternitatea CL anul acesta, la cincizeci și nouă de ani, în momentul în care, în mod normal, cineva termină lucrurile, nu le începe. Țin să

²²⁷ L. Giussani-S. Alberto-J. Prades, *Generând urme ...*, op. cit., p. 98.

²²⁸ *Ibidem*, p. 98.

²²⁹ Ioan Paul al II-lea, *Mesaj la Congresul mondial al mișcărilor ecleziale*, Roma, 27 mai 1998.

menționez că gravitam în jurul mișcării, de o viață, printr-o grămadă de verișori. Mesajul lui don Giussani m-a luat așa, pe nepusă masă și parcă mi-a rămas ceva în gât. Ceea ce mă fascina era să gădesc răspunsul la întrebarea mea: „Dar cine sunt eu? Sunt creștină acasă, la prânz cu ai mei, și apoi la școală nu sunt nimeni? Sunt credincioasă la liturghie, duminica, și pe urmă la cineforum sunt altcineva?”. Cum se putea potrivi ceea ce simțeam înăuntru nu ca un bagaj educațional, ci ca exigență, cu tot ceea ce întâlneam în afara mea: gândirea unică de după '68, superficialitatea unei judecări preconcepute? Era o întrebare continuă, căutam în toate mediile să gădesc acel lipici ce ar fi putut da sens aceluia puzzle. Acea întrebare găsisese, în invitația lui don Giussani de „a trăi realul” o primă orientare, o posibilitate concretă. Evident, era un bun simț ceea ce cunoscusem la bunicii mei, care nu separau credința lor de viața lor, care erau îmbibați de credință, în fiecare gest, în mod natural, conform naturii. Eu, în schimb, în viața mea de zi cu zi, mă trezeam punând totul în dubiu, și totul își pierdea logica. Dezorientare, separare, superficialitate în relații, mă feream să ating corzile sensibile ca să nu se facă auzite. Dar cumva trăsesem cu urechea, auzisem un învățător care îmi arăta o potecă, exista o soluție. Și cu aceea, cu acele firmituri, am mers înainte: „a trăi realul”. O viață intensă, patru copii, multă muncă, multe greutăți și multe reușite, o viață plină, coerentă. Într-o căutare continuă, pentru că toată truda aceea și acel „a face” era căutare, era dorință, era a merge pe băjbâite, și a încerca multe căi, toate căile posibile. Cerșeam, de îndată ce era posibil, o confirmare, o susținere. Pe care nu le găseam. Găseam aplauze pentru coerența mea și reproșuri pentru

exuberanța mea, găseam judecăți, dar nu comuniune. Pe urmă s-a întâmplat un neprevăzut, un eveniment. Ceva care mă pune la zid, spunându-mi: „Dar tu, un Cristos viu, în tine, ai?”. Nu un răspuns, ci o întrebare. Și răspunsul era deja acolo, în fața mea, avea chipul lui: un Cristos viu înăuntru, azi, aici lângă mine. Nu un Cristos care va fi doar la sfârșit, ci deja azi, aici, acum. Pentru mine. Momentul acela mi-a schimbat viața. Și atunci s-a schimbat modul meu de a mă ruga: nu mai era vorba de a aduna puncte, în efortul de a urma schemele prestabilite, ci era o apropiere, o ascultare, o așteptare, un abandon. Și s-a schimbat felul meu de a mă mișca în realitate, a devenit un „a trăi realul” cu o Prezență alături și, în consecință, cu o privire diferită, aceeași privire pe care am experimentat-o pe pielea mea, acea privire care îi schimbă pe cei din fața ta fiindcă ești schimbată tu. Tot ceea ce citisem și încercasem să învăț în viața mea, ce încercasem să studiez, să înțeleg, era altceva: nu trudă, ci evidență. Și această evidență, dacă e aprofundată într-o companie, devine muzica sufletului meu, muzica pe care am căutat-o dintotdeauna». Dacă, de fapt, compania generată de carismă, în Biserică și pentru Biserică, ne impresionează și ne simțim atrași de ea, e tocmai pentru că «face să devină experiență concretă întâlnirea cu acest Om, Îl scoate din abstracție și Îl aduce în experiență ca fiind o realitate din care putem trăi acum. Compania nu este o idee, un discurs, o logică, ci un fapt, o prezență care implică un raport de apartenență».²³⁰

²³⁰ L. Giussani-S. Alberto-J. Prades, *Generând urme ...*, op. cit., p. 66.

2. Autoritate: o paternitate prezentă

Compania concretă, unde are loc întâlnirea cu Cristos, devine, în consecință «locul apartenenței eului nostru, din care acesta își extrage modalitatea ultimă de a percepe și de a simți lucrurile, de a le percepe cu inteligența și de a le judeca, modul de a imagina, de a proiecta, de a decide și de a face. Eul nostru aparține acestui «Trup» care este compania creștină și în el își găsește criteriul ultim pentru a înfrunta toate lucrurile. Această companie este astfel unica modalitate care ne ajută să abordăm realul, să atingem realul și ne face reali».²³¹

Atunci, să ne întrebăm acum cu don Giussani: «Care este factorul cel mai important în realitatea poporului la care suntem chemați, în realitatea companiei din care facem parte?». Iată răspunsul lui: «Factorul cel mai important în realitatea unui popor este ceea ce numim *autoritate*».²³² Autoritatea este factorul cel mai important din realitatea unui popor pentru că fără autoritate nu se generează un popor. Și autoritatea este locul în care devine evident că Cristos învinge, în care Cristos demonstrează că corespunde la exigențele inimii în mod convingător. «Autoritatea este o persoană pe care dacă cineva o vede, vede că ceea ce spune Cristos corespunde inimii. De asta e călăuzit poporul.»²³³

²³¹ *Ibidem*, p. 65.

²³² L. Giussani, «La gioia, la letizia e l'audacia. Nessuno genera, se non è generato» [«Bucuria, veselia și îndrăzneala. Nimeni nu generează dacă nu e generat», n. tr.], *Tracce-Litterae communionis*, n. 6/1997, p. II.

²³³ Dintr-o conversație a lui Luigi Giussani cu un grup de *Memores Domini* (Milano, 29 septembrie 1991), în «Chi è costui?» [«Cine e acesta?», n. tr.], supl. la *Tracce-Litterae communionis*, n. 9/2019, p. 10.

În societatea noastră, cuvântul «autoritate» este adesea privit cu suspiciune, identificat cu o putere care supune sau cu un personalism care leagă de sine persoanele. Dar în viața Bisericii, în poporul lui Dumnezeu, – subliniază Giussani – nu este, nu poate fi așa: «Autoritatea, călăuză, e fix contrariul puterii, nu există nici măcar o virgulă, nici măcar un punct din cuvântul putere. De aceea, lipsește cu desăvârșire, în fața noțiunii de autoritate în poporul lui Dumnezeu, la orice nivel, lipsește cu desăvârșire orice licăr de frică: fiindcă puterii îi corespunde teama, și cineva, pentru a se elibera de teamă, trebuie să nu se sinchisească de putere».²³⁴

Atunci, ce anume caracterizează raportul cu autoritatea, apartenența la poporul lui Dumnezeu? Acest raport este foarte bine exprimat de cuvântul filiație, după distincția lui Péguy între a fi discipoli și a fi fii.²³⁵ apartenența implică o relație ca între tată și fiu, nu o relație de tip „discipol”, nu o repetitivitate. Prin căile filiației intră în noi accentul unei companii adevărate, originalitatea unei carisme, a «acelei forme de învățatură căreia i-am fost încredințați».²³⁶ Giussani ne

²³⁴ *Ivi.*

²³⁵ Scrie Péguy: « Atunci când elevul nu face altceva decât să repete nu aceeași melodie, ci o reproducere amărâtă a gândirii maestrului; când elevul nu e decât un elev, și de-ar fi cel mai bun dintre elevi, nu va genera niciodată nimic. Un elev nu începe să creeze decât atunci când introduce el însuși o melodie nouă (adică în măsura în care nu e un elev). Nu că n-ar trebui să existe un maestru, ci trebuie coborât de la celălalt prin căile naturale ale filiației, nu prin căile scolastice ale discipolatului» (Cfr. Ch. Péguy, *Cahiers [Caiete, n. tr.]*, VIII, XI [3.2.1907]).

²³⁶ Este vorba despre o bine-cunoscută expresie a lui Ratzinger: «Credința e o ascultare a inimii față de acea formă de învățatură căreia i-am fost încredințați» (J. Ratzinger, *Intervenție de prezentare a Catehismului Bisericii Catolice*, în *L'Osservatore Romano*, 20 ianuarie 1993, p. 5). Cfr. Rm 6,17.

amintește că în fața autorității suntem fii. «Un fiu se naște din același trunchi cu tatăl. Își însușește trunchiul tatălui, e constituit din trunchiul care-i vine de la tatăl. De aceea e acaparat cu totul: autoritatea mă acaparează cu totul, nu e un cuvânt care să-mi provoace frică sau să mă facă să mă tem, sau pe care, în primul rând, eu decid s-o urmez. Mă acaparează, așa cum Dumnezeu, mai presus de toate, mă atrage. De aceea, cuvântul autoritate – care ar putea avea ca sinonim cuvântul paternitate, generativitate, generare, comunicare de *genus*, a trunchiului de viață, adică evenimentul datorită căruia eul meu este investit și transformat de acest raport – e urmat de cuvântul libertate, generează libertatea: libertatea înseamnă a fi fiu.»²³⁷

Autoritatea este o paternitate prezentă. Pentru a fi «fi în Fiu», pentru a fi fii în Cristos, nu în Cristosul minții noastre, ci în Cristosul real, prezent aici și acum, pentru a fi așadar introduși în raportul cu Tatăl, e necesar să trăim o paternitate prezentă: e nevoie de o prezență care să ne genereze ca fii. Afirmă Giussani: «A avea un tată este o poziționare permanentă pentru că aparține istoriei sale [istoriei fiecăruia dintre noi, presupunând ca fiecare să fi avut un tată. Dar iată punctul determinant...]. Dacă în anul 1954 nu aș fi intrat în liceul Berchet, ci aș fi intrat în alt liceu, ar fi fost cu totul altceva. Poziționarea este permanentă, dar generarea – care este aspectul interesant al paternității – este prezență, este ceva prezent».²³⁸ Nu există înflorire a personalității noastre, nu există creativitate adevărată, fără filiație,

²³⁷ L. Giussani, «La gioia, la letizia e l'audacia. Nessuno genera, se non è generato», *Tracce-Litterae communionis*, n. 6/1997, p. II.

²³⁸ *Ibidem*, p. IV.

fără experiența de a fi generați. «*Nimeni nu generează, dacă nu este generat*. Nu „dacă nu a fost generat”, ci „dacă nu este generat”. Această noțiune de paternitate este noțiunea cea mai combătută de toată cultura iluministă»²³⁹ și, de multe ori, chiar și printre creștini, printre noi, care am avut harul de a da peste carisma dăruită lui don Giussani, prin care am putut descoperi într-un mod nou și vibrant ceea de discutăm acum.

«Cineva nu poate fi tată, generator, dacă nu are pe nimeni ca tată. Nu [atenție] dacă ”nu a avut” [un tată], ci dacă „nu are” [în prezent] pe nimeni ca tată. Fiindcă dacă nu are pe nimeni ca tată, înseamnă că nu este vorba despre un eveniment, [...] nu este o generare. *Generarea este o acțiune prezentă.*»²⁴⁰

Isus ne introduce în familiaritatea Sa cu Tatăl chemându-ne să trăim, în compania în care ne-a atras, o paternitate prezentă. Această paternitate este calea prin care devine al nostru, adică al tău și al meu, raportul cu Tatăl care este specific lui Isus. Pentru ca această noutate să aibă loc, pentru ca raportul cu Tatăl să investească total viața noastră, astfel încât să devină parametru al fiecărui gând al nostru și al fiecărei acțiuni ale noastre, chiar și cea mai ordinară și mai banală, este nevoie, așadar, de o paternitate *acum*, adică e nevoie să fim generați *acum* de o prezență în care Cristos devine realitate experimentabilă, evidentă și convingătoare: nu se poate să fim fii în Fiu, decât prin acest a fi generați acum. Fără această generare în prezent, nu va putea deveni conștiință și viață în noi raportul cu Tatăl și niciun efort nu va avea puterea să ne smulgă din nimic.

²³⁹ *Ivi.*

²⁴⁰ *Ibidem*, pp. II-IV.

Giussani a subliniat în mod incomparabil nevoia esențială a acestui «acum»:

«Evenimentul nu identifică doar ceva ce s-a întâmplat și cu care totul a început, ci ceea ce trezește prezentul, definește prezentul, conferă conținut prezentului, face posibil prezentul. Ceea ce se știe sau ceea ce se are devine experiență dacă ceea ce se știe sau se are este ceva care ne este dat acum: există o mână care ne întinde acum acest ceva, există un chip care înaintează acum, există un sânge care curge acum, există o înviere care se întâmplă acum. În afara acestui „acum” nu există nimic! Eul nostru nu poate fi urnit, mișcat în profunzime, adică schimbat, decât de o contemporaneitate: un eveniment. Cristos este ceva care mi se întâmplă acum. Atunci, pentru ca ceea ce știm – Cristos, tot discursul despre Cristos – să fie experiență, e nevoie să fie un prezent care ne provoacă și ne zdruncină: e un prezent așa cum a fost pentru Andrei și pentru Ioan. Creștinismul, Cristos, este fix ceea ce a fost pentru Andrei și Ioan atunci când au meros după el; imaginați-vă când s-a întors spre ei, cât de atinși au fost! Și când au mers acasă la el ... Întotdeauna e așa, până acum, până în clipa asta!». ²⁴¹

Așadar nu e suficient să existe această paternitate prezentă, e necesar ca eu să fiu disponibil să mă las generat de ea. De disponibilitatea de a fi fii depinde toată fecunditatea vieții noastre. «E ceea ce îi spunea Isus lui Nicodim: „Trebuie să te naști din nou”. „Cum? Să mă nasc din nou? Trebuie să intru din nou în sânul mamei mele ca să mă nasc din nou?” „Cine nu se

²⁴¹ L. Giussani, textul Afișului de Paști 2011 al Comunione e Liberazione.

naște din nou, nu poate înțelege adevărul realității, adevărul lucrurilor”. Acest a înțelege este a se naște din nou.»²⁴² Cine acceptă să-L urmeze, devenind fiu, se va surprinde de noutatea care va începe să se întâmple în viața lui.

3. Ascultarea

Giussani ne solicită totodată să facem un pas în plus, pe care el îl consideră decisiv pentru creșterea unei autoconștiințe noi. Spuneam mai sus: a se converti înseamnă a recupera *credința* ca *recunoaștere*, ca inteligență a noutății care se află în noi și printre noi, și ca *ascultare*. Am promis că vom reveni asupra acestui termen.

«Ascultarea, la care ne invită această inteligență, are, dacă vreți, niște furci caudine pe sub care trebuie trecut, are un stâlp de care în mod inevitabil trebuie să se țină cont: trebuie să se confrunte cu ceea ce numim „autoritate”. Dacă ceea ce voi aminti e valabil pentru autoritatea Bisericii create de Cristos, Episcopul unit cu ceilalți și cu Papa, prin analogie, prin aplicare la nivele inferioare, însă reale și decisive din punct de vedere pedagogic, e valabil pentru orice prezență a factorului „autoritate”, „autoritativitate”, în viața creștină.»²⁴³

Trebuie să fim atenți în acest punct, întrucât «fără acest semn» – autoritatea – «nu ar exista companie între noi, nu ar exista misterul Bisericii, nu ar exista poporul nou care umblă prin lume, pentru binele lumii:

²⁴² L. Giussani, *La convenienza umana della fede*, op. cit., p. 130.

²⁴³ FCL, *Documentație audiovizuală*, Ziua de început de an a CL, Milano, 14 septembrie 1975.

fără autoritate nu ar fi noutatea pe care Cristos ne-a chemat s-o trăim împreună».²⁴⁴

În drumul convertirii, despre care vorbea în 1975, Giussani observă că «raportul cu factorul autoritar sau autoritate e determinant din punct de vedere pedagogic: dacă neglijăm acest factor devenim praf, praf pe care cea mai mică adiere de vânt îl suflă și îl împrăștie pe toată fața pământului, devenim din nou niște copii plutitori, cum spune sfântul Paul în al doilea capitol al Epistolei către Coloseni: „plutitori la fiecare vânt de doctrină, susceptibili la escrocheriile oamenilor și la viclenia lor de a-i induce pe toți în eroare”». De aceea – continuă el – «autoritatea între noi nu este o părere culturală de dezbătut, nu e a furniza o părere ca oricare alta: funcția autoritară este o propunere în care se pune în joc unitatea întregii noastre experiențe umane și creștine».²⁴⁵

În fragmentul următor se subliniază, deci, atât natura autorității, cât și natura raportului la care ea, ca urmare, ne cheamă pe fiecare dintre noi: «Autoritatea, în măsura în care propune o experiență de viață, chiar și la nivel de detaliu, solicită să se pună în joc întreaga noastră persoană: autoritatea este semnul suprem al Misterului, al Misterului planului Tatălui. Semnul suprem al Misterului care se află între noi ca istorie care e pe punctul de a deveni, devenind, desfășurându-se». Din acest motiv, adică datorită faptului că autoritatea este semnul suprem al Misterului care e printre noi, «devotamentul atent față de funcția autoritară înseamnă ascultare, e

²⁴⁴ L. Giussani, *Un avvenimento nella vita dell'uomo*, op. cit., p. 229.

²⁴⁵ FCL, *Documentație audiovizuală*, Ziua de început de an a CL, Milano, 14 septembrie 1975.

dintr-o ascultare față de Domnul, nu pentru un calcul care trebuie să iasă într-o discuție, și în fața ei așadar, se află exercițiul unei credințe. De aceea, nu poate exista printre noi autoritate decât în cadrul unei fidelități reale față de unitatea întregii mișcări; astfel, în mod asemănător, mișcarea nu ar avea nicio autoritate dacă nu ar căuta profund să trăiască acest devotament față de autoritatea pusă de Cristos». ²⁴⁶

Acest fragment ne oferă și semnele, criteriile pentru a recunoaște și pentru a analiza fiecare «autoritate» din cadrul companiei creștine în care suntem cuprinși. Giussani e foarte precis în descriere. «Ceea ce spunem despre mișcare e mereu pedagogic. Ceea ce facem noi este o tentativă pedagogică de a face să se maturizeze sensul Bisericii în viața noastră: [mișcarea] este experiența pe care Domnul ne-a chemat s-o trăim pentru acel scop. De aceea, o poziție de autoritate care nu se propune, și care nu e resimțită și percepută în cadrul unei fidelități profunde față de viața întregii mișcări, a unității mișcării, nu ține, nu e urmată. Sau, dacă reușește să se facă urmată, e despotică, e urmată datorită despotismului, datorită faptului că se impune, în orice mod posibil. Autoritatea, înțelesă la nivel monden, e o piatră de poticnire, nu o piatră de construcție.» ²⁴⁷

Autoritatea autentică e factor esențial pentru construcție. Autoritatea, așa cum e ea înțeleasă de lume, adică autoritatea ca putere, e despotism alienant, o piatră de poticnire, nu construiește. Dar acestea sunt observații care depășesc sfera unei experiențe creștine. De fapt discutăm despre o nevoie și despre o dimen-

²⁴⁶ *Ivi.*

²⁴⁷ *Ivi.*

siune care îi privește pe toți, fie ei credincioși sau nu. Ceea ce se întâmplă cu creștinismul e o intensificare, un proces de transformare în adevăr a dinamicii umane. Atunci, dincolo de figurile specifice, o autoritate autentică (*autoritas*, «ceea ce face să crească») este factor indispensabil al creșterii eului, al construcției personalității noastre. Experiența autorității se anunță în viața noastră ca întâlnire cu o persoană care e plină de conștiința realității, care ne introduce în complexul circumstanțelor, întrupând o „ipoteză de semnificație” pentru a interpreta aceste circumstanțe și pentru a le aborda în mod adecvat, chemându-ne, în același timp, să punem la încercare respectiva ipoteză de semnificație, să îi verificăm personal consistența. Giussani forțează limita și afirmă: «Autoritatea, dintr-un punct de vedere este „eul” meu cel mai adevărat. Azi însă, adesea autoritatea se propune și se resimte ca ceva exterior, care „se adăugă” individului. Autoritatea rămâne în afara conștiinței, chiar dacă poate este o limită acceptată din devotament».²⁴⁸

Atunci când această înstrăinare predomină, autoritatea e percepută ca fiind un obstacol în creșterea eului și nu ca factor al dezvoltării acestuia. Pe baza acestei înstrăinări, promovate și trăite – observă Giussani – «cultura de azi consideră imposibilă cunoașterea, schimbarea sinelui și a realității „doar” prin urmarea unei persoane. Persoana, în vremurile noastre, nu e contemplată ca instrument de cunoaștere și de schimbare, acestea fiind reductiv înțelese: prima caracteristică e înțeleasă ca reflecție analitică și teoretică, iar cea de-a doua, ca practicare și aplicare a unor reguli. În

²⁴⁸ L. Giussani, *Riscul educativ*, op. cit., p. 45-46.

schimb, Ioan și Andrei, primii doi care au dat peste Isus, tocmai urmând acea persoană excepțională au învățat să cunoască diferit și să se schimbe pe ei înșiși și realitatea. Din clipa acelei prime întâlniri, metoda a îneput să se deruleze în timp.»²⁴⁹

Camus, în acea povestire intensă, autobiografică, *Primul om*, ne oferă o mărturie a exigenței constitutive a unei autorități care nu se adaugă extrinsec la propriul eu, a unei autorități care este paternitate: «Am încercat să descopăr eu însumi, încă de la început, copil fiind, ce era bine și ce era rău – din moment ce nimeni în jurul meu nu putea să mi-o spună. Și, apoi, recunosc acum că totul mă părăsește, că am nevoie să-mi arate cineva calea [...] nu după putere, ci după autoritate, am nevoie de tatăl meu.»²⁵⁰

Asta e ceea ce se împlinește în experiența creștină, arătându-se în toată esențialitatea sa. «Pentru a construi e nevoie de pământ solid, complet ferm, altminteri nu se poate construi. Și ce anume avem solid și sigur, dacă nu misterul lui Cristos care se află printre noi și de care suntem siguri datorită imanenței Bisericii Sale, datorită ascultării autorității acestei Biserici, care ne-a costat scump și ne va costa și mai scump?»²⁵¹

După sublinierea ascultării, Giussani – suntem în 1975, spuneam, dar cuvintele sale conservă intactă pertinenta lor față de situația noastră – revine la punctul inițial al reflecției sale, punând în gardă interlocutorii săi cu privire la antiteza dintre căutarea unei proprii

²⁴⁹ L. Giussani, «Dalla fede il metodo», în *Dalla fede il metodo*, op. cit., p. 18.

²⁵⁰ A. Camus, *Primul om*, RAO, București 2005, p. 33.

²⁵¹ FCL, *Documentație audiovizuală*, Ziua de început de an a CL, Milano, 14 septembrie 1975.

satisfacții și căutarea propriei convertiri. «Atunci, eu aș vrea să vă gândiți bine toți la această antiteză, căreia eu îi atribui pericolul unei separări între rădăcina care alimenează, între sursa care alimentează inteligența noastră de credință, și voința noastră, energia noastră de implicare creștină, și toată activitatea care ni se cere de către circumstanțele istorice în care bunul Dumnezeu ne-a făcut să trăim. Din păcate, ne-a fost dat să trăim un timp în care nu se poate sta în fotoliu pentru că e un timp în care casa e în flăcări. Casa umană arde. În această antiteză eu văd pericolul care favorizează disocierea dintre rădăcină și inflorescența plantei, drept pentru care, planta desprinsă de rădăcină e destinată ofilirii: este antiteza dintre o prezență în mișcare, în comunitate, în chiar viața creștină ca atare, ca și căutare a unei satisfacții proprii și căutarea, în schimb, a propriei convertiri.»²⁵²

Radicalitatea și claritatea antitezei favorizează și, oarecum face inevitabilă comparația cu noi înșine. Pericolul, care rămâne ca tentație pentru fiecare dintre noi, e acela de a aluneca în «căutarea unei afirmări de sine în funcție de ceea ce gândim, simțim, ne interesează, în loc să căutăm o convertire a criteriilor a ceea ce gândim, simțim, ne interesează. Nu degeaba Domnul, ca prim cuvânt, a folosit cuvântul „*metànoia*”: trebuie să ne schimbăm criteriile de evaluare. Valoarea vieții, și deci valoarea mișcării, a comunității, valoarea implicării noastre în CL nu e în funcție de cât de mult satisface interesele care sunt importante pentru tine (fiindcă te face să stimezi, te face să ai prietenii, te face să ai o iubită, un iubit, îți permite să îți expui ideile), ci

valoarea se află în convertirea credinței care are loc [în tine]. Așadar să punem în discuție asta».²⁵³

4. «Însutitul aici, jos»

Modul cel mai ușor de a fi provocați la convertire – pentru noi, la fel ca pentru ceilalți – sunt mărturiile de viață care ajung la noi. Îmi permit, așadar, să vă propun din nou două din multele care, prin har, ne înconjoară.

Înainte de explozia pandemiei am primit această scrisoare care dă un exemplu simplu de convertire continuă, tocmai despre ceea ce vorbim noi:

«Anul trecut a fost mai degrabă greu. Soțul meu și cu mine eram complet cufundați în noile noastre joburi și după ceva timp ne-am dat seama că ne pierdeam: doar supraviețuiam, până în punctul în care am început să avem dificultăți serioase în raportul nostru. Aveam puțin timp pentru orice, foarte puțini prieteni, și mai mult, foarte departe. La un moment dat a trebuit să ne oprim ca să ne întrebăm ce anume se pierduse. Am decis să facem un pas în spate în carierele noastre și să reîncepem Școala de comunitate,²⁵⁴ pe care o neglijasem de luni de zile. Pentru a putea merge împreună la Școala de comunitate a trebuit să angajăm o bonă – cost care se ridică la prețul plătit pentru bona de peste zi – și să decidem să folosim în acest fel unica seară pe care o puteam petrece împreună. Ne-am dat seama imediat că, mergând la Școala de comunitate

²⁵³ *Ivi*.

²⁵⁴ Se face trimitere la cateheza permanentă a mișcării Comunione e Liberazione.

eram mai fericiți: a fost evident și era ceva care ajuta raportul nostru. Am rămas surprinsă de primirea pe care am primit-o acolo – nu mi-aș fi imaginat – și în fiecare săptămână mă mir de noii veniți. Modul în care mulți vorbesc despre întâlnirea lor cu Cristos în fiecare clipă a drumului lor sau întrebările care se pun, sunt pentru mine o ocazie de a întâlni din nou aceeași Prezență care ne-a cucerit la început. Se întâmplă din nou, pentru mine! După cincisprezece ani petrecuți în mișcare, nu mă simțisem niciodată așa fericită să merg la Școala de comunitate. E o muncă pe care încercăm s-o facem și în timpul săptămânii și care ne luminează zilele. Școala de comunitate mă învață un alt mod de a privi realitatea, mai adevărat, mai total. De când urmăm din nou, suntem mai deschiși față de persoanele pe care le întâlnim, fiindcă dorim să recunoaștem în toți reverberația prezenței Sale și în toate ne dorim să trăim aceeași plinătate a inimii. Acea privire plină de compasiune și de simpatie pentru persoana mea, care este modul cu care Cristos a intrat în viața mea, este unicul lucru care corespunde cu adevărat dorinței mele reale. Tot restul vine după. Și ne-am dat seama că noi putem observa oriunde reverberația tocmai datorită reînnoirii primei întâlniri. Acum are multe chipuri! E entuziasmant să vedem compania Sa în vecinii noștri, în preotul parohiei noastre, în colegii noștri sau în lucrurile mărunte care ne ajută prin simpla lor întâmplare. Munca pe care am făcut-o anul acesta, urmând, a fost prețioasă: am recunoscut ceea ce ne susține cu adevărat, cu o credință mai matură, mai conștientă, adultă, liberă și bucuroasă. Mulțumesc pentru că ne-ai ajutat să parcurgem acest drum de descoperire și de conștientizare. „Fără mine nu puteți face nimic”, spu-

ne Isus la cina cea de taină. Putem repeta, prin experiența trăită, că e adevărat».

Cum scrie sfântul Bernard, «ceea ce vine de la Dumnezeu nu putem păstra și reține fără ajutorul lui». ²⁵⁵ Adică, fără ca prezența Sa să se întâmple din nou și fără ca noi s-o urmăm, nu putem reproduce acele roade pe care totuși le-am gustat. Drumul către adevăr este o experiență: genialitatea metodei educative a lui Giussani e cuprinsă cu totul aici.

Aș vrea să propun o a doua mărturie, semnificativă datorită noutății de viață pe care o atestă. E a unei femei tinere, care nu poate avea copii. «Acum patru ani m-am căsătorit și împreună cu soțul meu am dorit imediat un copil, care încă n-a venit. Au fost momente chiar foarte grele, în care plânsul era la ordinea zilei, și nimeni, de la soțul meu până la prietenii mei, nu reușea să mă potolească. Pentru mine totul depindea de acest copil care numai nu venea. Identificam totalitatea vieții mele cu ceva parțial, ca și cum unica posibilitate de fericire pentru mine ar fi venit de la răspunsul pe care îl aveam eu în minte la dorința mea de maternitate. Soțul meu, la un moment dat, mi-a zis: „Auzi, să mergem la preotul care ne-a căsătorit”. Știind că una dintre primele întrebări ar fi fost: „Ai rămas fidelă la Școala de comunitate?”, m-am mișcat înainte și am început să citesc textul ca să nu-i spun mereu nu. Citeam *De ce Biserica*. La un moment dat, Giussani spune: „Funcția Bisericii în istorie [...] este chemarea maternă la realita-

²⁵⁵ San Bernardo, «Sermone I,1», în Id., *Sermoni sul salmo 90 [Predici despre psalmul 90, n. tr.]*, sub îngrijirea Călugărilor Benedictini din Praglia, Edizioni Scritti Monastici, Bressio di Teolo (PD) 1998, p. 7-8.

tea lucrurilor: dependența omului de Dumnezeu. [...] Dacă se trăiește conștiința dependenței originare [...] toate problemele se vor situa într-o condiție care face mai ușoară soluționarea. [...] Ar fi, în fapt, o privire îndreptată spre Ceva mai mare decât fiecare problemă, ceva care ar putea conferi tuturor lucrurilor perspectiva unui parcurs bun”.²⁵⁶ Ce ușurare! Eram – mai ales – înconjurată de soțul meu și de prieteni. Într-o zi m-a sunat o prietenă și, vorbindu-mi despre ea, mi-a zis: „Rămâi gravidă, ești fericită, dar după îți dai seama că nici aia nu-ți ajunge. Punctul important e pe ce anume ne bazăm viața?”. Imediat, și în mod inexplicabil, am încetat să mai plâng, de la o zi la alta. M-am schimbat eu, sunt senină, atât de mult încât pot povesti toate astea fără să plâng: nu m-am schimbat datorită unor definiții, ci prin chipuri și fapte. M-am regăsit din nou pe drum și cu o privire nouă asupra dificultății mele, care totuși continuă să fie prezentă. Ceea ce descopăr în mine e o bucurie care nu vine de la mine, care îmi permite să mă încredințez complet planului Altcuiva și care, în mod ultim, mă umple de recunoștință. Dificultatea rămâne, dar o pot privi cu seninătate. Sfântul Augustin spunea: „Inima mea e neliniștită până nu află odihnă în Tine”. E nevoie ca un Altul să umple viața mea pentru ca eu s-o las mai moale cu ceea ce am eu în minte. Nu pot elimina dorința mea, pentru că există. Dar acum nu mai cad în pretenția ca răspunsul să vină așa cum am eu în minte: sunt în așteptare pentru ca un Altul să răspundă dorinței mele, sunt atentă să surprind acest răspuns. Repornind de la Cristos, acea greutate nu mai e o povară care mă strivește. De îndată ce

²⁵⁶ L. Giussani, *De ce Biserica*, op. cit., p. 199, 201, 203.

mă îndepărtez de Cristos, îşi fac din nou apariția anxietatea și frica, câștigă gândurile mele, câștigă plânsul; când pornesc de la prezența Sa, ultima judecată sunt, în schimb, această bucurie și această pace de fond care mi-au invadat viața. Și, privindu-mi toată viața, știu că Cristos nu mă înșală. Când mă decid să pornesc din nou de la Cristos, prezența Sa îmi face viața mai adevărată, mai plină de gust, mai umană, mai frumoasă. Și acesta este un miracol în ochii mei și ai celorlalți».

Cum să nu rămâi mut, plin de uimire, în fața unei asemenea mărturii de umanitate schimbată de întâlnirea cu prezența trupească a lui Cristos! Ca să surprindem toată importanța ei, ne ajută următoarea afirmație a lui Giussani: «Cristos nu a venit să spună: „Cine mă urmează își va satisface toate capriciile, toate gândurile, toate interesele”. Nu! Ci a spus: „Cine mă urmează, să își schimbe criteriile, să înceapă să își modifice criteriile de evaluare, de valoare, de judecată de valoare”. Și, dacă cineva face așa, după va avea însutitul chiar și a ceea ce i se părea că pierde. „Cine mă urmează va avea viață veșnică și însutitul aici, jos”. Nu există nicio propunere în lume care să fie mai clară și mai netă decât aceasta, pentru că ne provoacă din punct de vedere experimental. „Cine mă urmează va fi mai mult, va găsi mai mult, de o sută de ori mai mult”. Dar „cine mă urmează”, însă!»²⁵⁷

Cine acceptă să-L urmeze, să fie fiu în Fiu, devine un subiect nou, «un protagonist nou pe scena lumii»,²⁵⁸

²⁵⁷ FCL, *Documentație audiovizuală*, Ziua de început de an a CL, Milano, 14 septembrie 1975.

²⁵⁸ L. Giussani, *L'avvenimento cristiano* [*Evenimentul creștin*, n. tr.], Bur, Milano 2003, p. 23-25.

așa cum a spus don Giussani la Sinodul Episcopilor despre laici din 1987.

Această noutate este misiunea noastră în lume. «Semnificația prezenței noastre personale și colective în lume, capacitatea noastră de a întâlni omul, această capacitate a noastră de întâlnire e fondată doar pe o noutate, o noutate de viață care este experiența azi. Doar în măsura în care facem experiență azi de raportul cu Cristos și de noul raport între noi prin prezența Sa, doar în măsura în care facem această experiență azi, noi reușim să creăm mai multă umanitate în jur, mai multă pace printre oamenii din jur.»²⁵⁹

5. «Pentru lume, doar iubirea e credibilă»

Aș vrea să închei cu urarea pe care Giussani a adresat-o celor care erau la Milano să-l asculte în acel septembrie din 1975, astfel încât fiecare dintre noi s-o poată păstra în inimă ca susținere pe drumul cotidian care ne așteaptă: «Noi vom fi mereu în toiul greutăților, până în gât, morale și fizice, personale și sociale, dar nu ne vom prăbuși niciodată, cum spune sfântul Paul în a Doua Epistolă către Corinteni, în capitolul patru: „avem comoră aceasta în vase de lut [adică Dumnezeu a acționat astfel], ca să se învedereze că puterea covârșitoare este a lui Dumnezeu și nu de la noi, [nu de la noi; nu noi suntem buni, suntem cretă]. În toate pătimind necaz, dar nefiind striviți; lipsiți fiind, dar nu deznădăjduiți; prigoniți fiind, dar nu părăsiți; doborâți, dar nu

²⁵⁹ FCL, *Documentație audiovizuală*, Ziua de început de an a CL, Milano, 14 septembrie 1975.

nimiciți; purtând totdeauna în trup omorârea lui Isus, pentru ca și viața lui Isus să se arate în trupul nostru”, așadar în această lume». ²⁶⁰

Dacă vom fi fideli harului care a ajuns la noi prin carisma lui don Giussani – noi, care am fost atrași și ne dorim să-l urmăm –, dacă vom trăi mișcarea ca și convertire personală a Evenimentului prezent, «centrați în Cristos și în Evanghelie», vom putea fi «brațe, mâini, picioare, minte și inimă ale unei Biserici „în ieșire”», ²⁶¹ colaborând cu Papa la viitorul Bisericii în lume, acel viitor preconizat de cardinalul Ratzinger în acel îndepărtat Crăciun al lui 1969:

«Viitorul Bisericii poate veni, și, azi, de asemeni, va veni doar de la forța celor care au rădăcini profunde și își trăiesc cu plinătate pură credința. Acest viitor nu va veni de la cei care prescriu doar rețete. El nu va veni de la cei care, din când în când, se acomodează la momentul care trece [...]. Spunem asta în formă pozitivă: și de această dată, ca întotdeauna, viitorul Bisericii va ieși la iveală prin noi sfinți. [...] Chiar și de această dată, din criza de azi, va ieși mâine, la iveală, o Biserică ce va fi pierdut mult. Ea va deveni mai mică, va trebui s-o ia de la capăt. Ea nu va mai putea umple multe din clădirile pe care le-a ridicat în perioada de vârf. Ea, pe lângă faptul că pierde aderenți din punct de vedere numeric, va pierde și multe dintre privilegiile ei în societate. Ea se va prezenta în mod mult mai accentuat față de alte vremuri ca și comunitatea voinței libere, la care se poate avea acces doar printr-o simplă decizie. Ea, în calitate de

²⁶⁰ *Ivi.*

²⁶¹ Francisc, *Discurs adresat mișcării Comunione e Liberazione*, Piața Sfântul Petru, 7 martie 2015.

comunitate mică, va solicita mai mult inițiativa membrilor săi. [...] Ea va recunoaște din nou în credință și în rugăciune propriul ei centru și va experimenta din nou sacramentele ca serviciu divin și nu ca o problemă de structură liturgică. [...] Se poate prevedea că toate acestea vor cere timp. Procesul va fi lung și istovitor [...]. Dar după încercarea acestor diviziuni va reieși, dintr-o biserică interiorizată și simplificată, o mare forță. Oamenii, de fapt, vor fi incredibil de solitari într-o lume complet planificată. Ei vor experimenta, atunci când Dumnezeu va fi dispărut cu totul pentru ei, sărăcia lor totală și înspăimântătoare. Și atunci ei vor descoperi micuța comunitate de credincioși ca fiind ceva cu totul nou. Ca o speranță, care îi privește și pe ei, ca un răspuns la întrebări, pe care ei, pe ascuns, și le-au pus dintotdeauna. Mie mi se pare cert că pentru Biserică vor veni vremuri foarte grele. [...] Dar Biserica va cunoaște o nouă înflorire și le va deschide oamenilor ca o patrie, care le dă viață și speranță dincolo de moarte».²⁶²

Ca răspuns la această „profeție”, în perspectiva nouă care se deschide în aceste vremuri, Giussani spunea, cu mai puțin de cincisprezece ani după: «Iată, acesta e un moment în care ar fi frumos să fim doar doisprezece în toată lumea».²⁶³ Nu o spunea ca formă de exclusivism sau cu îngâmfare, ci datorită conștiinței faptului că am revenit ca la începuturi, la începutul a toate. Și, ca la început, unicul lucru care ne poate smulge din nimic este experiența unei noutăți de viață azi.

²⁶² J. Ratzinger, *Fede e futuro* [Credință și viitor, n. tr.], Queriniana, Brescia 1984, p. 112-117.

²⁶³ L. Giussani, *Certi di alcune grandi cose (1979-1981)* [Certi de unele lucruri grandioase (1979-1981), n. tr.], Bur, Milano 2007, p. 396.

Doar această noutate poate fi credibilă azi. «Bobul de grâu creștin devine cu adevărat capabil să dea formă doar dacă nu se închide într-o formă specială, iluzorie, care trăiește alături și ca accesoriu pentru alte forme ale lumii și care se autocondamnă la sterilitate, și dacă, urmând exemplul lui Isus, renunță la sine și își sacrifică caracterul său de formă specială, fără să se lase tulburat de anxietatea că trebuie să iasă din sine și să se arunce și să fie aruncată în lume. Fiindcă pentru lume doar iubirea este credibilă.»²⁶⁴

²⁶⁴ H.U. von Balthasar, «Solo l'amore è credibile» [«Doar iubirea e credibilă», n. tr.], în Id., *La percezione dell'amore* [Percepția iubirii, n. tr.], Jaca Book, Milano 2010, p. 144.

Cuprins

INTRODUCERE 3

CAPITOLUL 1

NIHILISMUL CA SITUAȚIE EXISTENȚIALĂ 5

1. Un dubiu față de consistența realității și față de pozitivitatea vieții 5
2. Absența unui sens care să fie la înălțimea vieții 10
3. Libertatea în fața unei alternative 15
4. Dorința este inextirpabilă 19
5. Un strigăt care presupune răspunsul 22
6. Un «tu» care să îmbrățișeze strigătul 26

CAPITOLUL 2

«CUM POATE FI UMPLUT ACEST ABIS AL VIEȚII?» 29

1. Tentative insuficiente 29
2. Umanitatea noastră 37
3. «Arta de a „simți” omul ca un întreg» 42

CAPITOLUL 3

«CARO CARDO SALUTIS» 47

1. O prezență trupească 47
2. Evreul Isus din Nazareth 54
3. Un eveniment 61
4. Pentru a putea intercepta adevărul este suficientă o atenție sinceră 71
5. O recunoaștere numită credință 73
6. Libertate și încredere 75

CAPITOLUL 4

UN DRUM CARE DUREAZĂ TOATĂ VIAȚA **81**

1. Necesitatea unui drum 81
2. Tentativa afirmării de sine 88
3. Convertire. A recupera încontinuu credința 93

CAPITOLUL 5

RAPORTUL CU TATĂL **103**

1. Viața noastră depinde de Altcineva 103
2. A-l urma pe Isus: a fi fii 112
3. Răul este uitarea 120

CAPITOLUL 6

FII ÎN FIUL **125**

1. Prin compania credincioșilor.
Carisma 125
2. Autoritate: o paternitate prezentă 132
3. Ascultarea 137
4. «Însutitul aici, jos» 143
5. «Pentru lume, doar iubirea e credibilă» 148

În prezentul volum, președintele Fraternității Comunione e Liberazione se confruntă cu vremurile amețitoare pe care le trăim, în care nimicul planează atât de tare asupra vieții fiecăruia insinuând dubiul cu privire la pozitivitatea vieții și la consistența ultimă a realității, drept pentru care s-ar părea că totul sfârșește în neant, chiar și noi înșine. Un context care, paradoxal, face să iasă la iveală cât de insuportabilă e viața fără un sens, dar face să apară și dorința indestructibilă de a fi doriți și iubiți. O comparație fascinantă cu evenimentele prezente și cu tentativele insuficiente de a supraviețui printre distracție și uitare.

Căutarea unui răspuns care să fie la înălțimea provocării: un «tu» care să îmbrățișeze strigătul umanității noastre, retrezind o iubire față de noi înșine și față de viața noastră. Întâlnirea cu o comunitate creștină vie care face fascinant drumul împreună. Mărturia unei credințe care pătrunde în experiența prezentă, generând o cunoaștere și o afecțiune noi, o credință capabilă să valorizeze tot ceea ce e adevărat, frumos și bun în ceea ce întâlnește pe drumul ei.

JULIÁN CARRÓN se naște în 1950 la Navaconcejo (Spania). Devine preot în 1975, apoi predă Sfânta Scriptură la Universitatea San Damaso din Madrid. Din 2004 se mută la Milano, chemat fiind de don Giussani pentru a împărți cu el responsabilitatea conducerii mișcării Comunione e Liberazione. Este Președintele Fraternității Comunione e Liberazione din 19 martie 2005. Din anul academic 2004-2005 este profesor de Teologie la Universitatea Catolică Sacro Cuore din Milano. În 2015 publică volumul *Frumusețea dezarmată*, în 2017 *Unde e Dumnezeu?* și în 2020 *Retrezirea umanului*.